

Monica Macovei
Adriana Dăgăliță
Dan Mihai

Ghid juridic pentru ziařiști

❧ ediția a III-a ❧

ActiveWatch

Agenția de Monitorizare a Presei

București
2009

Ghid Juridic pentru Ziariști ediția a III-a

Publicație editată de:

Parteneri:

Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România –
Comitetul Helsinki

Asociația pentru Protejarea și Promovarea Libertății de
Exprimare

Finanțatori:

Uniunea Europeană
prin Inițiativa Europeană pentru Democrație și Drepturile Omului

EDIPRESSE AS ROMÂNIA

Acest volum a fost realizat în cadrul programului FreeEx România al ActiveWatch - Agenția de Monitorizare a Presei.

Autori:

Monica Macovei

Adriana Dăgăliță

Dan Mihai

Coordonator ediție:

Liana Ganea

Corectură pentru prezenta ediție:

Roxana Gicovanu, Ionuț Codreanu

Tehnoredactare și design:

Dan Ichimescu

La redactarea prezentei lucrări s-a avut în vedere legislația publicată până la data de 1 februarie 2009.

Opiniile exprimate de coautori sunt strict personale și nu pot fi considerate drept o interpretare oficială pentru hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului. De asemenea, ele nu angajează în niciun fel responsabilitatea organismelor la care activează coautorii.

ISBN 978-973-0-06627-2

© ActiveWatch - Agenția de Monitorizare a Presei

Adresa: Calea Plevnei, nr. 98,

BL. 10C, sector 1, București

Correspondență: CP 2 OP 67

Tel.: 021-313 40 47

Fax: 021-637 37 67

E-mail: office@mma.ro

<http://www.mma.ro>; www.freeex.ro

Cuprins

PREFAȚĂ	7
CAPITOLUL I - INSULTA, CALOMNIA ȘI PROBA VERITĂȚII.	
CONȚINUT ȘI PROCEDURĂ	9
Observații preliminare	9
I.1. Insulta – articolul 205 din Codul penal. Conținutul infracțiunii	11
I.2. Calomnia – articolul 206 din Codul penal. Conținutul infracțiunii.....	13
I.3. Insulta și calomnia. Procedura.....	15
I.4. Situația actuală a Legii presei nr. 3/1974.....	20
CAPITOLUL II - CUM TE APERI ÎMPOTRIVA ACUZAȚIILOR	23
DE INSULTĂ ȘI/SAU CALOMNIE	23
II.1. Legea internă; Codul penal	23
II.2. Apărarea necesară și recomandată: Convenția Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența Curții din Strasbourg.....	25
II.3. Principiile, regulile și criteriile stabilite de Curtea Europeană – care trebuie invocate/folosite de ziariștii români în fața instanțelor naționale în cazurile în care sunt acuzați de insultă și/ori calomnie:.....	29
a) Libertatea de exprimare și, în special, libertatea presei sunt vitale pentru existența unei societăți democratice	29
b) Informațiile și ideile care ofensează, șochează sau deranjează	31
c) Incitarea la violență	34
d) Provocarea, exagerarea și termenii violenți. Răspunsul la stilul provocator	35
e) Critica guvernului și a politicienilor - cea mai protejată formă de exprimare politică	39
f) Critica funcționarilor publici este protejată în mod deosebit.....	43
g) Proba verității este inadmisibilă în cazul acuzației de insultă. Distanța dintre fapte și opinii	48
h) Proba verității în cazul infracțiunii de calomnie	49
i) Proba bunei-credințe și a interesului public. Baza factuală	50
j) Sancționarea unui ziarist creează riscul unei autocenzuri viitoare.....	57
k) Sursele jurnalistice se protejează.....	59
l) Cuantumul daunelor morale – chiar justificate – poate constitui, în sine, o restricție nejustificată.....	61
CAPITOLUL III - INFRAȚIUNI CONTRA SIGURANȚEI STATULUI	63
III.1. Propaganda în favoarea statului totalitar - articolul 166 din Codul penal.....	63
Conținutul infracțiunii	63
Procedura	65
Cum te aperi împotriva acuzației de “propagandă în favoarea statului totalitar”	66

III.2. Acțiuni împotriva ordinii constituționale – articolul 166/1 din Codul penal.....	72
Conținutul infracțiunii	73
Procedura	74
Cum te aperi împotriva acuzației de “acțiuni împotriva ordinii constituționale”	75
III.3. Comunicarea de informații false – articolul 168/1 din Codul penal..	79
Conținutul infracțiunii	79
Procedura	81
Cum te aperi împotriva acuzației de “comunicare de informații false”	81
III.4. Divulgarea secretului care periclitează siguranța statului - articolul 169 din Codul penal.....	83
Conținutul infracțiunii	83
Procedura	85
Cum te aperi împotriva acuzației de “divulgarea secretului care periclitează siguranța statului”	86
CAPITOLUL IV - INFRAȚIUNI ÎMPOTRIVA AUTORITĂȚII.	
INFRAȚIUNI CARE ÎMPIEDICĂ ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI	93
IV. 1. Ofensa adusă unor însemne - articolul 236 din Codul penal	93
Conținutul infracțiunii	93
Procedura	95
Cum te aperi împotriva acuzației de “ofensă adusă unor însemne”	96
IV. 2. Sfidarea organelor judiciare - articolul 272/1 din Codul penal	102
Conținutul infracțiunii	102
Procedura	106
Cum te aperi împotriva acuzației de “sfidare a organelor judiciare” ..	106
CAPITOLUL V - INFRAȚIUNI PRIVIND PROMOVAREA	
IDEOLOGIEI FASCISTE, RASISTE ORI XENOFOBE	115
V.1. Instigarea la discriminare - articolul 317 din Codul penal	115
Conținutul infracțiunii	115
Procedura	116
V.2. Infracțiuni prevăzute în Ordonanța de urgență nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii	117
Conținutul infracțiunilor	119
Constituirea/aderarea/sprijinirea unei organizații cu caracter fascist, rasist sau xenofob	119
Răspândirea/vânzarea/confecționarea/deținerea/utilizarea de simboluri fasciste, rasiste sau xenofobe.....	121
Promovarea cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unei infracțiuni contra păcii și omenirii	122

Promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe, prin propaganda, săvârșită prin orice mijloace, în public	123
Negarea / contestarea / aprobarea / justificarea Holocaustului, genocidului sau a crimelor contra umanității ori a efectelor acestora	124
Procedura	128
V.3. Cum te aperi împotriva acuzațiilor formulate pe baza Ordonanței 31/2002 și a articolului 317 din Codul penal.....	129
V.4. Interdicțiile administrative prevăzute de Ordonanța de urgență nr. 31/2002	136
CAPITOLUL VI - LEGEA NR. 544/2001 PRIVIND LIBERUL ACCES LA INFORMAȚIILE DE INTERES PUBLIC	137
Informațiile de interes public.....	138
Cine poate solicita informațiile de interes public	140
Accesul la informațiile de interes public	140
Comunicarea informațiilor de interes public	147
Căi de atac.....	151
Executarea hotărârii judecătorești.....	154
Dispoziții speciale privind presa.....	156
CAPITOLUL VII - INFRAȚIUNI ȘI CONTRAVENȚII PREVĂZUTE ÎN LEGEA AUDIOVIZUALULUI (LEGEA NR. 504/2002)	161
VII.1. Infrațțiuni	161
Procedura	164
VII.2. Contravenții	164
Postfața	173
Recomandări pentru o posibilă redactare profilactică	173
1. Convenția Europeană a Drepturilor Omului; Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului	173
2. Legile autohtone	175
3. Limitări ale libertății de opinie	176
ANEXA 1 - CODUL DEONTOLOGIC AL JURNALISTULUI ELABORAT DE CONVENȚIA ORGANIZAȚIILOR DE MEDIA	179
1. ROLUL JURNALISTULUI	180
2. CONDUITA PROFESIONALĂ	180
3. DREPTURILE JURNALISTULUI	182
ANEXA 2 - GHID DE BUNE PRACTICI PRIVIND RELATAREA DESPRE MINORITĂȚI ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ	184
ANEXA 3 - TABELUL CAZURILOR	185

PREFAȚĂ

Publicația de față este ediția a treia a “Ghidului Juridic pentru Ziariști”.

Scopul „Ghidului juridic pentru Ziariști” este să contribuie la consolidarea libertății de exprimare prin educarea ziariștilor în probleme juridice și prin creșterea nivelului de profesionalizare a presei în general. Primele două ediții s-au bucurat de un interes ridicat atât în rândul jurnaliștilor cât și al persoanelor cu specializare juridică.

Prima secțiune a cărții prezintă într-o manieră accesibilă probleme de drept intern și internațional cu care se confruntă jurnaliștii, precum și sfaturi practice pentru construirea apărării în instanță în cazul acuzelor bazate pe articolele tratate în ghid: calomnia și insulta, infracțiunile contra siguranței statului și autorității, infracțiuni privind promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe etc. De asemenea, sunt făcute referiri și comentarii cu privire la legi speciale ce prezintă interes pentru jurnaliști (legea privind liberul acces la informațiile de interes public, legea audiovizualului, legea privind protecția informațiilor clasificate).

Am adăugat acestor capitole un mic ghid de redactare profilactică a articolelor, conținând atât elemente de etică, cât și “secrete” folosite oricărui ziarist. Pentru a trata cum se cuvine subiectele referitoare la etica jurnalistică, am atașat Codul deontologic al Convenției Organizațiilor de Media și un ghid de bune practici privind relatarea despre minorități în presa românească, propus de o echipă de experți a Centrului pentru Journalism Independent.

Ghidul juridic s-a născut în 2001-2002 într-un proiect desfășurat de ActiveWatch - Agenția de Monitorizare a Presei, împreună cu APPLE și APADOR-CH, beneficiind de sprijinul financiar al Uniunii Europene, prin Inițiativa Europeană pentru Democrație și Drepturile Omului. Prima ediție a ghidului a fost publicată în 2002. O a doua ediție a Ghidului a fost publicată în 2003 cu sprijinul Open Society Institute. Același finanțator,

alături de Edipresse AS Romania, a făcut posibilă publicarea acestei a treia ediții. Cea de-a treia ediție actualizează informațiile cuprinse în toate capitolele, în urma numeroaselor modificări legislative care au intervenit până în februarie 2009.

*Mulțumim pentru contribuția la primele două ediții Teoderei Zăbavă (coordonator de proiect) și colaboratorilor noștri Christina Costa, Ambrus Bela și **Florin Chima**.*

CAPITOLUL I

INSULTA, CALOMNIA ȘI PROBA VERITĂȚII. CONȚINUT ȘI PROCEDURĂ

Observații preliminare

Infracțiunile de **insultă** (prevăzută în art. 205 cod penal) și de **calomnie** (prevăzută în art. 206 cod penal), precum și reglementarea **probei verității** (art. 207 cod penal) au fost abrogate prin art. I pct. 56 din Legea nr. 278/2006 pentru modificarea codului penal și a altor legi, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 601 din 12 iulie 2006.

Ulterior, prin decizia nr. 62/2007 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 104 din 12 februarie 2007, s-a hotărât ca abrogarea art. 205-207 din codul penal, deci abrogarea infracțiunilor de insultă și calomnie, este neconstituțională. Este de remarcat că decizia Curții Constituționale a fost pronunțată în legătură cu dosare penale în care erau judecați **ziariști** pentru savârșirea infracțiunilor de insultă și calomnie. Prima vizată prin această decizie este, evident, **presa**.

În raport cu prevederile art. 147 al. 1 din Constituție, care se regăsesc și în art. 31 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, începând cu data publicării în Monitorul Oficial a deciziei Curții Constituționale, respectiv, începând cu 12 februarie 2007, dispozițiile art. I pct. 56 din Legea nr. 278/2006 privind abrogarea art. 205 – 207 din codul penal au fost suspendate de drept, iar după 45 zile de la data publicării deciziei dispozițiile de abrogare a infracțiunilor de insultă și calomnie și-au încetat efectele juridice.

Până în prezent, Parlamentul nu a intervenit cu o nouă incriminare a faptelor de insultă/calomnie.

Decizia nr. 62/2007 a Curții Constituționale generează discuții în practică, datorită deja obișnuitelor lacune din legislația internă. Au

fost exprimate puncte de vedere diametral opuse, unele în sensul că prin declararea ca neconstituțională a dispoziției legale de abrogare art. 205 - 207 cod penal au reintrat automat în vigoare (mai multe instanțe din București au pronunțat, în anul 2007, hotărâri motivate astfel), iar altele în sensul că (re)incriminarea insultei și calomniei nu se realizează automat, ci trebuie făcută numai printr-o lege nouă. Această controversă s-a manifestat și la nivelul completului de judecată care a pronunțat decizia 62/2007, astfel cum rezultă din opinia separată și cea concurentă la decizia Curții Constituționale.

Considerăm că, **odată abrogate prin Legea nr. 278/2006, infracțiunile de insultă și calomnie sunt și rămân abrogate chiar și după pronunțarea deciziei Curții Constituționale.** Aceasta deoarece art. 62 alin. 3 din Legea nr. 24/2000 privind tehnica legislativă prevede un principiu potrivit căruia este inadmisibil ca prin abrogarea unui act de abrogare anterior să se repună în vigoare actul normativ inițial. De la acest principiu este prevăzută în art. 62 alin. 3 teza finală din Legea nr. 24/2000 o singură excepție, și anume cazul abrogării dispusă prin ordonanța Guvernului. Dacă această ordonanță este respinsă de Parlament, actul normativ inițial abrogat este repus în vigoare odată cu adoptarea legii de respingere a ordonanței. Excepția privind **ordonanța** nu se referă și la situația în care abrogarea este dispusă printr-o **lege**, indiferent dacă această lege este ulterior abrogată sau declarată neconstituțională. Potrivit principiului că excepțiile sunt de strictă interpretare, cazul singular privind respingerea *ordonanței* de abrogare nu poate fi extins la o cu totul altă situație, când o *lege* de abrogare este ulterior abrogată sau declarată neconstituțională.

Întrucât infracțiunile de insultă și calomnie au fost abrogate printr-o lege, iar nu printr-o ordonanță, rezultă că, în raport cu art. 62 alin. 3 din Legea nr. 24/2000 privind tehnica legislativă, ele nu mai pot reintra automat în vigoare nici prin abrogarea legii de abrogare și nici prin declararea ca neconstituțională a acestei legi.

Pe baza acestor motive, orice sancțiune de drept penal (amendă penală sau amendă administrativă aplicată conform art. 18/1 și 91 din codul penal) pentru fapte de insultă și calomnie dispusă de către organele judiciare ulterior datei de 12 august 2006 (data intrării

în vigoare a legii de abrogare a art. 205 – 207 cod penal) încalcă o condiție esențială prevăzută de CEDO, întrucât interferența cu dreptul garantat de art. 10 din CEDO nu mai este prevăzută de lege.

Totuși, având în vedere că și la această dată există atât riscul unei noi incriminări a faptelor de insultă și calomnie, cât și riscul unei interpretări a organelor judiciare în sensul că infracțiunile de insultă și calomnie au revenit automat în codul penal în urma deciziei Curții Constituționale, rămâne necesară și utilă prezentarea în continuare a comentariilor privind infracțiunile de insultă și calomnie, în varianta anterioară abrogării din anul 2006.

De asemenea, modalitățile de apărare împotriva acuzațiilor de insultă și calomnie, în special cele axate pe jursiprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, pot fi folosite, în principiu, și în cazul proceselor civile prin care ziariștilor le sunt solicitate daune morale pentru exercitarea dreptului la liberă exprimare.

I.1. Insulta – articolul 205 din Codul penal. Conținutul infracțiunii

„Atingerea adusă onoarei ori reputației unei persoane prin cuvinte, prin gesturi sau prin orice alte mijloace, ori prin expunerea la batjocură, se pedepsește cu amendă.

Aceeași pedeapsă se aplică și în cazul când se atribuie unei persoane un defect, boală sau infirmitate care, chiar reale de-ar fi, nu ar trebui relevate.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală”.

Insulta are ca obiect exprimarea unor opinii/părerii/judecăți de valoare despre persoane sau fapte. Insulta nu poate consta în relatarea unor fapte determinate, aceasta făcând obiectul calomniei. Exemplu: „X este idiot” este o opinie (insultă), iar „X a furat la data de ... din ... următoarele obiecte ...” este relatarea unei fapte determinate (calomnie).

Pentru existența insultei, opiniile exprimate trebuie să lezeze „onoarea sau reputația unei persoane”. În esență, onoarea are drept înțeles respectul persoanei față de sine, iar reputația – respectul colectivității față de o persoană.

Atingerea adusă onoarei sau reputației trebuie să aibă caracter efectiv și obiectiv, nu să reprezinte doar aprecierea persoanei vătămate. Deși nu există un standard juridic al „individului ofensat”, trebuie totuși ca o afirmație, pentru a fi considerată ofensatoare, să lezeze în mod real și neechivoc onoarea sau reputația. Dacă există îndoieli/dubii cu privire la consecința ofensatoare a afirmației/opinii, aceasta nu poate fi calificată ca insultă, întrucât dubiile profită făptuitorului (principiul „in dubio pro reo”). Aprecierea, în fiecare caz concret, o face judecătorul.

Onoarea și reputația sunt atribute exclusive ale persoanei fizice. O persoană juridică (instituție/societate comercială/asociație/regie autonomă, etc.) nu poate face plângere pe baza art. 205 din codul penal. Până în anul 1989, art. 237 cod penal prevedea pedeapsa cu închisoare sau amendă pentru „Defăimarea unei organizații de stat sau obștești, prin orice mijloace, în public”. Art. 237 cod penal a fost, însă, abrogat prin Decretul-Lege nr.1/1989. Printr-o întâmplare fericită, până în prezent, acest text nu a fost reintrodus. Prin urmare, la această dată, defăimarea unei persoane juridice nu se pedepsește penal.

Pentru existența insultei, legea nu cere condiția publicității. Afirmația insultătoare nu trebuie făcută în public, fiind suficient ca ea să ajungă la cunoștința persoanei vătămate, nu și a altor persoane (de exemplu, trimiterea unei scrisori insultătoare către persoana vătămată). Spre deosebire de insultă, în cazul infracțiunii de calomnie legea cere condiția săvârșirii faptei în public. Oricum, este evident că insulta se pedepsește și în situația în care afirmația ofensatoare este făcută în public (exemplu: printr-un articol de presă).

Infracțiunea de insultă se săvârșește cu intenție, directă sau indirectă. Potrivit art.19 din codul penal, în cazul intenției directe, autorul prevede rezultatul faptei sale (atingerea adusă onoarei ori reputației) și urmărește producerea acestuia, iar în cazul intenției indirecte autorul prevede rezultatul faptei sale și, deși nu-l urmărește, acceptă posibilitate

producerii lui. Existența posibilității de săvârșire a infracțiunii și cu intenție indirectă permite sancționarea penală a ziaristului și în situația în care acesta și-a exprimat o opinie fără să urmărească lezarea onoarei și reputației unei persoane ci, de pildă, comentarea unei chestiuni de interes public. Posibilitatea sancționării insultei în forma intenției indirecte este contrară jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului¹.

I.2. Calomnia – articolul 206 din Codul penal. Conținutul infracțiunii

„Afirmarea ori imputarea în public, prin orice mijloace, a unei fapte determinate privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată, ar expune acea persoană la o sancțiune penală, administrativă sau disciplinară ori disprețului public, se pedepsește cu amendă de la 250 la 13.000 lei.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală”.

Calomnia are ca obiect afirmarea/prezentarea/relatarea/imputarea unor fapte determinate. Determinarea constă în individualizarea faptelor prin date concrete privind locul, timpul, modul de săvârșire, autorul, date care să permită identificarea și verificarea lor. O cerință implicită a determinării faptei o constituie, așadar, identificarea persoanei la care se referă. Ea poate fi arătată direct sau indirect, însă în acest al doilea caz, afirmarea sau imputarea trebuie să conțină suficiente elemente pentru indentificarea lesnicioasă și neechivocă a persoanei. Lipsa elementelor de determinare a persoanei din expunerea faptelor nu poate fi suplinită de asumarea identității de către persoana vătămată care formulează plângere penală. Aceasta deoarece presupunerile persoanei vătămate nu se pot substitui și nici nu pot completa sau modifica forma și conținutul afirmației sau imputării făcute de autor. De exemplu, nu au caracter de fapte determinate afirmațiile de tipul „X este hoț”, „X este escroc”, „X a furat” (fără detalii concrete privind locul, timpul, modul de săvârșire), „X este o persoană de moravuri ușoare”, „X vrea să distrugă dovezi” (fără alte detalii concrete) și nici „Unele persoane din cadrul instituției Y și-au

¹ Vezi Capitolul II, secțiunea referitoare la proba bunei-credințe și a interesului public.

însușit, în anul 2001, peste 200.000 USD din fondurile publice” (lipsește determinarea persoanei la care se referă afirmarea/imputarea; lipsa nu poate fi complinită prin asumarea faptei de către o persoană determinată, deoarece prin aceasta s-ar adăuga la conținutul afirmării/imputării făcute de autor, în care nu sunt identificate/identificabile persoane).

Fapta determinată trebuie să aibă o anumită importanță/gravitate, adică să fie de natură a-l expune pe cel la care se referă la o sancțiune penală, administrativă sau disciplinară ori disprețului public. Nu este necesar ca acest rezultat (expunerea la sancțiuni sau dispreț public) să se fi produs efectiv, fiind suficient ca fapta să fie „de natură” să-l expună pe cel vizat. Fapta atribuită trebuie să aibă însă capacitatea, în mod obiectiv, pentru orice persoană aflată într-o situație similară, de a produce consecințele negative, fiind insuficientă simpla apreciere a persoanei vătămate că o anumită faptă poate avea astfel de consecințe. De aceea, nu va constitui calomnie atribuirea unei fapte evident/absolut imposibile sau fără importanță deosebită pentru comunitatea din care face parte persoana vătămată.

Poate răspunde penal pentru calomnie nu numai cel care relatează o faptă mincinoasă, ci chiar și acela care prezintă o faptă adevărată (!). Textul art. 206 cod penal nu face distincție dacă faptele relatate sunt adevărate sau mincinoase, fiind astfel excesiv de restrictiv din perspectiva libertății de exprimare.

Dacă atunci când relatează o faptă adevărată autorul nu o face pentru apărarea unui “interes legitim”, ci în orice alt scop, în instanță nu i se va admite să facă proba verității prevăzută în art. 207 cod penal, singura în măsură să-l exonereze de răspunderea penală (în sistemul nostru de drept). Dacă va respinge proba verității ca inadmisibilă, instanța nu se va preocupa de caracterul adevărat sau mincinos al faptei relatate, iar autorul relatării va fi lipsit, practic, de posibilitatea de a se apăra în sensul dovedirii adevărului faptelor prezentate.

Dispozițiile art. 207 cod penal prevăd că proba verității (proba că faptele relatate sunt adevărate) poate fi admisă numai dacă relatarea faptelor a fost făcută pentru apărarea unui “interes legitim”, care însă nu este prezumat, ci trebuie dovedit de autorul afirmațiilor. Noțiunea

INSULTA, CALOMNIA ȘI PROBA VERITĂȚII. CONȚINUT ȘI PROCEDURĂ

de interes legitim include atât interesul public (denumit în doctrina mai veche interes obștesc), cât și interesul privat. În cazul ziaristilor nu se pune problema existenței unui interes privat, ci doar a unuia public, întrucât codul deontologic interzice jurnaliștilor să se implice în cauzele în care au un interes personal (de rudenie sau material).

Ca și în cazul insultei, o persoană juridică (instituție/societate comercială/asociație/ regie autonomă, etc.) nu poate face plângere pentru calomnie. Numai o persoană fizică poate introduce plângere pe baza art. 206 cod penal.

Pentru a fi infracțiune, afirmarea (descrierea, relatarea) sau imputarea (reproșul, aducerea unei acuzații) trebuie să se facă în public. Dacă afirmarea sau imputarea se face prin presă, condiția publicității este îndeplinită (art.152 lit. e din codul penal).

Infracțiunea de calomnie se săvârșește cu intenție, directă sau indirectă. Potrivit art.19 din codul penal, în cazul intenției directe, autorul prevede rezultatul faptei sale (atingerea adusă demnității) și urmărește producerea acestuia, iar în cazul intenției indirecte autorul prevede rezultatul faptei sale și, deși nu-l urmărește, acceptă posibilitate producerii lui. Existența posibilității de săvârșire a infracțiunii și cu intenție indirectă permite sancționarea penală a ziaristului chiar dacă el și-a îndeplinit obligația de a informa publicul în legătură cu orice chestiune de interes public, fără să aibă ca scop direct lezarea demnității unei persoane. Posibilitatea sancționării calomniei în forma intenției indirecte este contrară jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului².

I.3. Insulta și calomnia. Procedura

Persoana care se consideră vătămată pentru insultă sau calomnie trebuie să formuleze o plângere, denumită „plângere prealabilă”. Calitatea de persoană vătămată o poate avea numai persoana fizică, nu și cea juridică. Plângerea prealabilă poate fi formulată pentru infracțiunea de insultă, pentru cea de calomnie ori pentru ambele.

² Vezi Capitolul II, secțiunea referitoare la proba bune-credințe și a interesului public.

Organele de cercetare și urmărire penală (poliție, parchet) nu se pot sesiza din oficiu.

Plângerea prealabilă trebuie să cuprindă, între altele, descrierea faptei (cerință a art. 283 din codul de procedură penală). Dacă fapta nu este descrisă, lipsește un element esențial al plângerii, consecința fiind că plângerea respectivă nu poate fi considerată ca o sesizare legală. În cazul unui articol din presa, simpla afirmație în plângere că „prin articolul ... am fost insultat/calomniat”, fără a se preciza exact care afirmații sunt considerate, în concret, insultătoare/calomnioase nu reprezintă descrierea faptei. Dacă partea vătămată nu precizează care sunt afirmațiile concrete pe care le consideră defăimătoare, ziaristul nici nu se poate apăra, întrucât și-ar face o apărare „în orb” neștiind căror acuze trebuie să răspundă.

În plângere se poate cere, pe lângă sancționarea penală a autorului, și obligarea acestuia la plata unor despăgubiri (daune morale). Persoana vătămată devine, astfel, parte civilă în procesul penal (art.14 din codul de procedură penală). Nu se plătește nicio taxă de timbru pentru daunele morale solicitate (art.15 alin.4 din codul de procedură penală). Așa s-ar explica, poate, și preferința părților vătămăte pentru calea plângerii penale, care oferă avantajul exonerării de plata taxei de timbru pentru despăgubirile morale cerute, indiferent de cuantumul (de multe ori exagerat) al acestora.

Plângerea prealabilă trebuie semnată de persoana care se consideră vătămată. Dacă plângerea a fost redactată de avocat, el nu poate semna plângerea în locul persoanei vătămăte, decât în situația în care are procură specială pentru a semna plângerea respectivă. Delegația avocatului pentru redactare/asistare/reprezentare nu echivalează cu procura specială pentru semnarea plângerii prealabile. Lipsa semnăturii persoanei vătămăte ori a avocatului cu procură specială echivalează cu lipsa plângerii prealabile.

Până în anul 2006, plângerea prealabilă se adresa direct instanței de judecată, respectiv judecătoriei. Începând cu septembrie 2006, în urma modificării art. 279 din codul de procedură penală prin Legea nr. 356/2006, **plângerea prealabilă se adresează, în toate cazurile, organului de urmărire penală (poliției) sau procurorului.**

INSULTA, CALOMNIA ȘI PROBA VERITĂȚII. CONȚINUT ȘI PROCEDURĂ

Ca urmare a acestei modificări, formularea unei simple plângeri nu mai duce la trimiterea automată în instanță a ziaristului. Organele de urmărire penală vor verifica temeinicia și legalitatea plângerii formulate, iar trimiterea în judecată va putea fi dispusă numai de procuror, prin rechizitoriu. Tot procurorul este cel care poate decide netrimiterea în judecată (neînceperea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire penală etc.).

Plângerea prealabilă nu poate fi formulată oricând, ci într-un termen de maximum 2 luni de la data când persoana vătămată a știut cine este făptuitorul (art. 284 cod procedură penală). În practică, termenul de 2 luni se calculează de la data publicării articolului sau difuzării emisiunii.

Până în anul 2006, lipsa nejustificată a părții vătămate la două termene consecutive în fața primei instanțe de judecată era considerată drept retragere a plângerii prealabile (fostul art. 284¹ cod procedură penală). După abrogarea art. 284¹ cod procedură penală prin Legea nr. 356/2006, lipsa nejustificată a părții vătămate nu mai este considerată drept retragere a plângerii prealabile.

Soluțiile posibile ale instanței de judecată:

Instanța soluționează plângerea prealabilă pentru insultă și/sau calomnie prin pronunțarea unei sentințe penale, prin care poate dispune condamnarea (atunci când constată existența faptei și a vinovăției), achitarea (în situația în care constată fie inexistența faptei, fie a vinovăției) sau încetarea procesului penal (în situația în care lipsește plângerea prealabilă – în sensul că nu a fost semnată corespunzător, ori aceasta a fost depusă după termenul de 2 luni, ori făptuitorul a decedat, ori părțile s-au împăcat, etc.).

Instanța va dispune achitarea și în situația în care, apreciind că fapta comisă nu prezintă gradul de pericol social ridicat specific unei infracțiuni, aplică autorului afirmației ofensatoare sancțiunea administrativă (nu penală) a amenzii, conform art.18¹ cod penal și art.10 lit.b¹ cod procedură penală. Actualmente, cuantumul amenzii administrative care poate fi aplicată se situează între 10 și 1.000 RON (art. 91 lit.c cod penal).

În caz de condamnare, achitare sau încetare a procesului penal,

instanța se pronunță prin aceeași sentință penală și asupra cererii de despăgubiri civile (daune morale) formulată de partea vătămată. Evident, în situația de condamnare penală, instanța îl poate obliga pe ziarist și la plata unor daune morale, dar acest lucru nu este obligatoriu. Daunele morale se stabilesc de judecători pe baza aprecierii suferinței ori rușinii provocate părții vătămate prin afirmațiile defăimătoare.

În cazul achitării, dacă aceasta s-a pronunțat pentru că fapta nu prezintă gradul de pericol social al infracțiunii ori pentru că instanța a constatat existența unei cauze care înlătură caracterul penal al faptei, sau pentru că lipsește vreunul din elementele constitutive ale infracțiunii, instanța îl poate obliga pe ziaristul autor al afirmației ofensatoare la plata despăgubirilor civile (daune morale).

Cererea de despăgubiri civile va fi respinsă în cazul în care achitarea s-a pronunțat pentru că fapta imputată nu există, ori nu a fost săvârșită de inculpat.

Instanța penală nu se pronunță cu privire la cererea de despăgubiri civile când pronunță achitarea pe motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală ori când pronunță încetarea procesului penal pentru lipsa plângerii prealabile (în care se include și tardivitatea plângerii prealabile, adică depunerea plângerii după termenul de 2 luni).

Sentința penală pronunțată de judecătorie ca instanță de fond nu poate fi atacată cu apel (art.361 alin.1 lit.a cod procedură penală), ci doar cu recurs (art.385¹ alin.1 lit.a cod procedură penală). Recursul se judecă la tribunal. Termenul de recurs este de 10 zile. El curge:

- a. din ziua pronunțării, pentru partea prezentă la dezbateri și la pronunțare, sau
- b. de la data comunicării copiei de pe dispozitiv, pentru partea care a lipsit atât la dezbateri, cât și la pronunțare.

Practic, dacă o parte este prezentă la „ultima ședință” de judecată (cea în care „se dă cuvântul pe fond”, adică „se judecă dosarul”) termenul de recurs de 10 zile începe să curgă de la data pronunțării. Data pronunțării este chiar data „ultimei ședințe”, cu excepția situației când instanța amână pronunțarea pentru o altă dată.

INSULTA, CALOMNIA ȘI PROBA VERITĂȚII. CONȚINUT ȘI PROCEDURĂ

Alte căi ordinare de atac, în afara recursului, nu mai există, hotărârea instanței de recurs fiind definitivă (în materie penală nu există hotărâri irevocabile, ca în civil, ci definitive).

Căile extraordinare de atac sunt: contestația în anulare, revizuirea, recursul în anulare, recursul în interesul legii. Ele sunt îndreptate împotriva hotărârilor definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivate prin interesul general de a se proteja stabilitatea hotărârilor judecătorești.

În cazul în care ați fost condamnat printr-o decizie penală definitivă (cea pronunțată în recurs) și doriți să vă adresați Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg nu așteptați epuizarea căilor extraordinare de atac.

Termenul de 6 luni în care vă puteți adresa Curții Europene începe să curgă de la rămânerea definitivă a hotărârii penale, deci **de la data deciziei penale pronunțată de instanța de recurs**. Prin urmare, dacă doriți să exercitați o cale extraordinară de atac, faceți acest lucru paralel cu sesizarea Curții Europene. Oricum, pentru sesizarea Curții Europene nu este necesară epuizarea căilor extraordinare de atac, ci numai epuizarea recursului (cale ordinară de atac).

Persoana care se consideră insultată/calomniată poate alege, în locul plângerii penale, calea **exclusiv civilă**. Aceasta presupune introducerea la instanța civilă a unei cereri de despăgubiri civile pentru daune morale.

Cererea poate fi introdusă:

- a. împotriva autorului afirmațiilor considerate ofensatoare (ziaristului), cerere întemeiată pe art.998 și art.999 din codul civil; sau
- b. atât împotriva ziaristului, cât și a ziarului/postului de radio/televiziune, răspunderea civilă a celor din urmă fiind bazată pe art.1000 alin.3 cod civil.

Cererea de despăgubiri civile poate fi adresată instanței civile în termenul general de prescripție de 3 ani de la data producerii faptului

generator de daune (în practică, de la data publicării articolului sau a difuzării emisiunii).

În raport de quantumul despăgubirilor solicitate, cererea se adresează judecătoriei (daune în quantum de până la 500.000 RON) sau tribunalului (daune de peste 500.000 RON).

În prezent, cererile de despăgubiri (daune morale) pentru prejudicii aduse onoarei sau demnității se timbrează ca orice fel de cereri de despăgubiri, cu o taxă judiciară de timbru reprezentând un procent din quantumul pretențiilor, conform art. 2 din Legea nr.146/1997 privind taxele judiciare de timbru, cu modificările ulterioare.

I.4. Situația actuală a Legii presei nr. 3/1974

Prin articolul 5 din Ordonanța de urgență nr. 53/2000³ s-a dispus în mod expres că *“Pe data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență se abrogă Legea presei nr.3/1974, republicată în Buletinul Oficial, Partea I, nr.3 din 19 ianuarie 1978, cu excepția dispozițiilor art.72-75 și ale art.93”*.

Cele cinci articole din Legea nr.3/1974 care **nu au fost abrogate** reglementează **dreptul la replică**: cine și în ce condiții poate să ceară sau are obligația să publice dreptul la replică, atacarea în instanță a refuzului de a publica dreptul la replică.

Ordonanța de urgență nr.53/2000 a fost respinsă prin Legea nr. 45/2002. Această lege de respingere a Ordonanței de urgență nr.53/2000 a avut efectul prevăzut în art. 62 alin. 3 teza finală din Legea nr. 24/2000 privind tehnica legislativă, în sensul că, odată cu respingerea ordonanței de urgență, întreaga Lege nr. 3/1974 a reintrat în vigoare.

Art. 62 alin. 3 din Legea nr. 24/2000 privind tehnica legislativă prevede că: *Abrogarea unei dispoziții sau a unui act normativ are caracter*

³ Ordonanța de urgență nr 53 din 19/05/2000 pentru unele măsuri privind soluționarea cererilor referitoare la acordarea de despăgubiri pentru daunele morale. Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 227 din 23/05/2000.

INSULTA, CALOMNIA ȘI PROBA VERITĂȚII. CONȚINUT ȘI PROCEDURĂ

definitiv. Nu este admis ca prin abrogarea unui act de abrogare anterior să se repună în vigoare actul normativ inițial. Fac excepție prevederile din ordonanțele Guvernului care au prevăzut norme de abrogare și au fost respinse prin lege de către Parlament”.

Întrucât Legea nr. 3/1974 a fost abrogată printr-o ordonanță respinsă de Parlament, rezultă că această lege a reintrat în vigoare odată cu respingerea ordonanței.

Cu totul alta era situația, dacă Legea nr. 3/1974 ar fi fost abrogată printr-o lege (iar nu printr-o ordonanță). În acea situație, indiferent de ce s-ar fi întâmplat ulterior cu legea de abrogare, Legea nr. 3/1974 ar fi ramas abrogată și nu ar fi reintrat în vigoare.

În concluzie, în prezent Legea nr. 3/1974 (iar nu doar cele cinci articole) nu este abrogată și, strict tehnic vorbind, este în vigoare.

Chiar dacă, sub aspect strict tehnic, Legea nr. 3/1974 nu este abrogată, majoritatea articolelor sunt inaplicabile, fiind caduce, întrucât nu mai corespund actualei dezvoltări sociale, care reflectă o altă realitate decât cea din sistemul în care a fost adoptată respectiva lege.

CAPITOLUL II

CUM TE APERI ÎMPOTRIVA ACUZAȚILOR DE INSULTĂ ȘI/SAU CALOMNIE

II.1. Legea internă; Codul penal

În conformitate cu legea internă, împotriva acuzațiilor penale de insultă sau calomnie ziaristul se poate apăra numai prin **proba verității**, care este reglementată în articolul 207 cod penal:

„Proba verității celor afirmate sau imputate este admisibilă, dacă afirmarea sau imputarea a fost săvârșită pentru apărarea unui interes legitim. Fapta cu privire la care s-a făcut proba verității nu constituie infracțiunea de insultă sau calomnie.”

Din conținutul părții finale a articolului 207 cod penal rezultă că proba verității este aplicabilă atât în cazul calomniei (care are ca obiect fapte determinate), cât și al insultei (care are ca obiect opinii/părerii/judecăți de valoare).

Proba verității presupune o dublă dovadă: că faptele relatate sunt adevărate și că ele au fost prezentate în scopul apărării unui “interes legitim”.

Sarcina de a proba adevărul celor afirmate sau imputate revine autorului lor, în speță, ziaristului acuzat.

Proba verității constituie o excepție de la prezumția de nevinovăție, întrucât în toate celelalte cazuri în care o persoană este acuzată, sarcina dovedirii vinovăției acesteia revine celui care acuză. Or, în cazul infracțiunilor de insultă/calomnie această vinovăție este prezumată, iar acuzatul este obligat să-și dovedească nevinovăția, prin proba verității. Astfel, simplul fapt al introducerii unei plângeri prealabile pentru insultă/calomnie, creează prezumția că acuzatul, respectiv autorul afirmației sau imputării (ziaristul) a relatat fapte false și că nu a urmărit un interes legitim. Iar textul legal instituie în sarcina ziaristului o dublă obligație:

să dovedească realitatea faptelor și legitimitatea interesului urmărit. Dacă nu face această dovadă, ziaristul este expus condamnării penale.

Pentru respectarea prezumției de nevinovăție, ar fi trebuit ca mai întâi să se ceară celui care acuză (persoanei vătămate) să facă dovada că afirmațiile ziaristului sunt neadevărate în întregul lor și că ziaristul a știut acest lucru în momentul difuzării informației.

Dacă cere instanței să administreze proba verității, ziaristul trebuie mai întâi să facă dovada existenței unui “interes legitim”. Noțiunea de „*interes legitim*” din textul articolului 207 include atât interesul privat cât și interesul public (denumit unanim în doctrina mai veche „*interes obștesc*”: buna funcționare a autorităților și serviciilor de interes general, corectitudinea personalului acestora, apărarea intereselor comunității, asigurarea respectării legilor). În cazul ziaristilor nu se pune problema existenței unui interes privat, ci doar a unuia public, întrucât codul deontologic interzice jurnaliștilor să se implice în cauzele în care au un interes personal (de rudenie sau material).

Obligarea ziaristului să facă proba verității poate presupune deconspirarea surselor de la care acesta a aflat faptele pe care le-a relatat. Ziaristul trebuie sau să indice în mod direct numele persoanei de la care a primit informația și să ceară audierea în instanță, ca martor, a sursei (pentru ca mărturia sursei să aibă valoare de probă judiciară), sau să prezinte diverse documente care, de cele mai multe ori, vor duce, inevitabil, la localizarea și identificarea sursei de la care provin. Se încalcă astfel principiul protecției surselor jurnalistice⁴.

Deși articolul 207 cod penal instituie obligația ziaristului de a face proba verității nu doar pentru calomnie (care privește fapte determinate), ci și în cazul insultei, este evident că proba verității nu se poate aplica – din considerente ce țin de logică – în cazul insultei. Insulta are ca obiect exprimarea unor opinii/ păreri/ judecăți de valoare. Ele reflectă cunoștințele, emoțiile, simțirile unei persoane și de aceea nu pot fi adevărate sau false, ci numai diferite în funcție de autorul opiniei („*părerea mea*”, “*părerea ta*”). Calificative de tipul adevărat/mincinos sunt inaplicabile în cazul opiniilor, astfel că nu se poate

⁴ Vezi, în prezentul capitol, secțiunea referitoare la sursele jurnalistice.

pretinde cuiva să probeze adevărul opiniilor sale.

Legea română instituie astfel, în cazul insultei, obligația unei conduite imposibil de urmat, aceea de a dovedi „adevărul opiniilor”, obligație ce se afla în contradicție cu dispozițiile art.10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului⁵.

Cu toate că proba verității este reglementată de codul penal pentru cazurile în care se reclamă comiterea infracțiunilor de insultă și calomnie, în practică, aceasta este și proba care se aplică în procesele exclusiv civile, fără însă a fi denumită în acest sens, ci ca o parte a probatoriului administrat.

II.2. Apărarea necesară și recomandată: Convenția Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența Curții din Strasbourg

Deficiențele și omisiunile din legea internă sunt corectate, respectiv suplinite de Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), care poate fi și trebuie aplicată de instanțele naționale. Ziariștii și avocații lor trebuie să o invoce cât mai des în fața judecătorilor români pentru a ajuta la crearea unei jurisprudențe naționale, conformă cu cea europeană.

Posibilitatea și obligativitatea folosirii CEDO de către instanțele interne este clar prevăzută în Constituție. CEDO face parte din dreptul intern și, în caz de conflict, are prioritate față de legea internă.

Articolul 11 alin.2 din Constituție prevede:

„Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern”.

Articolul 20 alin. 2 din Constituție prevede:

„Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și

⁵ Vezi, în prezentul capitol, secțiunea referitoare la proba verității și insulta, distincția dintre fapte și opinii.

legile interne, au prioritate reglementările internaționale”.

Curtea Europeană – care aplică textele din CEDO – funcționează pe principiul „*common law*” prin care se atribuie valoare de lege precedentelor judiciare (adică hotărârilor anterioare ale Curții Europene) și este imposibilă disocierea textului CEDO de jurisprudența Curții Europene. Prin urmare, jurisprudența Curții Europene este în egală măsură parte a dreptul român și are prioritate față de reglementările și practica judiciară interne. Din acest motiv, în cele ce urmează ne vom referi în extenso la principiile și regulile stabilite prin jurisprudența Curții Europene în materia libertății de exprimare, în special a libertății presei. Această jurisprudență trebuie, evident, invocată de ziariști în fața instanțelor naționale și aplicată de judecători (sau procurori, dacă este cazul).

Articolul 10 din CEDO este cel care garantează dreptul la libertatea de exprimare. Așa cum am arătat mai sus, acest articol a devenit drept intern cu prioritate asupra prevederilor din codul penal – care sunt mai restrictive decât cele prevăzute de articolul 10 din CEDO. Acest fapt conduce la modificarea implicită a articolelor 205, 206 și 207 din codul penal și la obligativitatea aplicării de către instanțele interne a articolului 10 din CEDO și a jurisprudenței Curții Europene.

Articolul 10 paragraful 1 din CEDO garantează libertatea de a exprima opinii, de a primi sau transmite informații și idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere.

Exercițiul acestui drept poate fi însă “restrâns” de autoritățile interne, dar numai cu respectarea condițiilor prevăzute limitativ în paragraful 2 al articolului 10.

Termenul “restrângere” include orice măsură prin care, în orice fel, exercițiul libertății de exprimare suferă un amestec din partea autorităților. Exemple: condamnarea penală a unui ziarist; obligarea sa la plata unei amenzi administrative; obligarea sa la plata unor despăgubiri civile; interdicția de a exercita profesia de ziarist; confiscarea unei publicații; percheziția la sediul unui ziar sau post de televiziune ori radio, etc.

Pentru ca o “restricție” să fie conformă cu articolul 10 paragraful 2 din

CEDO, ea trebuie să îndeplinească cumulativ trei condiții:

- i) să fie prevăzută de o lege internă publică și formulată în termeni clari și preciși astfel încât modalitatea de aplicare a legii să fie previzibilă;
- ii) să fie luată pentru a proteja una din următoarele valori: securitatea națională, integritatea teritorială, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau drepturilor altora, împiedicarea divulgării de informații primite confidențial sau menținerea autorității și imparțialității puterii judecătorești”. Această listă este limitativă, alte valori/interese de protejat nu se acceptă;
- iii) să fie “necesară într-o societate democratică”. Potrivit jurisprudenței Curții termenul “necesar” presupune “*o nevoie socială imperioasă, de neînlăturat*” (între altele, cazurile Sunday Times vs. UK⁶, Observer și Guardian vs. UK⁷). Aceasta înseamnă că judecătorul trebuie să argumenteze existența unei astfel de “nevoi imperioase și de neînlăturat” atunci când condamnă un ziarist ori restrânge în orice alt mod libertatea de exprimare și libertatea presei.

Pentru a înlesni înțelegerea acestui test prevăzut în articolul 10 par. 2 din CEDO, vom folosi un exemplu: ziaristul A este acuzat de partea vătămată B pentru infracțiunea de calomnie, prevăzută în articolul 206 din codul penal, ca urmare a unui articol publicat în presă. Întrucât judecătorul român trebuie să aplice testul prevăzut în paragraful 2 al articolului 10 (iar ziaristul trebuie să ceară aceasta judecătorului român!), el va trebui să stabilească dacă cele trei condiții sunt cumulativ îndeplinite:

- i) astfel, anterior abrogării articolului 206 din codul penal, judecătorul ar fi putut constata că prima condiție este îndeplinită: infracțiunea de calomnie era prevăzută în articolul 206 din codul penal, care era publicat și să presupunem că textul articolului 206 era formulat în termeni suficient de clari. La ora actuală, ulterior deciziei Curții Constituționale care a declarat neconstituțională legea de abrogare, ziariștii trebuie să insiste și asupra acestei condiții întrucât în cazurile de calomnie și insultă ea nu mai este îndeplinită (a se vedea Capitolul I – Observații preliminare).

⁶ Hotărârea din 26 aprilie 1979, cererea nr. 6538/74 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁷ Hotărârea din 26 noiembrie 1991, cererea nr. 13585/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

- ii) judecătorul va constata că și a doua condiție este îndeplinită, întrucât procesul împotriva ziaristului A s-a declanșat pentru protejarea “reputației sau drepturilor [cum este la dreptul la onoare]” persoanei vătămate B, același scop avându-l și eventuala condamnare a lui A. Ziaristii nu trebuie să insiste asupra acestei condiții pentru că și ea este îndeplinită în procesele de calomnie și insultă.
- iii) pentru a stabili dacă cea de a treia condiție este îndeplinită, respectiv dacă eventuala condamnare a lui A este “necesară într-o societate democratică”, judecătorul trebuie să aplice principiul proporționalității între scopul condamnării (protecția reputației lui B) și mijlocul prin care acest scop se realizează (restrângerea libertății de exprimare a lui A; condamnarea lui A ar constitui o restrângere a libertății sale de exprimare și, întrucât A este ziarist, și o restrângere a libertății presei). Practic, dacă judecătorul constată că prin conținutul articolului scris de A reputația și onoarea lui B au fost lezate, el trebuie să decidă dacă, într-o societate democratică, este necesară condamnarea lui A pentru protejarea onoarei și reputației lui B. Prin urmare, nu se neagă lezarea onoarei lui B, dimpotrivă, aceasta este constatată, dar se pune în discuție dacă regulile unei societăți democratice impun condamnarea lui A. Această cerință, a necesității condamnării într-o societate democratică, trebuie să preocupe ziaristii în pregătirea apărării împotriva unei acuzații de insultă și/ori calomnie.

Așadar, stabilirea “necesității într-o societate democratică” a condamnării unui ziarist (sau a luării oricărei măsuri alte măsuri, de exemplu, obligarea la plata unei amenzi administrative, obligarea la plata unor despăgubiri civile, interdicția de a exercita profesia de ziarist, confiscarea unei publicații, percheziția la sediul unui ziar sau post de televiziune sau radio etc.) este esența judecării unui proces de calomnie/insultă și implicit esența modalității de apărare a ziaristului în fața instanțelor naționale. În continuare, vor fi prezentate criteriile și principiile pe baza cărora Curtea Europeană a decis în legătură cu îndeplinirea cerinței “necesității într-o societate democratică” a unei condamnări penale ori a oricărei alte măsuri care limitează libertatea presei. Aceste principii și criterii constituie și argumentele pe care ziaristii trebuie să le prezinte judecătorului român pentru a se apăra de acuzațiile de insultă și/

CUM TE APERI ÎMPOTRIVA ACUZAȚILOR DE INSULTĂ ȘI/SAU CALOMNIE
sau calomnie.

II.3. Principiile, regulile și criteriile stabilite de Curtea Europeană – care trebuie invocate/folosite de ziariștii români în fața instanțelor naționale în cazurile în care sunt acuzați de insultă și/ori calomnie:

a) Libertatea de exprimare și, în special, libertatea presei sunt vitale pentru existența unei societăți democratice

În fiecare situație în care un ziarist este acuzat de calomnie/insultă, acesta trebuie să-și încadreze apărarea specifică – referitoare la circumstanțele particulare ale cazului – în contextul general al importanței presei într-o societate democratică.

Societatea democratică este caracterizată prin spirit deschis, pluralism, toleranță. Ea încurajează discuțiile deschise asupra chestiunilor de interes public. În cazul în care pedepsirea unui ziarist, într-un caz concret, în temeiul articolelor 205 și 206 din codul penal ar duce la descurajarea discuțiilor deschise asupra chestiunilor de interes public, atunci acea pedeapsă nu este necesară într-o societate democratică, deci nu trebuie aplicată. Necesitatea restrângerii libertății de exprimare într-o societate democratică pentru a proteja reputația sau drepturile altora încetează acolo unde începe o altă necesitate, aceea de a încuraja discuțiile deschise asupra chestiunilor de interes public. Când judecătorul trebuie să aleagă între protecția reputației sau drepturilor altora și protejarea, încurajarea discuțiilor deschise asupra chestiunilor de interes public, prioritatea este acordată acestora din urma (între altele, hotărârile Thorgeirson vs. Islanda⁸, Lingens vs. Austria⁹¹⁰, Schwabe vs. Austria¹¹, Dalban vs. Romania¹², Jersild vs. Danemarca¹³, Castells vs. Spania¹⁴). De fiecare dată când nu este îndeplinită condiția ca sancționarea ziaristului

⁸ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁹ Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁰ Hotărârea din 28 august 1992, cererea nr. 13704/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹¹ Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹² Hotărârea din 23 septembrie 1994, cererea nr. 15890/89 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹³ Hotărârea din 23 aprilie 1992, cererea nr. 11798/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁴ Hotărârea din 7 decembrie 1976, cererea nr. 5493/72 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

(restrângerea libertății sale de exprimare) să fie necesară într-o societate democratică, instanțele de judecată trebuie să dispună achitarea acestuia.

Judecătorul trebuie convins că fiecare caz în care se cere restrângerea libertății de exprimare a unui jurnalist (prin condamnare, obligare la despăgubiri civile, etc.) privește mai mult decât persoana acelui jurnalist, având consecințe directe asupra “presei” și a rolul ei într-o democrație.

Următoarele citate din jurisprudența Curții Europene pot fi (trebuie!) invocate:

„Libertatea de exprimare constituie unul din fundamentele esențiale ale unei societăți democratice și una din cerințele prioritare ale progresului societății și ale împlinirilor personale”. Acest principiu este *„cu atât mai important cu cât în discuție este presa”* (între altele, Handyside vs. U.K.¹⁵, Lingens vs. Austria¹⁶, Oberschlick vs. Austria¹⁷, Sunday Times vs. U.K.¹⁸, Observer și Guardian vs. U.K.¹⁹, Castells vs. Spania²⁰, Thorgeirson vs. Islanda²¹, Jersild vs. Danemarca²², Goodwin vs. U.K.²³, De Haes și Gijels vs. Belgia²⁴, Dalban vs. România²⁵).

Presa are „datoria să transmită informații și idei cu privire la chestiunile de interes public. Obligației presei de a răspândi astfel de informații și idei, i se adaugă dreptul publicului de a le primi. Curtea nu acceptă opinia (...) potrivit căreia obligația presei ar consta numai în răspândirea informațiilor, în timp ce interpretarea acestora ar fi atributul prioritar al cititorului” (între altele, Lingens vs. Austria).

¹⁵ Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁶ Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁷ Hotărârea din 26 aprilie 1979, cererea nr. 6538/74 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁸ Hotărârea din 26 noiembrie 1991, cererea nr. 13585/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁹ Hotărârea din 23 aprilie 1992, cererea nr. 11798/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

²⁰ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

²¹ Hotărârea din 23 septembrie 1994, cererea nr. 15890/89 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

²² Hotărârea din 27 martie 1996, cererea nr. 17488/90 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

²³ Hotărârea din 24 februarie 1997, cererea nr. 19983/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

²⁴ Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

²⁵ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

“Presă joacă un rol esențial într-o societate democratică. Deși nu trebuie să depășească, între alte limite, și pe aceea a protecției reputației altora, este de datoria presei să transmită informații și idei cu privire la toate chestiunile de interes public. Obligației presei de a transmite astfel de informații și idei i se adaugă dreptul publicului de a le primi. Dacă nu ar fi așa, presa nu ar putea să-și îndeplinească rolul său vital de ‘câine de pază public’” (între altele, Thorgeirson vs. Islanda²⁶, Bladet Tromsø și Stensaas vs. Norvegia²⁷, Dichand și alții vs. Austria²⁸).

Referirea la obligația presei de a nu depăși, între altele, limita cerută de protecția “reputației altora” nu trebuie nicidecum înțeleasă în sensul că ori de câte ori reputația unei persoane este lezată presa ar fi depășit limitele permise. În toate cazurile citate, Curtea Europeană a decis că, **deși ziaristii respectivi lezaseră demnitatea unor persoane, sancționarea lor de către instanțele naționale nu a fost “necesară într-o societate democratică” întrucât nu s-a dovedit existența unei “nevoi sociale presante” care să fi justificat sancționarea. Lezarea demnității sau reputației unei persoane nu constituie în sine o astfel de “nevoie socială presantă”.**

Astfel, în Dalban vs. România, unde dl. Dalban fusese condamnat de instanțele naționale pentru calomnie în urma unor articole semnate și publicate în presă, Curtea Europeană nu a negat lezarea demnității ori a reputației persoanelor vătămate, ci a afirmat: *“chiar ținând cont de obligațiile și responsabilitățile jurnalistului atunci când acesta se prevalează de dreptul ce îi este garantat în articolul 10 [între aceste obligații figurând și cea de a respecta onoarea, demnitatea, reputația altor persoane] (...) condamanarea reclamantului nu poate fi considerată ca necesară într-o societate democratică”*.

b) Informațiile și ideile care ofensează, șochează sau deranjează

Libertatea de exprimare include „**nu numai informațiile și ideile primite favorabil sau cu indiferență [de opinia publică] ori considerate inofensive, dar și pe acelea care ofensează, șochează sau deranjează.**”

²⁶ Hotărârea din 20 mai 1999, cererea nr. 21980/93 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

²⁷ Hotărârea din 26 februarie 2002, cererea nr. 29271/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

²⁸ Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și spiritului deschis, fără de care nu există societate democratică". Și acest principiu este „*cu atât mai important cu cât în discuție este presa*” (între altele, Lingens vs. Austria²⁹, Oberschlick vs. Austria³⁰, Sunday Times vs. U.K.³¹, Observer și Guardian vs. U.K.³², Castells vs. Spania³³, Thorgeirson vs. Islanda³⁴, Jersild vs. Danemarca³⁵, Goodwin vs. U.K.³⁶, De Haes și Gijels vs. Belgia³⁷, Dalban vs. România³⁸). Este evident că ideile împărtășite de autoritățile publice și/sau de majoritatea opiniei publice ori cele care nu trezesc nicio reacție adversă nu riscă să fie sancționate. Riscul major de sancționare îl poartă ideile și exprimările “minoritare”, care “ofensează, șochează sau deranjează” autoritățile, majoritatea populației, un grup sau chiar o singură persoană. Tocmai acest risc justifică o protecție sporită.

Pentru exemplificare, ne referim la câteva hotărâri ale Curții Europene în care materialele publicate conțineau idei ofensatoare și șocante pentru guvern și majoritatea populației. Astfel, în cazul Surek și Ozdemir vs. Turcia³⁹, reclamanții au fost condamnați pentru propagandă împotriva indivizibilității statului, ca urmare a publicării unui interviu al unui conducător al Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK), organizație ilegală, și a unei declarații aparținând unor organizații pe care guvernul turc le calificase drept teroriste. Între altele, în interviu se afirmă: *“Multe masacre au fost făcute în numele acestei organizații [Hizbullah], dar în realitate Statul Turc este autorul omorurilor. (...) Este bine cunoscut ca Statul Turc este represiv și a înfăptuit masacre și acțiuni inumane. (...) Acest război va continua atât timp cât Statul Turc va refuza să accepte voința oamenilor din Kurdistan; nu va fi niciun pas*

²⁹ Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³⁰ Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³¹ Hotărârea din 26 aprilie 1979, cererea nr. 6538/74 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³² Hotărârea din 26 noiembrie 1991, cererea nr. 13585/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³³ Hotărârea din 23 aprilie 1992, cererea nr. 11798/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³⁴ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³⁵ Hotărârea din 23 septembrie 1994, cererea nr. 15890/89 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³⁶ Hotărârea din 27 martie 1996, cererea nr. 17488/90 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³⁷ Hotărârea din 24 februarie 1997, cererea nr. 19983/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³⁸ Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

³⁹ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererile nr. 23927/94 și 24277/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

înapoi. Războiul va continua până când va rămâne unul singur de partea noastră. (...) Ne vom atinge obiectivul [independența Kurdistanului] distrugând sau slăbind suveranitatea Statului în diferite feluri și forme, prin instituirea unui regim popular în anumite locuri și favorizând un regim dualistic în altele. Aceasta este ceea ce numim puterea poporului, guvernul războiului (...)". Declarația organizațiilor "teroriste" conținea expresii de genul "Parlamentul turc trebuie să-și înceteze autoritatea asupra Kurdistanului. Poporul Kurd trebuie să fie liber să-și stabilească propriul destin, inclusiv instituirea unui stat separat". Este evident că nici autoritățile turcești și nici majoritatea populației nu împărtășeau aceste idei și se simteau șocați, chiar amenințați de posibilitatea divizării statului turc. Curtea Europeană a decis că sancționarea reclamanților nu a fost "necesară într-o societate democratică", afirmând, între altele, următoarele: "interviurile au avut un conținut de știre care a permis publicului să-și formeze o imagine despre psihologia celor care sunt forța conducătoare a opoziției împotriva politicii oficiale în sud-estul Turciei și să evalueze chestiunile conflictuale. Curtea este conștientă de îngrijorarea autorităților cu privire la cuvinte sau fapte care au potențialul de a primejdiu securitatea în regiune, unde, din 1985, între forțele de securitate și membrii PKK au avut loc conflicte grave care au cauzat pierderi serioase de vieți omenești. (...) Cu toate acestea, **Curtea consideră că autoritățile naționale nu au acordat atenție suficientă dreptului publicului de a fi informat dintr-o perspectivă diferită asupra situației din sud-estul Turciei, indiferent de cât de insuportabilă ar fi acea situație pentru public. (...) În opinia Curții, motivele oferite de Tribunalul Național de Securitate din Istanbul pentru condamnarea reclamanților, deși relevante, nu pot fi considerate ca suficiente pentru a justifica amestecul cu libertatea de exprimare**". Argumente și decizii similare au fost adoptate de Curtea Europeană în numeroase alte cazuri împotriva Turciei pe fondul publicării unor critici virulente la adresa autorităților pentru politica față de minoritatea kurdă (între altele, Surek, Ceylan, Arslan⁴⁰).

⁴⁰ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 26682/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului); Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23556/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului); Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23462/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

c) Incitarea la violență

Incitarea la violență poate fi sancționată numai în situația în care există o exprimare intenționată, directă și explicită în acest sens, dublată de posibilitatea reală ca violența să aibă loc. Astfel, în cazul Surek vs. Turcia (nr. 3)⁴¹ Curtea a decis ca ambele condiții au fost întrunite, astfel încât condamnarea reclamantului la o amendă penală pentru propagandă împotriva indivizibilității statului a fost considerată ca justificată într-o societate democratică. Articolul incriminat descria lupta kurzilor ca un *“război împotriva forțelor Republicii Turcia”* și afirma *“noi vrem să ducem o luptă pentru eliberarea totală”*, afirmații pe care Curtea le-a caracterizat ca *“o chemare explicită la folosirea armelor de foc, ca o metoda de a obține independența națională a Kurdistanului”*. Capacitatea reală ca articolul să incite la violențe viitoare în regiune a rezultat din mesajul transmis cititorului, în sensul că recurgerea la violență este o măsură necesară și justificată, precum și din existența, încă din 1985, a unor conflicte armate cu numeroase victime, între autoritățile turcești și kurzi.

Dimpotrivă, în cazul Surek și Ozdemir vs. Turcia⁴² (prezentat mai sus⁴³), unde se afirma în mod clar că războiul civil va continua până la desființarea ori slăbirea statului turc și crearea statului Kurdistan, Curtea a afirmat: *“În timp ce cuvintele folosite în interviuri exprimau clar un mesaj de intransigență și refuzul de a face compromisuri cu autoritățile atât timp cât obiectivele PKK nu sunt îndeplinite, textele, luate în întregul lor, nu pot fi considerate ca incitând la violență sau ură”*. Într-un alt caz, Surek vs. Turcia (nr.4)⁴⁴, unde articolele incriminate descriau Turcia ca pe un *“inamic”* și ca *“un stat terorist”* și prezentau terorismul PKK ca *“eroic și justificat”*, Curtea a decis că, deși conțineau *“o critică directă și dureroasă a autorităților turcești, cum ar fi afirmația că ‘teroristul adevărat este Republica Turcia’”*, articolele *“erau mai degrabă o reflectare a atitudinii încrâncenate a uneia din părțile aflate în conflict și nu o chemare la violență. (...) [C]onținutul articolelor nu poate fi privit*

⁴¹ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 24735/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁴² Hotărârea din 8 iulie 1999, cererile nr. 23927/94 și 24277/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁴³ Vezi, în prezentul capitol, secțiunea referitoare la informațiile și ideile care ofensează, șochează sau deranjează.

⁴⁴ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 24762/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

ca fiind capabil de a incita la violență viitoare”. În Karatas vs. Turcia⁴⁵, Curtea a reținut: “chiar dacă anumite pasaje ale poeziilor aveau un ton foarte agresiv și chemau la folosirea violenței, Curtea consideră că natura lor artistică și impactul limitat le-au făcut să fie mai degrabă o expresie a unei supărări profunde față de o situație politică dificilă”. În toate aceste cazuri, examinând “obligațiile și responsabilitățile” presei, mai ales în situații conflictuale, Curtea a afirmat: “Este necesară o precauție specială în situația publicării opiniilor reprezentanților unor organizații care apelează la violență împotriva Statului cel puțin pentru că presa devine astfel un vehicul pentru diseminarea urii și promovarea violenței. În același timp însă, atunci când astfel de opinii nu pot fi catalogate în acest mod, Statele Contractante nu pot invoca protecția integrității teritoriale sau siguranța națională ori prevenirea infracțiunilor sau a ordinii pentru a limita dreptul publicului de a fi informat prin folosirea legii penale împotriva presei”.

d) Provocarea, exagerarea și termenii violenți. Răspunsul la stilul provocator

Întrucât libertatea de exprimare “*protejează nu numai conținutul ideilor și al informațiilor, ci și forma în care acestea sunt exprimate*”, transmiterea ideilor și informațiilor se poate face și într-o „*manieră provocatoare pentru a atrage atenția publicului*” (între altele, Oberschlick vs. Austria nr. 2⁴⁶).

Curtea Europeană a acceptat și folosirea unor „*termeni violenți*” atunci când scopul ziaristului este discutarea unei chestiuni de interes public. Astfel, în cazul Thorgeirson vs. Islanda⁴⁷, dorind să atragă atenția asupra brutalității poliției, reclamantul a publicat două articole în care a folosit, pentru caracterizarea poliștilor, următoarele expresii: “*bestii sălbatice în uniformă care se târasc în jur, tăcuți ori nu, prin jungla vieții de noapte a orașului nostru*”, “*indivizi reduși la vârsta mentală a unui nou-născut*”, “*brute și sadici care-și dezlănțuie perversitățile*”, “*comportamentul lor a fost tipic pentru ceea ce, treptat, devine imaginea publică a poliției, în momentele în care se autoprotejează: nerușinare,*

⁴⁵ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23168/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁴⁶ Hotărârea din 1 iulie 1997, cererea nr. 20834/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁴⁷ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

fals, acțiuni ilegale, superstiții, aroganță și prostie". Curtea Europeană a afirmat că *"ambele articole au fost formulate în termeni violenți. Cu toate acestea, având în vedere scopul și impactul urmărit, Curtea apreciază că limbajul folosit nu poate fi considerat excesiv"* și a considerat amendarea dlui Thorgeirson de către instanțele naționale ca o măsură care nu a fost *"necesară într-o societate democratică"*. Aceeași decizie – în favoarea ziaristului - a fost luată de Curtea Europeană în cazul Oberschlick vs. Austria⁴⁸, unde un politician a fost numit *"idiot"* într-un articol de presă.

În De Haes și Gijssels vs. Belgia⁴⁹, Curtea Europeană a afirmat: *"Deși comentariile dlor De Haes și Gijssels conțineau, fără îndoială, critici foarte severe, acestea sunt considerate de Curte ca fiind pe măsura emoției și a indignării cauzate de faptele prezentate în acele articole. În ceea ce privește tonul polemic sau chiar agresiv al ziariștilor, pe care Curtea nu trebuie să îl aprobe, trebuie reamintit ca Articolul 10 nu protejează doar conținutul ideilor și al informațiilor, ci și forma în care sunt exprimate"*.

În cazul Ceylan vs. Turcia⁵⁰, reclamantul a scris un articol în care oferea explicații violențelor din sud-estul Turciei, afirmând că mișcarea kurdă este parte a luptei generale pentru libertate și democrație. Între altele, reclamantul a scris că unitatea cu organizațiile democratice, partidele politice, etc. este necesară pentru a se împotrivi *"masacrelor sângeroase"* și *"terorismului de stat"* și a acuzat guvernul turc de *"genocid"* și *"terorism"*. Curtea a decis că deși *"stilul este virulent, iar critica acțiunilor autorităților turcești acerbă"*, condamnarea reclamantului a fost *"disproporționată"* și *"nu a fost necesară într-o societate democratică"*. O decizie similară a fost luată de Curtea Europeană în cazul Arslan vs. Turcia⁵¹, unde reclamantul, în același context al conflictului kurdo-turc, folosisese expresii descrise de Curte ca având *"o virulență ce nu poate fi negată"* care a conferit *"vehemență criticii sale"*. În ambele cazuri, un motiv esențial al deciziei Curții l-a constituit împrerurarea că reclamantii criticau guvernul, această critică bucurându-se de o protecție sporită.

Trebuie acceptată și *„recurgerea la o anume doză de exagerare,*

⁴⁸ Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁴⁹ Hotărârea din 24 februarie 1997, cererea nr. 19983/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁵⁰ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23556/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁵¹ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23462/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

chiar de provocare” (între altele, Dalban vs. România⁵², Dichand și alții vs. Austria⁵³).

De exemplu, în Dalban vs. România, instanțele interne l-au condamnat pe dl Dalban pentru două infracțiuni de calomnie. Prima, împotriva lui GS, directorul FASTROM (fostul IAS) din Roman, pe care ziaristul îl acuzase de fraudă, în valoare de “*peste 23 milioane lei*” cu ocazia privatizării IAS-lui, bazându-se pe rapoarte ale Gărzii Financiare. A doua infracțiune de calomnie a fost cea împotriva senatorului RT, pe care ziaristul îl acuzase de faptul că, în calitate de reprezentant al statului în consiliul de administrație al FASTROM Roman, era plătit lunar cu “*sute de mii de lei*” (motiv pentru care s-ar fi mușamalizat fraudă lui GS) și pentru că folosise, timp de un an și jumătate, autoturismul societății FASTROM.

Instanțele interne au decis că dl Dalban era vinovat de calomnie împotriva lui GS, reținând că parchetul adoptase două soluții de neîncepere a urmăririi penale față de GS cu motivația că fraudă reclamată și constatările Gărzii Financiare nu s-au confirmat. Judecătorii români au decis că dl Dalban era vinovat și de calomnierea senatorului RT, constatând că acesta, în calitate de membru al consiliului de administrație FASTROM, primise suma de 55.000 lei și nu “*sute de mii lei*” cum afirmase ziaristul. De asemenea, instanțele interne au constatat că folosirea autoturismului aparținând FASTROM de către senatorul RT a fost conformă Regulamentului Senatului și unei dispoziții a Prefecturii Neamț.

Curtea Europeană a decis că prin condamnarea dlui Dalban s-a încălcat dreptul acestuia la liberă exprimare întrucât această condamnare, “*chiar ținând cont de obligațiile și responsabilitățile jurnalistului (...) nu poate fi considerată ca necesară într-o societate democratică*”. Fără a nega constatările de fapt ale instanțelor interne – cu privire la diferențele de sume, deciziile parchetului și legalitatea folosirii autoturismului – Curtea a afirmat că “*este conștientă de faptul că libertatea jurnalistică acoperă și recurgera la o anumită doză de exagerare sau chiar de provocare*” arătând că interesul unei societăți democratice este de a “*acorda presei*

⁵² Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁵³ Hotărârea din 26 februarie 2002, cererea nr. 29271/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

dreptul de a-și exercita funcția îndreptățită de ‘câine de pază public’ în răspândirea informațiilor de interes public”.

În jurisprudența Curții Supreme a Statelor Unite s-a afirmat în mod constant că protecția libertății de exprimare, mai ales în cazul presei, include “adjectivul viguros” și “hiberbola retorică”, pentru că libertatea de exprimare trebuie să aibă “spațiu de respirat” (New York Times vs. Sullivan⁵⁴).

Folosirea termenilor violenți este cu atât mai protejată atunci când **vine ca răspuns la un stil provocator**. În Lopes Gomes da Silva vs. Portugalia⁵⁵, reclamantul –directorul unui cotidian – a publicat un editorial în care a criticat în termeni violenți un partid politic pentru încercarea de a promova un anumit candidat (avocat și ziarist) în alegerile locale. În cuprinsul editorialului, reclamantul a inserat extrase din articole recente ale candidatului, unde acesta îi lăuda pe fostul președinte Salazar, pe M. le Pen, îl descria pe primul ministru al Franței de la acea dată ca pe un “evreuchel”, și ataca revoluția portugheză din 1974. Pe baza plângerii candidatului, reclamantul a fost judecat și condamnat la o amendă penală. Curtea Europeană a decis în favoarea reclamantului, argumentând, între altele, că editorialul trebuie privit ca o exprimare politică și nu ca un atac gratuit împotriva reputației candidatului, iar extrasele publicate de reclamant dovedeau că stilul candidatului era unul provocator și polemic. În Oberschlick vs. Austria (nr. 1)⁵⁶, reclamantul, editor al ziarului, a publicat propria plângere împotriva unui politician care sugerase că este necesară creșterea cu 50% a alocațiilor acordate femeilor mame austriece pentru a le determina să nu recurgă la avorturi și, în același timp, reducerea cu 50% a alocațiilor primite de mamele imigrante. În plângerea publicată, reclamantul a comparat aceasta propunere cu practicile naziste. Politicianul s-a plâns pentru defăimare, iar instanțele naționale l-au amendat pe reclamant. Curtea Europeană însă a decis că sancționarea reclamantului a constituit o îngrădire nejustificată a libertății sale de exprimare. Între altele, Curtea a observat că stilul provocator folosit de reclamant era un răspuns la afirmațiile susceptibile de critică ale politicianului, propunerea acestuia fiind chiar șocantă. Astfel, “un

⁵⁴ Hotărârea 376 US 254 (1964) (Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii).

⁵⁵ Hotărârea din 28 septembrie 2000, cererea nr. 37698/97 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁵⁶ Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

politician care se exprimă în astfel de termeni se expune unei reacții puternice din partea jurnaliștilor și a publicului". Sau, în Oberschlick vs. Austria (nr.2)⁵⁷, reclamantul a scris despre un politician de extremă dreapta - dl Haider - că "nu este nazist, dar este idiot". Curtea a acceptat termenul de "idiot" întrucât acesta a venit ca un răspuns la afirmațiile politicianului, care susținuse, între altele, că soldații germani luptaseră în al doilea război mondial pentru pace și libertate. În mod evident, provocarea poate veni atât din conținutul cât și din stilul/forma mesajului la care se răspunde.

e) Critica guvernului și a politicianilor - cea mai protejată formă de exprimare politică

Puterea corupe și puterea cere putere, iar puterea necontrolată duce la dictatură. Remediul este un control permanent al celor care exercită puterea, în principal cea politică. De aceea, este evident că politicianii trebuie să accepte o critică, chiar și defăimătoare, pentru că cei care exercită puterea politică trebuie să fie permanent controlați de public (de alegători), iar acest control se realizează în principal prin intermediul presei. În cazurile de critică politică standardul stabilit de Curte este extrem de ridicat în favoarea presei. Critica politicianilor și a guvernului este întotdeauna o chestiune de interes public.

Critica politicianilor în exprimarea Curții Europene:

„Libertatea presei constituie unul dintre cele mai eficiente mijloace prin care publicul află și își formează opinii despre ideile și atitudinile conducătorilor politici. În sens larg, libertatea dezbaterii politice este esența conceptului de societate democratică, concept care domină Convenția în întregul său. Limitele criticii acceptabile sunt mai largi cu privire la politicieni decât în raport cu indivizii obișnuiți. Spre deosebire de cei din urmă, politicienii trebuie să accepte în mod inevitabil și conștient verificarea strictă a fiecărui cuvânt și a fiecărei fapte, atât din partea jurnaliștilor, cât și din partea marelui public și, în consecință, trebuie să dovedească un grad mai mare de toleranță.” (între

⁵⁷ Hotărârea din 1 iulie 1997, cererea nr. 20834/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

alte, Lingens vs. Austria⁵⁸, Oberschlick 1 și 2 vs. Austria⁵⁹).

“Curtea reamintește că este puțin spațiu, din perspectiva Articolului 10 paragraful 2 al Convenției, pentru restricțiile asupra discursului politic ori dezbaterii unor chestiuni de interes public. Mai mult, limitele criticii acceptabile sunt mai largi cu privire la un politician care acționează în capacitatea sa oficială decât în raport cu indivizii obișnuiți, întrucât cei dintâi [politicienii] se supun în mod inevitabil și conștient unui control strict al fiecărui cuvânt și al fiecărei fapte exercitat atât de jurnalist cât și de marele public și trebuie să arate un grad mai mare de toleranță. Desigur că un politician este îndreptățit la protecția reputației sale, chiar și atunci când nu acționează în capacitatea sa privată, dar necesitatea acestei protecții trebuie cântărită cu interesele discuției libere a chestiunilor politice” (între altele, Oberschlick 1 și 2 vs. Austria, Dichand și alții vs. Austria⁶⁰).

“Promovarea dezbaterii politice libere este o caracteristică foarte importantă a unei societăți democratice. Curtea acordă cea mai mare importanță libertății de exprimare în contextul dezbaterii politice și consideră că numai motive extrem de puternice ar putea justifica restricțiile asupra exprimării politice. Acceptarea, în cazuri individuale, a unor restricții mai largi asupra exprimării politice, ar afecta fără îndoială respectul față de libertatea de exprimare în general, în statul respectiv” (între altele, Feldek vs. Slovacia⁶¹, unde ziaristul acuzase un ministru nou numit ca având un trecut fascist).

Curtea de la Strasbourg s-a pronunțat și într-o cauză care privea critica prin presă a unui om politic de către un alt om politic, senator și totodată redactor-șef al unui săptămânal, sancționată de instanțele interne prin condamnarea celui de-al doilea, în urma ridicării imunității sale parlamentare, la plata de despăgubiri civile în valoare de 500 000 000 de lei (vechi). Senatorul, provenind dintr-un partid de opoziție, care exercită și funcția de redactor-șef al unui săptămânal susținuse o conferință de

⁵⁸ Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁵⁹ Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului); Hotărârea din 1 iulie 1997, cererea nr. 20834/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁶⁰ Hotărârea din 26 februarie 2002, cererea nr. 29271/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁶¹ Hotărârea din 12 iulie 2001, cererea nr. 29032/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

presă, în cursul căreia făcuse afirmații cu privire la ministrul de Interne de la vremea respectivă. Aceste afirmații au fost reluate ulterior într-un articol publicat în săptămânalul *România mare*, în aceeași formă în care fuseseră făcute în cadrul conferinței de presă, fără a fi atenuate sau nuanțate. Astfel partea vătămată era considerată a fi un „*om rău și complexat*” și „*torționar*”. Autorul articolului (senatorul) exprima îndoiala că ar mai avea „*vreo fărâmă de creier sau vreo brumă de rușine*” și îl acuza că și-ar fi „*turnat fratele la securitate*” și că „*a privatizat*” poliția.

În decizia sa din 15 iunie 2006 (cauza Tudor vs. România, nr. 1⁶²), Curtea Europeană a declarat ca inadmisibilă, ca fiind în mod manifest nefondată, plângerea prin care autorul acestor afirmații reclama faptul că condamnarea lui la plata despăgubirilor civile ar reprezenta încălcarea articolului 10 din Convenție. Curtea a considerat că deși afirmațiile în cauză erau făcute de un om politic, parlamentar, la adresa unui ministru, acestea nu au fost făcute de la tribuna Parlamentului, deci fără riscul de a fi sancționate, ci în cadrul unei conferințe de presă și apoi al unui articol publicat într-un săptămânal. Deși acestea se încadrau în sfera dezbaterii politice și reprezentau, în parte, judecăți de valoare, Curtea a subliniat că, în lipsa unei baze factuale, chiar judecățile de valoare pot să apară ca excesive. Astfel, Curtea a constatat că autorul afirmațiilor nu făcuse niciun fel de verificări cu privire la veridicitatea informațiilor pe care se baza, iar adăugarea unui ton de îndoială, la sfârșitul discursului, nu putea să-i înlăture responsabilitatea. În plus, dacă prezentarea orală a unor afirmații, în cadrul unei conferințe de presă, prin însăși natura ei, îl lipsește pe autorul lor de posibilitatea de a le reformula, reluarea acelor afirmații, în scris și publicarea lor în săptămânal fără nicio modificare majoră, era de natură să justifice tragerea la răspundere civilă a autorului lor. Curtea a decis și că instanțele interne au reținut motive „*suficiente și pertinente*” pentru tragerea sa la răspundere civilă și a considerat că cuantumul despăgubirilor stabilite nu era disproporționat raportat la gravitatea termenilor utilizați și față de faptul că autorul afirmațiilor nici măcar nu a încercat să verifice veridicitatea afirmațiilor sale, deși a preferat să părăsească cadrul dezbaterii parlamentare, unde ar fi fost protejat. În plus, situația materială a reclamantului era bună, astfel încât suma stabilită ca despăgubiri nu reprezenta pentru el o sarcină imposibil de suportat.

⁶² Decizia din 15 iunie 2006, cererea nr. 6928/04 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Curtea de la Strasbourg a declarat inadmisibilă, tot în data de 15 iunie 2006, o a doua cerere a aceluiași reclamant – parlamentar și redactor-șef la săptămânalul *România mare* - într-o cauză similară (cauza Tudor vs. România, nr. 2⁶³). În acest caz, respectivul parlamentar publicase un articol care viza un om politic, parlamentar și membru al unui partid advers și care cuprindea nenumărate afirmații insultătoare la adresa acestuia: „*nătărău, gâgă, isteric, apucat, bolnav primejdios, năpârstoc*”, „*ce n-are nevoie de Senat, ci de Balamuc*”. În plus, articolul incriminat acuza partea vătămată de a fi colaborat cu Securitatea. Și în acest caz Curtea a considerat că autorul afirmațiilor acționase cu rea-credință și fără a avea o bază factuală.

Critica Guvernului este cea mai protejată formă de exprimare politică:

“Curtea reamintește că este puțin spațiu, din perspectiva Articolului 10 paragraful 2 al Convenției, pentru restricțiile asupra discursului politic ori dezbaterii unor chestiuni de interes public. Mai mult, limitele criticii acceptabile sunt mai largi cu privire la guvern decât în raport cu indivizii obișnuiți sau chiar cu politicienii. Într-un sistem democratic acțiunile și omisiunile Guvernului trebuie să se supună unui control strict exercitat nu numai de autoritățile legislative și judecătorească, dar și de opinia publică. În plus, poziția dominantă pe care o ocupă Guvernul îl obligă să se abțină de la folosirea procedurilor penale, mai ales atunci când sunt disponibile și alte mijloace pentru a răspunde la atacurile nejustificate și pentru a-și critica adversarii”. În opinia Curții, autoritățile pot lua chiar și măsuri de natură penală pentru “a răspunde proporțional și fără exces acuzațiilor defăimătoare lipsite de fundament și făcute cu rea-credință”. (între altele, Castells vs. Spania⁶⁴; Arslan vs. Turcia⁶⁵; Surek nr. 4 vs. Turcia⁶⁶; Surek și Ozdemir vs. Turcia⁶⁷).

⁶³ Decizia din 15 iunie 2006, cererea nr. 6929/04 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁶⁴ Hotărârea din 23 aprilie 1992, cererea nr. 11798/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁶⁵ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23462/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁶⁶ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 24762/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁶⁷ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererile nr. 23927/94 și 24277/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

În cazurile enumerate, guvernele au fost caracterizate și acuzate ca fiind “*criminale*” și “*complice la omoruri*” (Castells); “*administrație barbară*”, “*fortăreață de violență a șovinismului turcesc*”, statul turc implementează “*soluția finală – genocidul*”, “*conducătorii [militari] plătiți de guvern primiseră ordine să bea sânge kurd*” (Arslan); statul turc este “*un stat terorist*” și “*inamic*” (Surek nr.4); “*Statul Turc este autorul omorurilor. (...) Este bine cunoscut că Statul Turc este represiv și a înfăptuit masacre și acțiuni inumane*” (Surek și Ozdemir). Curtea Europeană a decis că astfel de acuzații constituie o critică a guvernului care trebuie acceptată și protejată ca parte a dezbaterilor politice.

f) Critica funcționarilor publici este protejată în mod deosebit

Limitele criticii acceptabile sunt mai largi și în cazurile în care critica este adresată funcționarilor publici pentru că și ei exercită putere și, în consecință, trebuie supuși controlului presei și al opiniei publice. În Thorgeirson vs. Islanda⁶⁸, dorind să atragă atenția asupra brutalității poliției și să-l determine pe ministrul justiției să se ocupe de această chestiune, dl Thorgeirson a publicat două articole în care a folosit, pentru caracterizarea **poliștilor**, următoarele expresii: “*bestii sălbatice în uniformă care se târasc în jur, tăcuți ori nu, prin jungla vieții de noapte a orașului nostru*”, “*indivizi reduși la vârsta mentală a unui nou-născut*”, “*brute și sadici care-și dezlănțuie perversitățile*”, “*comportamentul lor a fost tipic pentru ceea ce, treptat, devine imaginea publică a poliției, în momentele în care se autoprotejează: nerușinare, fals, acțiuni ilegale, superstiții, aroganță și prostie*”. Curtea Europeană a constatat că limbajul folosit nu a fost excesiv având în vedere scopul și impactul urmărit de dl Thorgeirson (informarea opiniei publice și declanșarea unei anchete asupra brutalității poliției) și a considerat amendarea dlui Thorgeirson de către instanțele naționale ca o măsură care nu a fost “necesară într-o societate democratică.” Curtea a afirmat în acest context că, sub aspectul protecției oferite libertății de exprimare, “*nu există niciun precedent juridic pentru a distinge între discuția politică și discuția asupra altor subiecte de interes public.*”

În Surek vs. Turcia (nr. 2)⁶⁹, reclamantul a scris ca șeful poliției

⁶⁸ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁶⁹ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 24735/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

(identificat cu numele) ordonase să se tragă în populație, și că un anume jandarm (de asemenea, identificat) afirmase: “*moartea voastră [a kurzilor] ne va face plăcere. Sângele vostru îmi va astâmpăra setea*”. Curtea a recunoscut ca aceste afirmații erau capabile să îi expună pe ofițerii respectivi unui dispreț public sever, dar a considerat că “*în lumina gravității comportamentului abuziv relatat, publicul are interesul legitim să cunoască nu numai comportamentul în sine, dar și identitatea ofițerilor*”.

Critica **judcătorilor** este protejată, dar nu în aceeași măsură în care este protejată critica politicianilor sau a altor funcționari publici, întrucât “*instanțele de judecată trebuie să se bucure de încrederea opiniei publice (...) instanțele trebuie să fie protejate împotriva unor atacuri destructive lipsite de fundament, ținând mai ales seama de faptul că judecătorii sunt obligați la discreție, ceea ce îi împiedică să răspundă criticilor*” (De Haes și Gijssels vs. Belgia⁷⁰). Cu toate acestea, “*justiția servește interesele comunității și necesită cooperare cu un public instruit, admițându-se astfel că instanțele judecătorești nu operează într-un vacuum. Este adevărat că ele sunt forum de dezbatere pentru litigii și tranzacții, dar asta nu exclude discutarea și dezbateră subiectelor litigioase înainte și în afara judecății, în publicații specializate, în presă în general ori la nivelul marelui public. Mai mult, în timp ce formele de exprimare publică nu trebuie să depășească limita impusă de interesul corectei administrări a justiției, este datoria lor să transmită informații și idei cu privire la chestiunile care se ridică în fața instanțelor judecătorești și în orice alt domeniu de interes public. Obligației presei de a răspândi astfel de informații și idei îi corespunde dreptul publicului de a le primi*” (Sunday Times vs. UK⁷¹). Compararea valorilor aflate în conflict este obligatorie: „**Chiar dacă articolul respectiv era un atac asupra integrității și reputației celor doi judecători, interesul general de a permite o dezbatere publică cu privire la funcționarea justiției cântărește mai greu decât interesul celor doi judecători de a fi protejați împotriva criticii**” (Barford vs. Danemarca⁷²). Sau, „**Stabilirea 'adevărului judiciar' printr-o hotărâre a instanței de judecată nu înseamnă că orice altă opinie [asupra acelei cauze] trebuie considerată greșită (...)**” (De Haes și Gijssels vs. Belgia). Decizia

⁷⁰ Hotărârea din 24 februarie 1997, cererea nr. 19983/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁷¹ Hotărârea din 26 aprilie 1979, cererea nr. 6538/74 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁷² Hotărârea din 22 februarie 1989, cererea nr. 11508/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

favorabilă jurnaliștilor în cazul De Haes și Gijssels a avut în vedere și investigațiile serioase pe care s-au bazat articolele respective; de altfel, judecătorii și procurorul care i-au chemat în judecată pe cei doi jurnaliști nu au contestat informațiile publicate, ci s-au plâns împotriva atacurilor personale prin care le-a fost lezată onoarea.

Amendarea unui ziarist italian pentru **acuzățiile aduse unui procuror care era în același timp și membru al Partidului Comunist** a determinat Curtea Europeană să **reducă substanțial, pentru astfel de cazuri, protecția acordată celor însărcinați cu atribuții judiciare**: *“Deși este adevărat că persoanele cu atribuții judiciare trebuie protejate împotriva atacurilor nefondate, mai ales pentru că au o datorie de discreție care le împiedică să răspundă (...) presa rămâne unul din mijloacele prin care politicienii și opinia publică pot verifica dacă judecătorii își îndeplinesc atribuțiile într-o manieră conformă cu scopul care constituie baza încrederii investite în ei. (...) Acționând ca un membru militant al unui partid politic, de orice fel, o persoana cu atribuții judiciare lezează imaginea de imparțialitate și independență pe care justiția trebuie să o arate tot timpul. (...) În situația în care o persoană cu atribuții judiciare este un militant politic activ, protecția sa necondiționată împotriva atacurilor din presă nu mai este justificată de nevoia de a menține încrederea publică de care justiția are nevoie pentru a putea funcționa corect, întrucât militantismul politic este exact ceea ce subminează această încredere. Printr-o asemenea conduită, persoana cu atribuții judiciare se expune în mod inevitabil criticii formulate de presă care, în mod corect, poate privi independența și imparțialitatea serviciilor legale ale Statului ca pe o problemă majoră de interes public”* (Perna vs. Italia⁷³).

Curtea de la Strasbourg a fost sesizată cu o cauză împotriva României care avea ca obiect critica prin presă a judecătorilor și a funcționarilor publici. În speță era vorba de un articol apărut într-un cotidian local, *Telegraf* din Constanța, în care doi ziariști au scris despre adjunctul primarului care, împreună cu fosta juristă a primăriei, devenită între timp judecătoare, ar fi încheiat în numele administrației locale un contract de asociere cu o firmă privată pentru ridicarea autovehiculelor staționate ilegal și că prin respectiva asociere, care ar fi avut la bază fie

⁷³ Hotărârea din 25 iulie 2001, cererea nr. 48898/99 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

necunoașterea legii de către cei doi funcționari, fie corupția, s-ar fi adus atingere unor interese publice și private. În urma unei plângeri penale a părții vătămate, care era judecătoare la data apariției articolului, cei doi ziariști au fost condamnați definitiv la pedepse cu închisoarea, cu executare, precum și la pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi civile și a interdicției de a exercita profesia de jurnalist și la plata de despăgubiri civile către partea vătămată. Ulterior, cei doi jurnaliști au fost grațiați de pedeapsa cu închisoarea, astfel încât nu au ajuns să o mai execute efectiv.

În hotărârea sa din 17 decembrie 2004 (Cumpănă și Mazăre vs. România⁷⁴) pronunțată de Marea Cameră a Curții Europene (urmare a unei cereri de trimitere la Marea Cameră, formulată de către reclamantul împotriva hotărârii pronunțată anterior de o cameră), s-a decis că în cauză a fost încălcat articolul 10 din Convenție întrucât pedeapsa cu închisoarea aplicată reclamantilor împreună cu pedepsele complementare, între care și aceea de a exercita profesia de jurnalist erau în mod vădit prin gravitatea și prin natura lor disproporționate față de scopul legitim urmărit prin condamnare și anume apărarea reputației fostei funcționare a primăriei devenită între timp judecătoare. Astfel, Curtea de la Strasbourg a apreciat că aplicarea unei pedepse cu închisoarea în domeniul presei nu poate fi compatibilă cu libertatea presei garantată de articolul 10 din Convenție decât în situații excepționale, și anume când a fost adusă o atingere gravă unor drepturi fundamentale, precum în cazul discursului care incită la ură și al incitării la violență. Față de acest principiu, Curtea a considerat că în cauza respectivă, un caz clasic de calomnie, nu exista niciun motiv care să justifice aplicarea unei pedepse atât de severe. O astfel de pedeapsă are prin natura ei un efect descurajator la adresa presei, chiar și în situația în care, ca în speță, ziariștii au fost în cele din urmă grațiați. La fel și interdicția exercitării profesiei de ziarist, fiind o restricție cu efect preventiv, prealabil, este o pedeapsă care poate fi justificată numai în împrejurări excepționale, care nu fuseseră întrunite în speță.

Trebuie observat însă că deși restrângerea libertății de exprimare a fost considerată disproporționată, Curtea de la Strasbourg a mai reținut că totuși aceasta răspundea unei „nevoie sociale imperioase”, iar instanțele interne motivaseră pertinent și suficient necesitatea aplicării

⁷⁴ Hotărârea din 17 decembrie 2004, cererea nr. 33348/96 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

unei sancțiuni, dat fiind că jurnaliștii nu avuseseră nicio bază factuală pentru a afirma că fosta juristă a primăriei ar fi primit mită pentru a facilita încheierea contractului de asociere cu firma privată și, în plus, că aceștia nici nu se prezentaseră în fața instanțelor interne și nici nu își motivaseră recursul, dând astfel dovadă de dezinteres față de procesul în care ar fi putut să își susțină argumentele în favoarea exercitării cu bună-credință a libertății lor de exprimare prin presă.

În altă cauză care privea critica la adresa judecătorilor soluționată de Curtea Europeană, doi ziariști au publicat în cotidianul local *Ziua de Nord-Vest* mai multe articole referitoare la pretinsele abuzuri în aplicarea legii fondului funciar, comise împotriva unui număr de țărani, prin intervenția președintei Judecătoriei Baia Mare în favoarea mamei acesteia. În urma acestor articole, primul ziarist a fost condamnat la 10 luni de închisoare cu executare și pedeapsa accesorie a interzicerii unor drepturi civile, precum și a interzicerii exercitării profesiei de jurnalist. Al doilea ziarist a fost condamnat la o amendă penală cu suspendare. Amândoi au fost obligați să plătească despăgubiri părții vătămate. În hotărârea sa din 28 septembrie 2004 (Sabou și Pîrcălab vs. România⁷⁵), Curtea Europeană a decis că condamnarea celor doi ziariști a încălcat articolul 10 din Convenție considerând că, fiind vorba de un subiect de interes general și de mare actualitate pentru societatea românească, ziariștii erau îndreptățiți să participe la dezbaterea asupra funcționării justiției și a corectitudinii celor care sunt chemați să o aplice. În acest sens, a fost considerată legitimă preocuparea presei cu privire la atitudinea unor judecători, în afara instanței, în special când aceștia încearcă să se folosească de calitatea de magistrat pentru a obține foloase personale. În speță, deși acuzațiile aduse judecătorei de a fi comis ilegalități erau grave, Curtea a considerat că ziariștii fuseseră de bună-credință și aveau o bază factuală pentru afirmațiile lor, întrucât aceștia au depus în procesul în fața instanțelor interne, ca și în fața Curții de la Strasbourg, documente care atestau comiterea unor grave nereguli de către administrația locală, în legătura cu restituirea unor terenuri către judecătoreea în cauză, nereguli recunoscute, de altfel, de prefectul județului. De asemenea, Curtea a considerat că pedepsele aplicate erau disproporționate și că instanțele nu motivaseră cu argumente pertinente și suficiente condamnarea celor doi ziariști.

⁷⁵ Hotărârea din 28 septembrie 2004, cererea nr. 46572/99 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Există situații în care **critica jurnalistică nu se adresează actorilor juridici** (judecători sau procurori), **ci exclusiv unei persoane acuzate** de comiterea unor infracțiuni. În situația în care există pericolul ca aprecierile presei în sensul vinovăției unei persoane a carei cauză se află pe rolul instanțelor de judecată să influențeze decizia instanțelor, Curtea a decis în favoarea dreptului persoanei acuzate la un proces echitabil și la o instanță de judecată imparțială. Astfel, în cazul Worm vs. Austria⁷⁶, unde ziaristul scrisese peste 100 de articole în care afirma vinovăția unui fost prim ministru în timp ce pe rolul instanțelor de judecată se afla procesul penal în care acesta era inculpat, Curtea a decis că exista un risc real ca judecătorii să fie influențați în luarea deciziei și că, prin urmare, amendarea ziaristului pentru influențarea procedurilor penale a fost justificată.

**g) Proba verității este inadmisibilă în cazul acuzației de insultă.
Distincția dintre fapte și opinii**

În cazul insultei, Curtea a reafirmat în mai multe decizii că proba verității este exclusă. Aceasta pentru că insulta are ca obiect exprimarea unor opinii/părerii/judecăți de valoare. În mod natural, acestea nu pot fi adevărate sau false, ci numai diferite de la persoană la persoană, ca expresie a subiectivismului. Or, o atitudine subiectivă nu poate fi adevărată sau falsă. De aceea, este ilogic să se pretindă cuiva să probeze că opiniile sale sunt adevărate.

În mod repetat, Curtea a decis că este necesar să se distingă între fapte și judecăți de valoare. **„Existența faptelor poate fi dovedită, în timp ce adevărul judecăților de valoare (opiniilor, părerilor – n.n.) nu este susceptibil de probațiune. (...) În cazul judecăților de valoare proba verității este imposibilă și cererea administrării ei afectează conținutul libertății de opinie, care este unul din elementele fundamentale ale dreptului garantat de articolul 10 din Convenție”** (între altele, Lingens vs. Austria⁷⁷). În același sens: **„Administrarea probei verității în raport cu judecățile de valoare este o cerință imposibil de îndeplinit și încalcă, prin însuși conținutul ei, libertatea de exprimare”** (Oberschlick vs. Austria⁷⁸); **„(...) judecățile de valoare nu suportă proba verității”** (Schwabe vs.

⁷⁶ Hotărârea din 29 august 1997, cererea nr. 22714/93 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁷⁷ Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁷⁸ Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Austria⁷⁹); „ (...) *este inadmisibil ca un ziarist să nu poată formula judecăți critice de valoare decât sub condiția demonstrării veridicității*” (Dalban vs. România⁸⁰); “*în mod greșit instanțele austriece au calificat afirmațiile respective ca relatare a unor fapte și au cerut proba verității. Afirmațiile au reflectat un comentariu onest asupra unor chestiuni de interes public și ar fi trebuit privite ca judecăți de valoare*” (Jerausalem vs. Austria⁸¹).

În concluzie, ziaristul este liber să-și exprime opiniile cu privire la orice problemă de interes general. Opiniile nu trebuie să fie „cuminți”, neutre, nesupărătoare, ci ele pot ofensa, șoca sau deranja, pot fi exagerate sau provocatoare. Ziaristului nu i se poate pretinde să facă proba verității opiniilor sale. Ceea ce se cere ziaristului este să acționeze cu bună-credință, care se apreciază în raport cu scopul urmărit de ziaristul care a emis opiniile/părerile/judecățile de valoare: de a pune în discuția publicului, de a atrage atenția publicului cu privire la o chestiune de interes public sau numai de a discredita o anumită persoană. Buna-credință este prezumată, astfel că dacă scopul declarat de ziarist este cel de a discuta și/sau atenționa asupra unui subiect de interes public, partea vătămată trebuie să facă dovada contrară. Nu este suficientă simpla afirmație a părții vătămate că ziaristul a urmărit să o discrediteze.

h) Proba verității în cazul infracțiunii de calomnie

Proba verității, atunci când ea este logic posibilă (în cazul relatării unor fapte, iar nu al exprimării unor opinii) **și este cerută de ziarist, nu trebuie refuzată de instanțele de judecată.** În Castells vs. Spania⁸², acuzatul a cerut „ (...) *să dovedească adevărul și notorietatea faptelor publicate*” prin care acuza guvernul și politicienii aflați la putere de instigare și complicitate la crime împotriva celor din Țara Bascilor, dar instanțele naționale au refuzat această cerere. Curtea a decis că dl Castells nu a avut posibilitatea de a se apăra deoarece au fost „ (...) *declarate ca inadmisibile probe solicitate*” și a constatat că sancționarea acestuia nu a fost necesară într-o societate democratică.

⁷⁹ Hotărârea din 28 august 1992, cererea nr. 13704/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁸⁰ Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁸¹ Hotărârea din 27 februarie 2001, cererea nr. 26958/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁸² Hotărârea din 23 aprilie 1992, cererea nr. 11798/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Proba verității nu este însă obligatorie; instanțele nu trebuie să oblige jurnaliștii să administreze proba verității. De pildă, în Thorgeirson vs. Islanda⁸³, reclamantul a scris un articol despre brutalitatea poliției, bazându-se pe zvonuri și pe fapte petrecute cu ani în urmă, iar când instanțele naționale i-au cerut să facă proba verității, acesta a refuzat. Curtea Europeană a afirmat că *“solicitarea adresată reclamantului, de a dovedi adevărul afirmațiilor sale, l-a pus pe acesta în fața unei sarcini nerezonabile, chiar imposibile.”* În plus, există situații în care cerința probei verității încalcă obligația de protejare a surselor jurnalistice⁸⁴.

În jurisprudența Curții Supreme a Statelor Unite s-a afirmat că *“dezbaterea problemelor de interes public trebuie să fie neinhibată, puternică și larg deschisă. În contextul unor dezbateri libere, existența unor afirmații eronate este inevitabilă, dar și ele trebuie să fie protejate pentru că libertatea de exprimare trebuie să aibă spațiu de respirat pentru a supraviețui”* (New York Times vs. Sullivan⁸⁵).

i) Proba bunei-credințe și a interesului public. Baza factuală

Proba practică în cazul ziaristilor este cea a **bunei-credințe și a interesului public**. Aceasta înseamnă că **informația era de interes public și ziaristul a crezut, la data publicării articolului sau a difuzării emisiunii, că informația era adevărată.**

Principala probă a bunei-credințe pe care o poate face ziaristul este cea a **„verificării rezonabile”** a informației înainte de difuzare. Ea constă în dovedirea faptului că ziaristul a verificat existența unor elemente, împrejurări sau circumstanțe de natură să-i confere **suficiente motive** care să-l facă să creadă în adevărul faptelor publicate. Suficiența motivelor trebuie analizată și din perspectiva **caracterului perisabil al informației**. Informația este un bun perisabil prin chiar natura sa, iar ziaristul nu are la îndemână nici mijloacele și nici timpul de verificare de care beneficiază alte categorii de persoane.

Simpla constatare că faptele relatate de ziarist nu sunt adevărate

⁸³ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁸⁴ Vezi, în prezentul capitol, secțiunea referitoare la sursele jurnalistice.

⁸⁵ Hotărârea 376 US 254 (1964) (Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii).

CUM TE APERI ÎMPOTRIVA ACUZAȚILOR DE INSULTĂ ȘI/SAU CALOMNIE

nu este suficientă pentru a se concluziona că acesta a acționat cu rea-credință. Trebuie să se țină seama de **specificul profesiei de ziarist**, în principal sub trei aspecte:

- a) Jurnalistul nu are la îndemână **mijloacele** tehnice, organizatorice și legale de investigare pe care le au organele specializate ale statului (poliție, parchet, servicii de informații).
- b) Jurnalistul nu are la îndemână nici **timpul** de investigare de care beneficiaza organele specializate ale statului. Informația este prin însăși natura sa un „*bun perisabil*”. Aceasta pentru că informația trebuie să apară în presă atât la o dată cât mai apropiată de cea a producerii faptului la care se referă, cât și înaintea publicării ei în alte ziare.

În jurisprudența Curții s-a decis că „(...) *informația este un bun perisabil și întârzierea publicării ei, chiar și pentru o scurtă perioadă, creează riscul pierderii valorii și interesului față de acea informație*” (între altele, Sunday Times vs. UK⁸⁶, Observer și Guardian vs. UK⁸⁷).

În timp ce pentru jurnalist termenele în care trebuie să verifice o informație sunt de ore sau zile, organele specializate ale statului efectuează investigații care durează luni sau ani și nici la sfârșitul acestora nu pot ajunge, întotdeauna, la o concluzie certă.

- c) **Posibilitatea recunoscută ziaristului de a exagera**, într-o anumită măsură, în prezentarea informațiilor. Această posibilitate se justifică, pe de o parte, prin caracterul perisabil al informației, iar, pe de altă parte, prin necesitatea ca ziaristul să poată folosi o modalitate de a atrage atenția publicului asupra chestiunii de interes public la care se referă. În jurisprudența Curții s-a decis: „*Curtea este conștientă de faptul că libertatea în domeniul presei scrise include, de asemenea, și recurgerea la o anumită doză de exagerare, chiar de provocare*”. Aceasta „(...) *se circumscrie interesului unei societăți democratice de a permite presei să își joace rolul indispensabil de <câine de pază> și să își exercite*

⁸⁶ Hotărârea din 26 aprilie 1979, cererea nr. 6538/74 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁸⁷ Hotărârea din 26 noiembrie 1991, cererea nr. 13585/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

aptitudinea de a da informații cu privire la problemele de interes general” (între altele, Dalban vs. România⁸⁸).

Din prezentarea celor trei aspecte specifice profesiei de gazetar, rezultă că **„adevărul jurnalistic”, stabilit în urma unei investigații jurnalistice, este diferit de „adevărul judiciar”**. De altfel, **ambele diferă uneori de „adevărul obiectiv”**.

„Adevărul jurnalistic” nu are altă consecință decât informarea rapidă și atenționarea (sensibilizarea) publicului cu privire la o chestiune de interes general, pe când „adevărul judiciar” stă la baza luării unor măsuri cu urmări extrem de importante pentru persoana la care se referă, măsuri a căror executare este asigurată prin forța statului.

De aceea, nu se poate pretinde presei o exactitate în relatarea unor fapte egală cu cea a organelor specializate de anchetă. Aceasta nu scutește pe ziarist de respectarea obligațiilor deontologice privind verificarea informațiilor, însă jurnalistului nu i se pot impune standarde la fel de ridicate ca în cazul organelor specializate ale statului. În plus, încălcarea unei obligații profesionale nu trebuie să fie sancționată penal, întrucât ar fi excesiv, ci trebuie ca sancțiunea să facă parte din același sistem cu acela în care se află normele încălcate.

Cum va fi rezolvată atunci problema bunei sau relei-credințe a jurnalistului ?

Esența răspunsului se găsește în hotărârea din cazul Dalban vs. România unde Curtea Europeană a argumentat că ziaristul nu putea fi condamnat atâta vreme cât „(...) **nu s-a făcut dovada că faptele descrise în articole erau în totalitate false și că serveau alimentării unei campanii de defăimare**” îndreptată împotriva persoanelor vătămate.

Din acest text, rezultă că **vinovăția (penală sau civilă) a unui jurnalist poate fi reținută numai în următoarele circumstanțe:**

- a) Dacă **persoana vătămată face dovada că faptele descrise de ziarist sunt false**; nu ziaristul trebuie să facă proba verității, ci persoana vătămată trebuie să facă „proba falsității”.

⁸⁸ Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

- b) Dacă se dovedește că **faptele descrise sunt false în totalitate**; nu este suficient să se dovedească doar falsitatea *parțială* a acelor fapte, ci falsitatea integrală a lor; explicația acestei cerințe decurge, logic, din posibilitatea recunoscută ziaristului de a exagera în prezentarea informațiilor (ceea ce alterează parțial exactitatea lor).
- c) Dacă se dovedește că **ziaristul cunoștea, la data relatării unor fapte, că acestea erau false.**
- d) Dacă se dovedește că **scopul ziaristului, în prezentarea faptelor false, a fost acela de a alimenta o campanie de defăimare/denigrare, iar nu de a informa publicul cu privire la o chestiune de interes public.** Practic, această condiție este strâns legată de cea anterioară, pentru că ziaristul care cunoaște în momentul publicării unei informații că aceasta este falsă nu poate susține că scopul său a fost acela de a informa opinia publică și de a dezbate o chestiune de interes public. Atâta timp însă cât o parte din faptele relatate în articol/emisiune sunt adevărate, iar subiectul este de interes public, se constată că scopul ziaristului a fost acela de a informa opinia publică și nu a de a defăima/denigra o anumită persoană, chiar dacă acest efect s-a produs. De pildă, în hotărârea *Thorgeirson vs. Islanda*⁸⁹, Curtea nu a împărțit afirmația Guvernului care a preluat punctul de vedere al părții vătămate (Asociația Polițiștilor) prin care ziaristului i s-a atribuit intenția denigrării, ci a reținut *ca* „*scop prioritar declarat*” de ziarist „*determinarea ministrului justiției de a constitui o comisie independentă și imparțială de investigare a plângerilor împotriva poliției*”, deci de a pune în discuție o chestiune de interes public: comportarea corectă a polițiștilor și modalitățile de a controla și asigura această comportare.

Dacă partea vătămată dovedește că jurnalistul a relatat fapte mincinoase, cunoscând din momentul difuzării că acestea erau mincinoase și că unicul scop al jurnalistului a fost defăimarea sa, atunci jurnalistul poate fi considerat de rea-credință și sancționat (proporțional, nu excesiv).

⁸⁹ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Sanționarea ziaristului este admisibilă și în situația în care imputarea unor fapte este lipsită de orice **bază factuală**. Astfel, în cazul Panev vs. Bulgaria⁹⁰, ziaristul a publicat un articol despre uciderea celor care s-au opus instaurării forțate a comunismului în septembrie 1944, indicând și numele lui P. între cei implicați *“în arestări, tortură și ucideri”*. Pe baza plângerii formulate de P., ziaristul a fost sancționat pentru defăimare (calomnie). Curtea Europeană, constatând că ziaristul nu a explicat în niciun fel ce informații obținuse cu privire la P. prin investigații jurnalistice, a argumentat că ziaristul i-a adus acestuia acuzații foarte grave, fără a întreprinde o cercetare prealabilă și fără a avea o bază factuală rezonabilă.

Dimpotrivă, în Feldek vs. Slovacia⁹¹, unde ziaristul și-a exprimat îngrijorarea cu privire la participarea la guvernare a unei persoane cu un *“trecut fascist”* și a afirmat că, așa cum este bine-cunoscut, noul Ministru al culturii urmasa, în timpul celui de al doilea razboi mondial, cursuri militare organizate de germani, Curtea a decis că, deși ziaristul a folosit cuvinte aspre, afirmația sa nu a fost lipsită de o bază factuală.

Toate componentele probei buneii-credințe sunt aplicabile în situația în care **informațiile sunt de interes public**. În mod constant, Curtea Europeană a afirmat că este de datoria presei *„(...) să transmită informații și idei cu privire la chestiunile de **interes public**. Obligației presei de a răspândi astfel de informații și idei, i se adaugă dreptul publicului de a le primi”*. *„Dacă ar fi altfel, presa nu ar fi în stare să joace rolul vital de ‘câine de pază public’”* (între multe altele, Lingens vs. Austria⁹², Jersild vs. Danemarca⁹³, Arslan vs. Turcia⁹⁴, Dalban vs. România⁹⁵).

Chestiunea de interes public a fost definită drept orice *„chestiune care afectează viața comunității”* (Lingens vs. Austria). Interesul public nu se rezumă la chestiunile politice, ci le include și pe cele sociale

⁹⁰ Hotărârea din 3 decembrie 1997, cererea nr. 35125/97 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁹¹ Hotărârea din 12 iulie 2001, cererea nr. 29032/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁹² Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁹³ Hotărârea din 23 septembrie 1994, cererea nr. 15890/89 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁹⁴ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23462/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁹⁵ Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

sau de alt gen care privesc comunitatea. „*Nu există niciun precedent juridic pentru a distinge (...) între discuția politică și discuția asupra altor subiecte de interes public*” (Thorgeirson vs. Islanda⁹⁶). „*(...) A lipsi publicul de informații asupra funcționării serviciilor publice înseamnă a ignora un drept fundamental într-o democrație*” (Observer și Guardian vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord⁹⁷).

Protecția relatării și dezbaterii în presă a chestiunilor de interes public include “*nu numai informațiile și ideile primite favorabil sau cu indiferență ori considerate inofensive, dar și pe acelea care **ofensează, șochează sau deranjează**. Acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și spiritului deschis, fără de care nu există societate democratică*”. Acest principiu este „*(...) cu atât mai important atunci când în discuție este presa*” (între altele, Lingens vs. Austria, Oberschlick vs. Austria⁹⁸, Arslan vs. Turcia, Dalban vs. România).

O chestiune de interes public poate fi pusă în dezbateră comunității, prin intermediul presei, și **într-o manieră provocatoare**, pentru a atrage atenția publicului cu privire la acea chestiune. Importanța subiectului dezbătut face ca forma de prezentare, chiar provocatoare, să nu poată atrage vreo sancțiune pentru cel care a folosit-o. Curtea, după ce a reținut că autorul criticii formulate în presă „*(...) a încercat, într-o manieră provocatoare, să atragă atenția publicului asupra propunerii șocante a unui politician*” și că „*problema tratamentului diferențiat între cetățeni și străini în domeniul protecției sociale*” constituie o chestiune „*de importanță generală*” a decis că „*(...) predomină importanța subiectului dezbătut, astfel încât nu se poate afirma că prin alegerea acelei forme de publicare <autorul> a depășit limitele libertății de exprimare*” (între altele, Oberschlick vs. Austria).

În mod evident, **toate acțiunile, omisiunile, gesturile și cuvintele politicianilor sunt de interes public**. Prin urmare, limitele criticii acceptabile în cazul politicianilor și a celorlalte persoane a căror activitate afectează viața comunității sunt mai largi decât în raport cu indivizii obișnuiți. “*Spre deosebire de cei din urmă, politicienii trebuie să accepte*

⁹⁶ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁹⁷ Hotărârea din 26 noiembrie 1991, cererea nr. 13585/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

⁹⁸ Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

în mod inevitabil și conștient verificarea strictă a fiecărui cuvânt și a fiecărei fapte, atât din partea jurnaliștilor, cât și din partea marelui public și, în consecință, trebuie să dovedească un grad mai mare de toleranță” (între altele, Lingens vs. Austria, Oberschlick vs. Austria, Arslan vs. Turcia, Dalban vs. România). **Critica guvernului și autorităților publice sunt, de asemenea, de mare interes public.** *“Limitele criticii acceptabile sunt mai largi cu privire la guvern decât în raport cu indivizii obșinuți sau chiar cu politicienii. Într-un sistem democratic acțiunile și omisiunile guvernului trebuie să se supună unui control strict exercitat nu numai de autoritățile legislativă și judecătorească, dar și de opinia publică”* (între altele, Castells vs. Spania, Surek vs. Turcia⁹⁹). **Critica funcționarilor publici** se bucură și ea de o protecție specială având în vedere contribuția acestora la gestionarea puterii și a serviciilor publice (între altele, Thorgeirson vs. Islanda¹⁰⁰, De Haes și Gijssels vs. Belgia¹⁰¹, Perna vs. Italia¹⁰²). Dacă nu ar fi așa, jurnaliștii și publicul ar fi descurajați de a mai discuta deschis chestiunile de interes public, care afectează viața comunității, ceea ce ar lipsi puterea politică - în primul rând - de controlul la care trebuie supusă în permanență pentru a nu deveni dictatorială.

Pedepsirea ziariștilor pentru publicarea unor informații și idei de interes public generează „(...) un tip de **cenzură aptă să-l descurajeze a mai emite critici similare în viitor**”, iar aceasta pedepsire „(...) este de natura să descurajeze jurnaliștii de a mai discuta public chestiunile care afectează viața comunității. Mai mult, o sancțiune de acest tip poartă răspunderea pentru îngrădirea presei în exercitarea rolului de furnizor de informații și câine de pază” (între altele, Lingens vs. Austria, Thorgeirson vs. Islanda, Arslan vs. Turcia). În opinia Curții Europene, *“este puțin spațiu, din perspectiva Articolului 10 & 2, pentru restricții asupra exprimării politice sau a dezbaterei chestiunilor de interes public”* (între altele, Wingrove vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Surek vs. Turcia¹⁰³).

⁹⁹ Hotărârea din 23 aprilie 1992, cererea nr. 11798/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului); Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 26682/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁰⁰ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁰¹ Hotărârea din 24 februarie 1997, cererea nr. 19983/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁰² Hotărârea din 25 iulie 2001, cererea nr. 48898/99 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁰³ Hotărârea din 25 noiembrie 1996, cererea nr. 17419/90 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului); Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 26682/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

j) Sancționarea unui ziarist creează riscul unei autocenzuri viitoare

Restrângerea libertății de exprimare prin condamnarea unui ziarist nu poate fi justificată sub nicio formă în sensul că sancțiunea este amenda penală – iar nu închisoarea – și că amenda are un quantum foarte redus. Instanțele trebuie să privească orice sancțiune – inclusiv pe cele mai puțin severe – ca generatoare ale riscului autocenzurii presei. Astfel, în Lingens vs. Austria, Curtea Europeană a afirmat: *“deși pedeapsa aplicată autorului [o amendă cu un quantum redus] nu a fost de natură să-l oprească de la exprimarea opiniilor, a generat totuși un tip de cenzură aptă să-l descurajeze a mai emite critici similare în viitor. (...) Existența, în contextul dezbaterei politice, a unei astfel de condamnări, este de natură să descurajeze ziariștii de a mai discuta public chestiunile care afectează viața comunității. Mai mult, o sancțiune de acest fel poartă răspunderea pentru îngrădirea presei în exercitarea rolului de furnizor de informații și câine de pază public”*. Sau, în hotărârea din cazul Jersild vs. Danemarca¹⁰⁴ se arată: *„Curtea nu acceptă argumentul guvernului, referitor la quantumul redus al amenzii aplicate; ceea ce contează este condamnarea ziaristului”*, care poate *„stânjeni în mod serios contribuția presei la discutarea chestiunilor de interes public”*.

Fără a nega importanța severității sancțiunii aplicate unui ziarist – care poate constitui în sine o încălcare a libertății de exprimare sau poate avea un rol important în constatarea unei astfel de încălcări - este evident că și sancțiuni minore, cum ar fi o amendă penală cu un quantum redus ori obligarea ziaristului la plata unor despagubiri civile simbolice pot restrânge nejustificat libertatea de exprimare din cauza efectului pe care îl produc asupra ziaristului respectiv sau a altor ziariști care nu vor să riște niciun fel de sancțiune și se inhibă în discutarea deschisă și liberă a chestiunilor de interes public, cu efectul lipșirii opiniei publice de informații și opinii. Practic, judecătorul care decide într-un astfel de caz trebuie să ia în considerație, dincolo de faptele concrete, rolul presei, în general, în menținerea unei societăți democratice, care implică discutarea liberă și deschisă a chestiunilor de interes public.

Un alt fel de sancțiuni la care sunt expuși jurnaliștii în exercitarea

¹⁰⁴ Hotărârea din 23 septembrie 1994, cererea nr. 15890/89 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

profesiei lor sunt cele din sfera dreptului muncii, când însuși angajatorul lor ia măsuri de sancționare, în urma exprimării publice de către aceștia a unor informații sau opinii. Aceste sancțiuni disciplinare pot merge de la simplele mustrări sau avertismente și reduceri salariale cu titlu de sancțiune până la desfacerea contractului de muncă al jurnalistului sancționat. Dacă jurnalistul consideră că asemenea măsuri nu vizează încălcarea de către el a unor obligații de serviciu, respectiv a deontologiei profesionale, ci pur și simplu urmăresc sancționarea sa pentru exprimarea unor opinii protejate de articolul 10 din Convenție, acesta poate să invoce această prevedere în contestația sa în fața instanțelor interne la adresa măsurii disciplinare dispuse de angajator.

Într-o cauză care privea concedierea reclamantelor de către agenția de presă *Rompres*, în urma unor afirmații considerate ofensatoare făcute de acestea la adresa unora dintre colegii de serviciu și la adresa conducerii agenției, Curtea Europeană a considerat că plângerea acestora este inadmisibilă, fiind în mod manifest nefondată (decizia asupra admisibilității din 12 octombrie 2004, în cauza Cârstea și Grecu vs. România¹⁰⁵). Curtea a considerat că în contextul unui conflict de muncă între ele și angajator, reclamantele, timp de mai multe luni, au provocat și întreținut disensiuni în rândurile angajaților, având o atitudine agresivă și lipsită de respect la adresa unora dintre colegi și a superiorilor, prin folosirea unui limbaj violent și ofensator. Astfel, ele menționau într-un memoriu, între altele, că o colegă „suferea de un complex de inferioritate care se agravase în urma depresiei nervoase de care aceasta suferise și pentru care fusese internată la sanatoriul de boli nervoase de la Predeal” și care „datorită urii oribile care o însuflețea, nu mai judeca”. Deși Curtea a reținut că reclamantele exprimaseră și critici asupra unor probleme de interes general, precum politica agenției în materie de personal și salarizare, aceste critici erau însoțite de afirmații nejustificate, cu caracter ofensator la adresa colegilor și șefilor. Aceste afirmații au fost cele care au stat la baza concedierii considerată justificată de instanțele interne. Curtea a considerat că sancțiunea nu era disproporționată deoarece, pe de o parte, în cauză nu era vorba despre un incident izolat, ci despre o înlănțuire de acțiuni din partea reclamantelor desfășurate pe o perioadă mai lungă de timp, iar, pe de altă parte, angajatorul nu a luat din primul moment măsura cea mai severă împotriva lor, ci le-a aplicat mai întâi

¹⁰⁵ Decizia din 12 octombrie 2004, cererea nr. 56326/00 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

avertismente, respectiv reduceri salariale de 5%, pentru o lună, astfel încât reclamanțele nu puteau să ignore faptul că dacă insistă în atitudinea provocatoare, riscă să fie concediate.

Spre deosebire de cauza descrisă mai sus, în cauza Fuentes Bobo vs. Spania¹⁰⁶ Curtea de la Strasbourg a considerat că încalcă articolul 10 din Convenție desfacerea contractului de muncă al reclamantului de către postul public de televiziune spaniol, TVE, ca urmare a afirmațiilor făcute oral de către acesta, în cadrul a două emisiuni radiodifuzate, pe tema unor practici abuzive la nivelul conducerii postului public de televiziune, care risipeau resursele publice sacrificând calitatea programelor și dovedind nepăsare față de angajați. Curtea a constatat că afirmațiile reclamantului se încadrau la momentul respectiv într-o largă dezbatere de interes general, asupra modului de administrare a postului public de televiziune. Curtea a mai constatat că termenii considerați ofensatori pe care acesta i-a folosit în cursul celor două emisiuni fuseseră măcar parțial lansați mai întâi de moderatorii celor două emisiuni și apăruseră în cadrul unor schimburi de replici animate, iar persoanele vizate direct de acești termeni nu făcuseră niciodată vreo plângere în legătură cu folosirea lor. În plus, sancțiunea aplicată reclamantului a fost cea mai drastică, fără să se fi luat în considerare aplicarea unor sancțiuni mai puțin severe și mai potrivite cu natura abaterii.

k) Sursele jurnalistice se protejează

Există numeroase situații în care, pentru a dovedi adevărul faptelor relatate, ziaristul trebuie să propună ca martori în apărare persoanele de la care a aflat informațiile, ceea ce duce la dezvăluirea surselor jurnalistice. Rezultatul logic al unei asemenea conduite este că tot mai puține persoane ar fi dispuse să ofere presei informații, fiind expuse riscurilor ce decurg din deconspirare.

Pentru argumentarea protecției surselor jurnalistice este necesar a se invoca hotărârea Curții Europene în cazul Goodwin vs. Regatul Unit al Marii Britanii¹⁰⁷ și Irlandei de Nord, unde s-au afirmat următoarele: „(...) *protecția care trebuie acordată presei este de o importanță deosebită.*”

¹⁰⁶ Hotărârea din 29 februarie 2000, cererea nr. 39293/98 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁰⁷ Hotărârea din 27 martie 1996, cererea nr. 17488/90 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

(...) Protecția surselor jurnalistice este una din condițiile esențiale ale libertății presei (...) reafirmată în mai multe instrumente internaționale referitoare la libertățile jurnalistice (vezi, între altele, Rezoluția cu privire la libertățile jurnalistice și drepturile omului adoptată la a 4-a Conferință ministerială europeană asupra politicii în domeniul mass-media <Praga, 7-8 decembrie 1994> și Rezoluția cu privire la confidențialitatea surselor jurnaliștilor adoptată de Parlamentul European la 18 ianuarie 1994, Jurnalul Oficial al Comunității Europene nr.C 44/34). Lipsa unei astfel de protecții ar împiedica sursele să sprijine presa, respectiv activitatea de informare a publicului cu privire la chestiunile de interes public. Aceasta ar submina rolul vital al presei, de ‘câine de pază public’ și ar afecta posibilitatea presei de a oferi informații corecte și demne de încredere. Odată examinată importanța, pentru libertatea presei într-o societate democratică, a necesității protecției surselor jurnalistice și a posibilului efect distructiv pe care dispoziția de divulgare a surselor l-ar avea asupra exercitării acestei libertăți, este evident că o astfel de măsură nu este compatibilă cu articolul 10 al Convenției decât în măsura în care se justifică printr-o cerință imperioasă de protejare a interesului public”. În acest caz, Curtea a decis că atât hotărârea judecătorească prin care i s-a cerut ziaristul Goodwin să dezvăluie numele sursei cât și amendarea sa pentru refuzul divulgării acesteia au încălcat articolul 10, nefiind necesare într-o societate democratică. Dezvăluirea sursei fusese cerută în scopul identificării unei persoane care sustrăsese un document confidențial din contabilitatea unei companii. Curtea Europeană a considerat însă că acest scop nu este suficient pentru a justifica obligarea ziaristului la dezvăluirea sursei, respectiv la a restrânge libertatea presei într-o societate democratică.

În situația în care informațiile deținute de presă nu au fost primite pe baza de confidențialitate iar acestea sunt necesare ca dovezi relevante într-un proces penal, situația este diferită. Astfel, Corporației Audiovizuale Britanice (BBC) i s-a solicitat să pună la dispoziția unei instanțe penale, în interesul judecării unui proces penal, imaginile filmate cu ocazia unei răzmerițe în Londra. Comisia Europeană a Drepturilor Omului a decis că acest caz este complet diferit de situația în care ziariștilor li se cere să dezvăluie informații primite pe bază de confidențialitate, având în vedere că informațiile obținute de BBC erau înregistrări ale unor evenimente care s-au produs într-un loc public (pe stradă) și față de care nu exista

nici vreun secret sau vreo obligație de confidențialitate (BBC vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord¹⁰⁸). În mod evident, acest caz nu privește confidențialitatea surselor jurnalistice, neexistând de fapt vreo astfel de sursă.

l) Cuantumul daunelor morale – chiar justificate – poate constitui, în sine, o restricție nejustificată

Condiția necesității într-o societate democratică este încălcată și în cazul în care ziaristul, chiar dacă nu ar fi condamnat penal, ar fi obligat la plata unor daune morale exagerat de mari, disproporționate pentru o afirmație insultătoare făcută în cadrul unei discuții referitoare la o chestiune de interes public. Astfel, Curtea a decis că „(...) prin stabilirea daunelor morale instanța nu trebuie să-l pedepsească pe reclamant [ziarist], ci numai să acorde despăgubiri care să compenseze, în mod adecvat, prejudiciul moral suferit”. Instanța „(...) nu este liberă să stabilească orice sumă crede potrivită, întrucât, din perspectiva Convenției, trebuie să existe o relație de proporționalitate între acordarea despăgubirilor morale și gradul în care a fost lezată reputația” (Tolstoy Miloslavsky vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord¹⁰⁹). Trebuie să existe și o consecvență a instanțelor în această materie, pentru a se asigura previzibilitatea legii. În situația în care „(...) controlul judiciar exercitat în timpul judecării în fond și în apel nu a oferit garanții adecvate și efective împotriva acordării unor despăgubiri disproporționate”, obligarea ziaristului la plata despăgubirilor nu este necesară într-o societate democratică, deci trebuie înlăturată (Tolstoy Miloslavsky vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord).

¹⁰⁸ Decizia din 18 ianuarie 1996, cererea nr. 25798/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁰⁹ Hotărârea din 13 iulie 1995, cererea nr. 18139/91 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

CAPITOLUL III

INFRAȚIUNI CONTRA SIGURANȚEI STATULUI

III.1. Propaganda în favoarea statului totalitar - articolul 166 din Codul penal

(1) „Propaganda în vederea instaurării unui stat totalitar, săvârșită prin orice mijloace, în public, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani și interzicerea unor drepturi.

(2) Propaganda constă în răspândirea, în mod sistematic, sau în apologia unor idei, concepții sau doctrine cu intenția de a convinge și de a atrage noi adepți”.

● Conținutul infracțiunii

Întrucât această infracțiune face parte din capitolul destinat apărării “siguranței statului”, o primă chestiune este definiția acestui concept. Articolul 1 din Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României definește un concept apropiat și anume cel de „**siguranță națională**”, ca fiind: “*starea de legalitate, de echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului național român, ca stat suveran, unitar, independent și indivizibil, menținerii ordinii de drept, precum și climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, potrivit principiilor și normelor democratice statornicite prin Constituție*”.

Noțiunea de “**stat totalitar**” nu este definită în codul penal și nici de jurisprudență. Potrivit regulilor de interpretare literală și prevederilor Legii nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, dacă termenii sau expresiile dintr-o lege nu sunt definiți în acea lege, înțelesul lor este cel comun, care se găsește în Dicționarul explicativ al limbii române (DEX). Potrivit DEX, expresia „stat totalitar” are înțelesul de stat care „*aplică sau preconizează dictatura unei minorități, majoritatea populației fiind lipsită de drepturi și libertăți*”.

Termenul de „**propagandă**” este definit în articolul 166 alineatul

2 din codul penal, într-un mod foarte apropiat de înțelesul din limbajul comun, prezent în DEX. Propaganda trebuie făcută „în public.” Potrivit articolului 152 litera “e” din codul penal, fapta este considerată ca săvârșită în public și atunci când a fost comisă „prin orice mijloace cu privire la care făptuitorul și-a dat seama că fapta ar putea ajunge la cunoștința publicului”. În această categorie se include săvârșirea faptei prin presă. Se poate pune următoarea **întrebare**: de ce este pedepsită expunerea publică a unor opinii politice și nu este pedepsită transmiterea acestor idei pe cale ocultă, nepublică, secretă? Aceasta, în condițiile în care gradul de pericol este mai ridicat pentru societate în cazul în care ideile totalitare sunt propagate pe căi oculte și secrete față de care societatea nu poate replica ori reacționa imediat, pentru că nu le cunoaște. În cazul prezentării publice a unor astfel de convingeri societatea poate reacționa prompt și eficient tot pe calea unor discursuri politice critice față de opiniile totalitare. Dezbateră deschisă, în primul rând a chestiunilor politice, este de esența unei societăți democratice.

Infrațiunea de „propagandă în favoarea statului totalitar” este o **infrațiune de pericol**, iar nu de rezultat. Este suficient ca discursul să fie calificat de organele judiciare ca unul în favoarea statului totalitar, pentru a se constata că s-a creat o stare de pericol pentru siguranța statului și că, astfel, s-a săvârșit infrațiunea. Nu este necesar ca discursul să fi dus la vreun rezultat observabil și verificabil ca, de exemplu, formarea unor grupuri sau organizații care să aiba ca scop punerea în practică a ideilor conținute în discursul incriminat. Practic, textul sancționează simpla exprimare, împrejurare în care pedeapsa este excesiv de mare.

Sub aspectul laturii subiective, infrațiunea se comite cu **intenție**. Aceasta presupune că făptuitorul își dă seama (prevede) că săvârșește un act de propagandă în favoarea statului totalitar și că prin acest act se creează o stare de pericol pentru siguranța statului. Intenția poate fi directă sau indirectă. Conform definiției din codul penal, în cazul intenției directe, făptuitorul prevede și urmărește producerea rezultatului dăunător. În cazul intenției indirecte, făptuitorul prevede, dar nu urmărește, ci doar acceptă eventualitatea producerii rezultatului. Considerăm că intenția indirectă nu poate fi reținută ca “vinovăție” întrucât din chiar textul articolului 166 cod penal rezultă că propaganda trebuie făcută urmărindu-se un scop special, și anume instaurarea „unui stat totalitar”, ceea ce

presupune numai varianta intenției directe, în care făptuitorul prevede și urmărește scopul incriminat, de instaurare a unui “stat totalitar”.

Infrațiunea de “propagandă în favoarea statului totalitar” din articolul 166 cod penal se află într-o **relație parțială de echivalență cu incriminarea din articolul 5 teza II din Ordonanța de urgență nr. 31/2002, aprobată cu modificări prin Legea nr. 107/2006, privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii**. Articolul 5 teza II din ordonanță prevede: “(...) *promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe, prin propagandă, săvârșită prin orice mijloace, în public, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani și interzicerea unor drepturi*”. Echivalența ar putea rezulta din faptul că “statul totalitar” se bazează pe ideologii de tip fascist. Cu toate acestea, există un spațiu neacoperit de textul ordonanței, și anume ideologia comunistă care, de asemenea, poate duce la formarea statului totalitar și a cărei promovare este inclusă numai în textul articolului 166 cod penal (având în vedere definiția statului totalitar). Pedepsele pentru cele două infracțiuni sunt **diferite** (închisoare 6 luni-5 ani pentru art. 166 cod penal, respectiv închisoare 3 luni - 3 ani pentru art. 5 teza II din Ordonanța de urgență nr. 31/2002, aprobată cu modificări prin Legea nr. 107/2006).

● Procedura

Organele de urmărire penală se sesizează din oficiu. Nu este necesară formularea unei plângeri. Evident, obligația organelor de urmărire penală de a efectua cercetări există și în situația în care o persoană depune o plângere. În această din urmă situație, retragerea plângerii nu oprește și nu influențează procedurile judiciare indiferent de stadiul acestora. Competența de efectuare a urmăririi penale revine, în mod obligatoriu, procurorului de la parchetul de pe lângă curtea de apel. Judecarea cauzei în primă instanță se face la curtea de apel, iar hotărârea acesteia poate fi atacată numai cu recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție. Alte căi ordinare de atac nu există.

Căile extraordinare de atac sunt: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii. Ele sunt îndreptate împotriva hotărârilor

definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivat prin interesul general de a se acorda stabilitatea necesară hotărârilor judecătorești.

- **Cum te aperi împotriva acuzației de “propagandă în favoarea statului totalitar”**

În situația în care există suspiciunea unei interpretări și aplicări greșite ori abuzive a textului, se poate invoca, în apărare, **lipsa caracterului de previzibilitate a noțiunii de „stat totalitar”**. Potrivit jurisprudenței Curții Europene, prevederile legale pe care se bazează o condamnare trebuie să îndeplinească anumite calități, respectiv să fie *“accesibilă persoanei în cauză și să fie previzibilă sub aspectul consecințelor sale. (...) Curtea reamintește că o dispoziție legală este ‘previzibilă’ dacă este formulată cu suficientă precizie pentru a permite oricărei persoane – dacă este necesar, cu asistență juridică corespunzătoare - să își adapteze comportamentul”* (între altele, hotărârea Rotaru vs. România¹¹⁰). În plus, chiar legislația internă impune o astfel de cerință; articolul 7 din Legea 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative prevede: *„textul legislativ trebuie să fie formulat clar, fluent și inteligibil, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce (...)”*; potrivit articolului 23, *„(...) trebuie să se realizeze o configurare explicită a conceptelor și noțiunilor folosite în noua reglementare, care au un alt înțeles decât cel comun, pentru a se asigura astfel înțelegerea lor corectă și a se evita interpretările greșite”*; și, potrivit articolului 33 al aceleiași legi *„actele normative trebuie redactate într-un stil concis, sobru, clar și precis, care să excludă orice echivoc. (...) Redactarea este subordonată dezideratului înțelegerii cu ușurință a textului de către destinatarii acestuia”*. Aceste cerințe sunt cu atât mai imperioase atunci când este vorba de prevederi ale legii penale, a căror încălcare atrage maximul de sancționare, respectiv pedepsele penale.

Definiția oferită de DEX – dictatura unei minorități și lipsa de drepturi a majorității - nu are previzibilitatea cerută, neindicând expres și limitativ care sunt regimurile totalitare ori, cel puțin, caracteristicile care să poată conduce la identificarea clară și exactă a unui astfel de regim. De aceea, destinatarii normei juridice nu-și pot adapta comportamentul așa încât să evite încălcarea normei. Mai mult, lipsa unui conținut clar și

¹¹⁰ Hotărârea din 4 mai 2000, cererea nr. 28341/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

unanim acceptat afectează atât conținutul cât și consecvența deciziilor organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată, fiecare interpretând în propriul fel această noțiune.

Un exemplu al lipsei de claritate și de înțelegere unanimă a noțiunii de “stat totalitar” este faptul că la întrebarea “**este statul comunist un stat totalitar?**” răspunsurile vor fi diferite. Astfel, după decembrie 1989, regimul comunist din România a fost catalogat de politicieni, presă și mulți istorici ca un “regim totalitar”. Aceasta nu înseamnă însă că “propaganda” pentru instaurarea, în prezent, în România, a unui regim care s-ar numi “comunist” trebuie incriminată numai din acest motiv, atât timp cât platforma unui astfel de regim politic nu ar viza suprimarea democrației și a respectării drepturilor omului și cât timp “propaganda” nu ar incita la schimbarea prin violență a regimului politic existent. Or, definiția “propagandei” din alineatul 2 al articolului 166 (“*răspândirea, în mod sistematic, sau apologia unor idei, concepții sau doctrine cu intenția de a convinge și de a atrage noi adepți*”) se referă exclusiv la mijloace neviolente, mai exact la un discurs (scris sau vorbit) adresat publicului în mod repetat.

Relevantă în acest sens este hotărârea Curții Europene în cazul Partidul Comunist și alții vs. Turcia¹¹¹. Curtea Constituțională a Turciei dizolvase acest partid imediat după constituirea sa, invocând două argumente, și anume, existența termenului “comunist” în numele partidului și programul acestuia, care își propunea să promoveze separatismul și divizarea națiunii turce. În contextul discuției asupra articolului 166 din codul penal român, primul argument este relevant, iar sub acest aspect Curtea Europeană a afirmat: “*S-a argumentat [de guvernul turc] că TBKP [Partidul Comunist din Turcia] a inclus cuvântul “comunist” în denumirea sa, contrar (...) Legii 2820. Curtea Constituțională a decis că legea respectivă interzice formarea partidelor politice pe baza unui motiv pur formal: simpla folosire a unui cuvânt interzis prin acea lege este suficient să atragă aplicarea acelei legi și, în consecință, să ducă la dizolvarea oricărui partid care, ca și TBKP, a încălcat acea lege. Curtea consideră că alegerea, de către un partid politic, a unui nume nu justifică, în principiu, o măsură atât de drastică ca dizolvarea, în absența altor circumstanțe relevante și suficiente. (...) Prin urmare, în absența*

¹¹¹ Hotărârea din 30 ianuarie 1998, cererea nr. 19392/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

oricărei probe concrete că, alegând să se numească ‘comunist’, TBKP a optat pentru o politică care să constituie o amenințare reală a societății turce or a statului turc, Curtea nu poate să accepte că argumentul bazat pe numele partidului poate justifica, în sine, dizolvarea partidului”.

Cu toate că hotărârea prezentată s-a referit la dizolvarea unui partid, argumentația este similară în cazul sancționării penale a unui discurs care ar face “propagandă” pentru instaurarea unui regim “comunist”. Atât dizolvarea unui partid politic cât și sancționarea penală a unei persoane sunt restricții asupra libertății de exprimare (în plus, în cazul unui partid, se restricționează dreptul de asociere). Nu este relevant termenul de “comunism” ci acceptarea sau negarea democrației prin discursul/doctrina/ideologia respectivă. Această explicație este necesară întrucât este posibil ca, din neștiință sau exces, autoritățile judiciare române să sancționeze propaganda unei doctrine pornind numai de la denumirea acesteia. Chestiunea nu se pune în termeni similari în cazul propagandei ideologiei naziste/fasciste.

Curtea Europeană a soluționat pe 3 februarie 2005 plângerea formulată împotriva României de reprezentanții “Partidului Comuniștilor Nepeceriști”¹¹² (Partidul comuniștilor care nu au fost membri ai Partidului Comunist Român). Plângerea avea ca obiect refuzul autorităților române de a înregistra acest partid, invocându-se încălcarea dreptului la liberă asociere (articolul 11 din Convenție) și discriminarea pe criteriul opiniilor politice (articolul 14 din Convenție). În 1996, Tribunalul București a respins cererea pentru înregistrarea acestui partid, cu motivarea că partidul „*luptă pentru cucerirea puterii politice în scopul instaurării unei societăți umane și democratice*”, „*a unui stat uman bazat pe doctrina comunistă*”. Instanța a apreciat că prin formularea acestor obiective partidul a susținut că „*ordinea de stat actuală instaurată după anul 1989 este inumană și nu este bazată pe o reală democrație*”. Tribunalul a mai apreciat că statutul partidului este contrar prevederilor articolului 2 alineatele 2 și 3 din Decretul-Lege nr.8/1989, potrivit cărora scopurile partidelor politice trebuie să se bazeze pe respectul suveranității, iar mijloacele de realizare a obiectivelor trebuie să fie conforme cu principiile statului de drept. Soluția Tribunalului București a fost menținută în căile de atac. Motivarea

¹¹² Partidul Comuniștilor Nepeceriști și Ungureanu v. România. Hotărârea din 3 februarie 2005, cererea nr. 46626/99 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Tribunalului București este greșită, întrucât existența unor partide care își propun să instaureze „o societate umană și democratică” nu echivalează cu negarea stării actuale de democrație; sau, chiar dacă ar fi așa, oricărei doctrine politice trebuie să i se acorde o șansă pe arena politică atât timp cât nu promovează schimbări prin violență și nu își propune obiective contrare democrației.

În hotărârea sa din februarie 2005 (Partidul Comuniștilor Nepeceriști și Ungureanu v. România) Curtea Europeană a reamintit că articolul 11 care garantează dreptul la liberă asociere trebuie interpretat în lumina articolului 10, dat fiind că protejarea opiniilor și a libertății de a le exprima este chiar unul din obiectivele libertății de întrunire și asociere și că democrația își are sursele în libertatea de exprimare și în pluralismul de idei. Așadar, atât timp cât programul acestui partid nu prevede reguli ori principii contrare democrației, afirmarea unor idei care sunt prezente, cel puțin la nivel declarativ, (și) în doctrina comunistă, de genul egalității, democrației, îmbunătățirii condițiilor de trai, etc. nu poate face obiectul unei restrângeri care să fie considerată justificată de „o nevoie socială imperioasă”. Desigur, nu poate fi exclus ca programul politic al unui partid să ascundă obiective și intenții diferite de cele pe care le afișează în mod public. Pentru a verifica acest lucru, trebuie comparat conținutul programului politic cu acțiunile și luările de poziție ale membrilor și conducătorilor săi. Posibilitatea interzicerii unui partid există numai dacă, în timpul funcționării, ar pune în aplicare practici diferite de cele din program, respectiv practici contrare menținerii unui regim democratic. Or, partidul în cauză nu a putut pune în practică vreo acțiune concretă, fiindu-i refuzată înregistrarea, deci însăși posibilitatea ca să existe și să acționeze. Curtea a luat în considerare și contextul istoric al cauzei deduse judecării sale, mai precis experiența comunismului totalitar trăită de România înainte de 1989, însă a considerat că doar acest context istoric nu poate justifica prin el însuși necesitatea restrângerii, cu atât mai mult cu cât mai există astăzi și în alte state semnatare ale Convenției partide cu ideologie marxistă. Ca atare, se poate deduce că simpla exprimare a adeziunii la ideologia comunistă nu poate fi sancționată. Aceasta deoarece comunismul nu este echivalent cu fascismul și nici nu a făcut obiectul unei condamnări internaționale, ca în cazul fascismului. Spre deosebire de fascism, care își declară fără echivoc bazele antidemocratice - credința în superioritatea unor rase și inferioritatea altora, antisemitismul, ura

și violența pe motive etnice, rasiale sau religioase - comunismul își declară ca scop înlăturarea inegalităților din societate și a oricărui gen de „exploatare”, conviețuirea naționalităților și alte „idealuri” care sună corect din punct de vedere politic.

Caracterul ambiguu al normei crează riscul autocenzurii din partea celor care exprimă opinii cu vădit caracter politic, întrucât aceștia nu cunosc cu certitudine în ce condiții discursul respectiv va fi apreciat ca militând pentru instaurarea unui “stat totalitar”. Tot datorită lipsei de claritate există și riscul sancționării criticii guvernului – când se bazează, de pildă, pe elemente comparative aparținând unor regimuri politice diferite. Ușurința, și de aici abuzul, calificării unei afirmații într-un fel sau altul rezultă și din următorul exemplu: un studiu de istorie comparată, o analiză economică, ori un articol de presă în care s-ar face o afirmație de genul “înainte de 1989” puterea de cumpărare era mai ridicată decât în prezent, urmată de prezentarea unor date concrete de natură a convinge publicul, ar putea fi considerată fie propagandă în favoarea “statului totalitar” (regimul comunist experimentat de România) fie o simplă opinie politică ori economică fără nicio consecință penală. Diferența dintre aceste două soluții diferite – în lipsa unor dispoziții clare și precise ale legii - poate depinde exclusiv de felul în care un procuror înțelege și interpretează textul sau de gradul de “iritare” al organelor de urmărire penală ori al factorilor politici, sau de “excesul de zel” de care ar putea să dea dovadă anumite persoane din compunerea organelor de urmărire penală. Un astfel de risc nu este pur teoretic, ci există în mod real și a fost demonstrat în cazul “Armaghedon 2” din luna ianuarie 2002 cu privire la o infracțiune din aceeași categorie a celor destinate să protejeze “siguranța statului”.

Definiția oferită noțiunii de “propagandă” de alineatul 2 al articolului 166 – răspândirea sistematică sau apologia unor idei, concepții sau doctrine cu intenția de a convinge și de a atrage noi adepți - contribuie și ea la ambiguitatea incriminării penale și sporește riscul abuzurilor. Sensul și scopul oricărei exprimări private sau publice (discurs, articol, etc.) sunt tocmai convingerea și atragerea altor persoane de partea ideilor expuse: părinții încearcă să-i convingă pe copii, profesorii pe elevi, ziariștii pe cititori, politicienii pe alegători, etc. despre adevărul și utilitatea ideilor, concepțiilor, teoriilor lor cu scopul evident de a-i câștiga

drept adepți. Zilnic, fiecare dintre noi încearcă să îi convingă pe ceilalți că “are dreptate”. Or, având în vedere definiția din text a propagandei, există riscul ca discursurile/articole coerente și convingătoare să fie calificate ca „propagandă.” Riscurile interpretării și aplicării abuzive ale acestui text sunt sporite și de lipsa condiției unui pericol real și demonstrabil pentru starea de democrație, împrejurare în care se sancționează simpla opinie politică. În hotărârea Partidul Comunist și alții vs. Turcia, Curtea Europeană a evidențiat importanța lipsei unor dovezi în sensul că obiectivele partidului – dizolvat de Curtea Constituțională turcă - ar fi altele decât cele proclamate în programul scris: *“nu poate fi exclusă posibilitatea ca programul unui partid politic să cuprindă obiective și intenții diferite de cele pe care le proclamă. Pentru a verifica dacă este așa sau nu, conținutul programului trebuie comparat cu acțiunile partidului și cu pozițiile pe care le apără. În cazul de față, programul TBKP (...) nu a fost pus în aplicare, partidul fiind dizolvat imediat după formarea sa și, prin urmare, nu a avut timp să întreprindă nicio acțiune. [Partidul] a fost deci sancționat pentru un comportament legat exclusiv de exercitarea libertății de exprimare”*. Această argumentație este aplicabilă și în situația în care, pe baza articolului 166 din codul penal român, s-ar sancționa afirmarea în public a unei doctrine/ideologii/simplu discurs, cu motivarea unor obiective diferite de cele afirmate (de tipul “lasă că știm noi ce urmărești de fapt”). Soluția, respectiv modalitatea de apărare unui ziarist (ori altă persoană acuzată) constă în cererea, adresată organelor de urmărire penală sau instanței de judecată, de a se dovedi existența unui pericol creat de discursul respectiv pentru siguranța statului.

În concluzie, **jurnalismul de bună-credință** (sau o altă persoană) împotriva căruia se formulează acuzația de “propagandă în favoarea statului totalitar”, va trebui să invoce **(a) lipsa de previzibilitate a textului**, invocând hotărârea Curții Europene în cauza Rotaru vs. România și Legea 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative; **(b) faptul că mesajul său nu a fost unul în favoarea “statului totalitar”** (având în vedere propria înțelegere a acestei noțiuni și diversitatea accepțiunilor acestui concept), ci unul de informare a publicului cu privire la o chestiune de natură politică; **(c) lipsa unui pericol** pentru siguranța statului.

O chestiune distinctă – care poate afecta presa - este cea a **publicării/**

difuzării unor interviuri al căror conținut ar fi apreciat de organele de urmărire penală sau de instanțele de judecată drept “propagandă în favoarea statului totalitar”. În acest sens, este relevantă decizia Curții Europene în cazul Jersild vs. Danemarca¹¹³, unde Curtea a decis că nu răspunde „necesității într-o societate democratică” restrângerea libertății de exprimare a ziaristului care a ales modalitatea interviului (difuzat apoi la televiziune) pentru a informa publicul cu privire la o chestiune de interes general, și anume, existența atitudinilor rasiste și prezentarea autorilor unui astfel de discurs și comportament. În speță, jurnalistul a luat un interviu membrilor unei grupări de tineri extremiști și a difuzat pe postul de televiziune afirmațiile rasiste și xenofobe ale acestora. Reținând că scopul urmărit de ziarist la realizarea interviului nu a fost de a propaga idei rasiste, ci de a expune public problematica specifică discriminării, aflată deja în atenția opiniei publice, Curtea a decis: *„Informațiile exprimate pe baza unor interviuri, editate sau nu, constituie unul dintre cele mai importante mijloace prin care presa poate să-și joace rolul vital de ‚câine de pază’. Pedepsirea unui ziarist pentru că sprijină răspândirea afirmațiilor făcute de o altă persoană într-un interviu ar stânjeni serios contribuția presei la discutarea chestiunilor de interes public (...)”*. Chiar dacă acest caz privește discursul rasist, principiul referitor la publicarea/difuzarea unor interviuri cu un conținut contrar principiilor democrației este aplicabil ori de câte ori jurnalistul, cu bună-credință, intenționează să informeze publicul asupra existenței unor astfel de comportamente, discursuri și persoane.

III.2. Acțiuni împotriva ordinii constituționale – articolul 166/1 din Codul penal

“Întreprinderea oricărei acțiuni pentru schimbarea prin acțiuni ilegale și prin violență a ordinii constituționale sau a caracterului național, suveran, independent, unitar și indivizibil al statului român se pedepsește cu închisoare de la 5 la 15 de ani și interzicerea unor drepturi”.

¹¹³ Hotărârea din 23 septembrie 1994, cererea nr. 15890/89 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

● **Conținutul infracțiunii**

Infracțiunea prevăzută în articolul 166/1 cod penal face parte din categoria infracțiunilor contra “**siguranței statului**”. Articolul 1 din Legea nr. 51/1991 definește un concept apropiat, și anume conceptul de „siguranță națională”.

Legea nu definește noțiunea de „**ordine constituțională**”, fapt confirmat de doctrină, care a încercat să schițeze posibile înțelesuri, oferind opinii personale. Astfel, un autor afirma: *„Noțiunea ‘ordine constituțională’ nu este o noțiune constituțională. Este și motivul, probabil, pentru care specialiștii dreptului constituțional nu explică în literatura de domeniu conținutul acestei noțiuni. În absența unor repere doctrinare autorizate, vom încerca, în cele ce urmează, deslușirea înțelesului sintagmei, conștienți de riscul asumat, cât și de faptul că opinia exprimată este amendabilă în viitor. În concepția noastră, ordinea constituțională este acea ordine formată pe principiile constituționale fundamentale, instaurată și garantată de Constituție. Principiile pe care se întemeiază ordinea constituțională credem că sunt cele care guvernează statul român – stat suveran și independent, unitar și indivizibil, republican, de drept, socia l-, în ultimă instanță sunt cele proprii democrației constituționale. (...) Prin ordine constituțională, credem însă că trebuie înțeleasă, în egală măsură, și structura constituțională, adică acele autorități publice stabile și consacrate de Constituția României: Parlament, Președintele României și Guvern, autoritatea judecătorească”*.

Un alt autor scrie: *„În vederea înțelegerii și interpretării corecte a normei penale, se impune lămurirea și definirea conceptului de ‘ordine constituțională’, pe care legiuitorul român nu-l explică. Ordinea constituțională actuală poate fi definită pornind de la două noțiuni: legalitate și legitimitate. Ea poate fi afectată prin perturbări diverse (în istorie, cel mai adesea prin revoluții). Legitimitatea nu poate fi confundată cu legalitatea. Legalitatea este o noțiune precisă, bine determinată, neechivocă (vizează asigurarea respectului puterii politice actuale sub sancțiune), pe când legitimitatea este o noțiune imprecisă, fluctuantă, subiectivă (se referă la sentimentul popular de adeziune la puterea politică actuală, sursele de inspirație și criteriile de referință)”*.

Iată cum, în absența unei definiții legale, noțiunea de “ordine constituțională” primește înțelesuri diferite, împrejurare inacceptabilă în raport cu legea penală a cărei aplicare conduce la cea mai severă sancțiune, cea a închisorii. Este evident că pentru noi, destinatarii normei juridice, nu există un înțeles unic și clar, astfel că nu știm cum să ne adaptăm comportamentul pentru a respecta sau încălca în mod conștient norma penală. Pentru a oferi totuși un punct de referință, putem presupune că această noțiune se referă la forma actuală de guvernământ, respectiv “republica” și la aranjarea și compunerea puterilor statului într-un moment dat ca rezultat al unor alegeri libere și periodice. Alături de ordinea constituțională, textul protejează caracterele statului - național, suveran, independent, unitar și indivizibil - care, în principiu, sunt noțiuni clare.

Este de observat că, după modificarea din anul 2006, sunt pedepsite numai **acțiunile ilegale și violente** întreprinse pentru schimbarea ordinii constituționale sau a caracterelor statului.

Infracțiunea se săvârșește cu **intenție**, care poate fi directă sau indirectă. Este necesar ca făptuitorul să-și dea seama că acțiunile sale sunt contrare legii și au ca scop schimbarea prin violență a ordinii constituționale sau a caracterelor statului. Dacă făptuitorul a urmărit acest rezultat intenția va fi directă, iar dacă numai l-a acceptat, intenția va fi indirectă.

- **Procedura**

Organele de urmărire penală se sesizează din oficiu. Nu este nevoie de formularea unei plângeri. Evident, obligația organelor de urmărire penală de a efectua cercetări există și în situația în care o persoană depune o plângere. În această din urmă situație, retragerea plângerii nu oprește și nu influențează procedurile judiciare indiferent de stadiul acestora. Competența de efectuare a urmăririi penale revine, în mod obligatoriu, procurorului de la parchetul de pe lângă Curtea de Apel. Judecarea cauzei în primă instanță se face la Curtea de Apel, iar hotărârea acesteia poate fi atacată numai cu recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție. Alte căi ordinare de atac nu există.

Căile extraordinare de atac sunt: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii. Ele sunt îndreptate împotriva hotărârilor definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivat prin interesul general de a se acorda stabilitatea necesară hotărârilor judecătorești.

- **Cum te aperi împotriva acuzației de “acțiuni împotriva ordinii constituționale”**

O primă modalitate de apărare în cazul acuzației care se referă la “ordinea constituțională” este **lipsa de previzibilitate** a textului din articolul 166/1. În condițiile inexistenței unui înțeles clar al acestei noțiuni, lipsește “vinovăția” celui acuzat.

În apărare, trebuie invocat faptul că textul art. 166/1, astfel cum a fost modificat în 2006, nu sancționează exercițiul firesc și non-violent al drepturilor la libera exprimare și asociere. Organizațiile sau partidele politice care doresc să discute public chestiuni privind schimbarea formei de guvernământ din republică în monarhie sau autonomia unor regiuni ori federalizarea nu pot fi pedepsite pe baza articolului 166/1. De asemenea, textul nu pedepsește simpla exprimare, prin care presa sau un politician ori orice altă persoană ar argumenta public, de pildă, necesitatea unui referendum pentru schimbarea formei de guvernământ sau ar aduce în discuție chestiunea autonomiei sau federalizării. Așa cum am mai afirmat, art. 166/1 nu incriminează discursul care “îndeamnă” la schimbări politice pe cale pașnică și democratică. **Ordinea constituțională și caracterele statului** sunt în mod vădit chestiuni de **interes public**. Or, **este de esența unei societăți democratice discutarea publică și liberă a chestiunilor de interes public**, cu precădere cele de natură politică. Conform jurisprudenței Curții Europene, sunt protejate și „*informațiile și ideile care ofensează, șochează sau deranjează*”, acestea fiind “*cerințele pluralismului, toleranței și spiritului deschis, fără de care nu există societate democratică*”; și „*libertatea dezbaterii politice este esența conceptului de societate democratică*” (între altele, hotărârile Lingens vs. Austria, Oberschlick vs. Austria¹¹⁴).

În raport cu principiile exprimate și reconfirmate în jurisprudența

¹¹⁴ Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului); Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Curții Europene, sancționarea întemeiată pe articolul 166/1, atât timp cât pedepsește organizarea și exprimarea în scopul discutării libere și deschise a unor chestiuni de interes public și în lipsa unui pericol real, **contravine Convenției Europene**. De aceea, modalitatea principală de apărare într-o astfel de situație constă în **cerința de a se aplica articolul 10 și/sau 11 din CEDO care, potrivit articolelor 11 și 20 din Constituție, este drept intern și are prioritate asupra legislației naționale**¹¹⁵.

Între hotărârile care trebuie invocate în fața organelor judiciare naționale sunt și următoarele:

Partidul Libertății și al Democrației (OZDEP) vs. Turcia¹¹⁶, unde, imediat după înființare, OZDEP a fost dizolvat de Curtea Constituțională a Turciei cu argumentul că prin programul său, partidul tinde să **submineze integritatea teritorială a statului și unitatea națiunii turce**, încălcând Constituția și legea partidelor (care cuprindeau astfel de interdicții). Constatând că dizolvarea partidului a încălcat articolul 11 din CEDO (dreptul la asociere), Curtea a afirmat:

“(...) Articolul 11 trebuie examinat în lumina Articolului 10. Protejarea opiniilor și a dreptului de a le exprima este unul dintre obiectivele libertății de întrunire și asociere garantată de Articolul 11. Aceasta se aplică cu atât mai mult partidelor politice datorită rolului lor esențial în asigurarea pluralismului și a corecteii funcționări a democrației. Așa cum Curtea a afirmat de multe ori, nu poate exista democrație fără pluralism. Din acest motiv libertatea de exprimare garantată în Articolul 10 – cu limitele din paragraful 2 – se aplică nu numai ‘informațiilor’ și ‘ideilor’ permise favorabil sau privite ca inofensive ori cu indiferență, dar și celor care ofensează, șochează sau deranjează. Faptul că activitățile partidelor politice sunt un exercițiu colectiv al libertății de exprimare le îndreptățește pe acestea să caute protecția oferită de Articolele 10 și 11 din Convenție. (...)”

În cazul de față, observăm mai întâi că prin hotărârea din 14 iulie 1993 Curtea Constituțională a argumentat dizolvarea OZDEP prin programul partidului, care tinde să submineze integritatea teritorială a

¹¹⁵ Vezi Capitolul II, secțiunea II.2.

¹¹⁶ Hotărârea din 8 decembrie 1999, cererea nr. 23885/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Statului și unitatea națiunii, încălcând astfel Constituția (...) și Legea partidelor politice. (...)

Examinând programul OZDEP, *Curtea nu găsește nimic care să constituie o chemare la folosirea violenței, la o răscoală sau la altă formă de respingere a principiilor democratice. În opinia Curții, acesta este un element esențial. (...) Potrivit Guvernului, OZDEP ‘a sprijinit deschis lupta armată declarând printr-o propoziție care nu lasă nicio urmă de îndoială că <OZDEP sprijină lupta justă și legitimă a popoarelor pentru independență și libertate. Este alături de ele în această luptă>. Curtea consideră că această afirmație constituie o declarație prin care OZDEP exprimă intenția de a formula cereri de natură politică și nu găsește nimic care ar incita oamenii la folosirea violenței sau la distrugerea regulilor democrației. Textul în discuție nu se deosebește în principiu de texte cuprinse în programele unor organizații politic active în alte State Membre ale Consiliului Europei.*

Curtea Constituțională a criticat OZDEP și pentru că a afirmat existența a două națiuni – kurzii și turcii- și pentru că s-a referit la dreptul acestora la autodeterminare, în detrimentul caraterului unitar al națiunii turce și al integrității teritoriale a Statului turc. (...)

În opinia Curții, faptul că o asemenea platformă politică este considerată incompatibilă cu principiile și structura actuală a Statului turc nu echivalează cu încălcarea normelor democratice. Permișiunea de a propune și dezbate diverse programe politice, chiar și cele care pun sub semnul întrebării modalitatea de organizare a unui stat, este de esența democrației atât timp cât nu este afectată însăși democrația. (...)

ÖZDEP a fost sancționat numai pentru că și-a exercitat libertatea de exprimare. (...)

Așa cum Curtea a decis anterior, una dintre caracteristicile principale ale democrației este posibilitatea ca problemele unei țări să fie rezolvate prin dialog, fără a se recurge la violență, chiar și atunci când problemele sunt supărătoare. Democrația se dezvoltă și prosperă prin libertatea de exprimare. Din această perspectivă, nu poate exista nicio justificare pentru hărțuirea unei grupări politice numai pentru că

dorește să dezbată public situația unei părți a populației Statului și să ia parte la viața politică a țării pentru a găsi, potrivit regulilor democratice, soluții capabile să satisfacă toate părțile implicate [...].

Guvernul a afirmat că OZDEP este în parte răspunzător pentru problemele cauzate de terorism în Turcia. Guvernul nu a explicat însă cum ar fi fost posibil acest lucru atât timp cât OZDEP nu a avut timp să întreprindă nicio acțiune”.

Pe baza acestor argumente Curtea Europeană a decis încălcarea articolului 11. Aceeași decizie a fost luată în cazul Partidul Socialist vs. Turcia¹¹⁷, unde programul partidului prevedea, între altele: “*Națiunea kurdă are un drept deplin și necondiționat la autodeterminare. Poate, dacă dorește, să-și creeze un stat separat. Interesul proletariatului este crearea, printr-o revoluție populară democratică, a unei uniuni voluntare bazată pe egalitatea absolută a drepturilor și libertăților. Dreptul la secesiune este, oricând, o condiție esențială a acestei uniuni voluntare. Conviețuirea depinde de voința liberă a națiunilor. Pentru ca aceasta să fie exprimată, trebuie organizat un referendum în provinciile Kurde. La referendum, trebuie să li se permită celor care sunt în favoarea secesiunii să își exprime liber opinia”.*

În Surek și Ozdemir vs. Turcia¹¹⁸, unde doi jurnaliști au fost condamnați pentru propagandă împotriva indivizibilității statului, Curtea Europeană a criticat instanțele naționale pentru că nu au ținut seama de “*dreptul publicului de a fi informat dintr-o perspectivă diferită cu privire la situația din sud-estul Turciei, indiferent de cât de supărătoare este acea perspectivă*” și a decis că libertatea de exprimare a jurnaliștilor a fost încălcată. Curtea s-a referit și la responsabilitatea presei, în special în situații de conflict și tensiune: “*Trebuie să fim precauți când examinăm publicarea opiniilor reprezentanților unor organizații care folosesc violența împotriva Statului pentru că atunci presa devine un vehicul pentru diseminarea urii și promovarea violenței. În același timp însă, acolo unde opiniile nu pot fi catalogate astfel [ca promovând violența împotriva statului] Statele Semnatore nu pot să limiteze dreptul*

¹¹⁷ Hotărârea din 25 mai 1998, cererea nr. 21237/93 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹¹⁸ Hotărârea din 8 iulie 1999, cererile nr. 23927/94 și 24277/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

publicului de a fi informat cu privire la acele opinii, prin invocarea protejării integrității teritoriale ori a siguranței naționale și prin supunerea presei la greutatea sancțiunilor penale”.

Încă o dată, Curtea a argumentat că **numai chemarea la violență poate fi sancționată**, invocând dreptul publicului de a fi informat, inclusiv despre opiniile “supărătoare” și **refuzând dreptul statului de a invoca siguranța națională ori alte justificări similare pentru a sancționa vehiculul opiniilor**, care, în acest caz, a fost presa.

III.3. Comunicarea de informații false – articolul 168/1 din Codul penal

„Comunicarea sau răspândirea, prin orice mijloace, de știri, date sau informații false ori de documente falsificate, dacă prin aceasta se pune în pericol siguranța statului se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani”.

● Conținutul infracțiunii

Infracțiunea prevăzută în articolul 168/1 cod penal face parte din categoria infracțiunilor contra “siguranței statului”. Articolul 1 din Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională definește un concept apropiat, și anume conceptul de „siguranță națională”.

Pentru existența acestei infracțiuni este necesar ca știrile, datele sau informațiile să fie false. “Fals” înseamnă în contradicție cu datele realității obiective.

Expresia „*comunicarea sau răspândirea de (...) documente falsificate*”, presupune, ca și în cazul uzului de fals (articolul 291 cod penal), ca documentul să fie fals și ca făptuitorul să știe că acel document este fals. Sarcina de a proba atât că documentul este fals, cât și că făptuitorul știa acest lucru când l-a răspândit revine acuzării (procurorului). După ce anchetatorul aduce dovezi temeinice în acest sens, făptuitorul poate să probeze contrariul. Aceasta este o aplicare a prezumției de nevinovăție

prevăzută în articolul 66 din codul de procedură penală. Sarcina probei nu poate fi inversată, în sensul ca anchetatorul să-i pretindă făptuitorului să-și dovedească întâi nevinovăția, deci să facă primul probe în sensul că documentele erau adevărate sau că nu a știut că erau false.

Aceași este situația și în cazul expresiei „*comunicarea sau răspândirea (...) de știri, date sau informații false*”, anchetatorilor revenindu-le sarcina să probeze că acestea sunt false și că făptuitorul a cunoscut caracterul fals la data comunicării sau răspândirii. Termenul de „informații” necesită o precizare suplimentară în sensul că acesta include, în mod natural, pe lângă redarea unor fapte, și exprimarea unor opinii cu privire la acele fapte. Or, opiniile/părerile nu pot fi adevărate sau false, ci numai diferite, de la persoană la persoană, ca expresie a subiectivismului fiecăruia.

Valoarea protejată de această incriminare este “*siguranța statului*”. Expresia „siguranța statului” nu este definită în lege, fiind însă definită cea de „siguranță națională”. Oricum, “*siguranța națională*” presupune în mare măsură date și informații cu un conținut secret, care, tocmai pentru că sunt secrete, nu sunt evidențiate ca atare. În aceste condiții, este lipsit de realism să ceri unui reprezentant al presei sau oricărei alte persoane să le cunoască pentru a evita comiterea acestei infracțiuni.

Textul modificat în anul 2006 cere ca fapta să pună în pericol siguranța statului, deci este necesar ca “răspândirea” sau “comunicarea” informațiilor ori documentelor să ducă la un rezultat observabil și verificabil, respectiv la o stare de pericol pentru siguranța statului.

Sub aspectul laturii subiective, infracțiunea se săvârșește cu intenție, directă sau indirectă. Aceasta presupune că trebuie dovedit că, la data comunicării sau răspândirii, făptuitorul știa că știrile, datele, informațiile sau documentele sunt false și că răspândirea sau comunicarea lor produce o stare de pericol, observabil și verificabil, pentru siguranța statului. În cazul intenției directe, făptuitorul a urmărit acest scop, iar în cazul intenției indirecte, l-a prevăzut și acceptat fără însă a-l urmări.

● Procedura

Organele de urmărire penală se sesizează din oficiu. Nu este necesară formularea unei plângeri. Evident, obligația organelor de urmărire penală de a efectua cercetări există și în situația în care o persoană depune o plângere. În această din urmă situație, retragerea plângerii nu oprește și nu influențează procedurile judiciare indiferent de stadiul acestora. Competența de efectuare a urmăririi penale revine, în mod obligatoriu, procurorului de la parchetul de pe lângă curtea de apel. Judecarea cauzei în primă instanță se face la Curtea de Apel, iar hotărârea acesteia poate fi atacată numai cu recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție. Alte căi ordinare de atac nu există.

Căile extraordinare de atac sunt: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii. Ele sunt îndreptate împotriva hotărârilor definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivat prin interesul general de a se acorda stabilitatea necesară hotărârilor judecătorești.

● Cum te aperi împotriva acuzației de “comunicare de informații false”

Sub aspectul laturii subiective, respectiv al “vinovăției”, fără de care nu există infracțiune, făptuitorul - de bună-credință - va susține că **nu a prevăzut și nici nu a urmărit producerea unui pericol concret pentru siguranța națională**. În această situație, întrucât operează prezumția de nevinovăție, acuzatorul are obligația să dovedească faptul că autorul a avut reprezentarea cerută de lege.

În continuarea argumentației din paragraful precedent, este necesară discutarea **probațiunii**, care este **în sarcina organelor de urmărire penală**. Întrucât această infracțiune face parte din capitolul destinat să protejeze “siguranța statului” și mai ales având în vedere că “*siguranța statului*” este protejată expres prin textul articolului 168/1 este foarte posibil ca anchetatorii să solicite **opinia Serviciului Român de Informații** ca răspuns la întrebarea: fapta reținută a pus în pericol siguranța națională? O simplă adresă emisă de SRI nu este suficientă. **Persoana acuzată trebuie să solicite a-i fi prezentate informațiile și datele pe care SRI își bazează**

concluzia că fapta “a pus în pericol siguranța statului.”

Chiar dacă organele de urmărire penală **nu adresează o asemenea solicitare** către SRI **persoana acuzată trebuie să ceară, oricum, datele și informațiile** pe baza cărora se apreciază că a fost pusă în pericol siguranța statului. O astfel de cerință constituie un mijloc esențial de apărare, ca element al unui proces echitabil, garantat de articolul 6 din Convenția Europeană.

Cu privire la **caracterul fals** al știrilor, datelor ori informațiilor, în apărare se va ridica și întrebarea **care este reperul obiectiv** în raport de care se stabilește dacă acestea sunt false sau adevărate, întrucât percepția celui care le redă are un rol important. Această percepție nu poate fi calificată ca adevărată sau falsă, fiind, în mod natural, subiectivă. De exemplu, numărul participanților la o manifestație, modul de desfășurare al acesteia (pașnic/violent), ansamblul revendicărilor, atunci când sunt relatate de persoane diferite suportă prezentări diferite, în raport de modul de percepție al fiecăreia.

Extrem de important este ca acuzatul să ceară organelor de urmărire penală (procurorului) să dovedească **reaua sa credință** în răspândirea unor documente sau date nereale, pentru că numai astfel se poate reține “intenția” ca formă a vinovăției. „Reaua-credință” va exista numai dacă se dovedește faptul că autorul cunoștea, fără echivoc, caracterul fals al documentelor sau datelor în momentul comunicării ori răspândirii acestora. Sarcina de a proba reaua-credință aparține exclusiv acuzării (procurorului), ca o consecință directă a prezumției de nevinovăție prevăzută în articolul 66 cod procedură penală. Sarcina probei nu poate fi inversată, în sensul ca anchetatorul să-i pretindă făptuitorului să-și dovedească întâi nevinovăția, deci să facă primul probe în sensul că știrile, datele, informațiile sau documentele erau adevărate sau că nu a știut că erau false.

Dovedirea, de către acuzare, a relei-credințe ar indica intenția făptuitorului, în sensul că acesta nu a urmărit diseminarea unei informații de interes public, ci un alt tip de interes. În acest context, este extrem de important ca făptuitorul de bună-credință să invoce **intenția și scopul informării publicului cu privire la o chestiune de interes public**, în condițiile în care siguranța statului face parte din domeniile de mare interes public.

III.4. Divulgarea secretului care periclitează siguranța statului - articolul 169 din Codul penal

„ (1) Divulgarea unor documente sau a unor date care constituie secrete de stat ori a altor documente sau date, de către cel care le cunoaște datorită atribuțiilor de serviciu, dacă fapta este de natură să pună în pericol siguranța statului, se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani și interzicerea unor drepturi.

(2) Deținerea în afara îndatoririlor de serviciu a unui document ce constituie secret de stat, dacă fapta este de natură să pună în pericol siguranța statului, se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani.

(3) Cu pedeapsa prevăzută în alin. 2 se sancționează deținerea în afara îndatoririlor de serviciu a altor documente în vederea divulgării, dacă fapta este de natură să pună în pericol siguranța statului.

(4) Dacă faptele prevăzute în alineatele precedente sunt săvârșite de orice altă persoană, pedeapsa este închisoarea de la unu la 7 ani”.

● Conținutul infracțiunii

Jurnaliștilor le pot fi aplicate numai dispozițiile **alineatului 4**, care incriminează săvârșirea „de orice altă persoană” a faptelor descrise în alineatele precedente. Întrucât posibilitatea de pedepsire a jurnaliștilor se raportează la faptele enunțate în cuprinsul alineatelor 1-3, este necesară examinarea noțiunilor din aceste texte.

Infracțiunea prevăzută în articolul 169 cod penal face parte din categoria infracțiunilor contra “**siguranței statului**”. Articolul 1 din Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională definește un concept apropiat, și anume conceptul de „siguranță națională”.

Termenul „**divulgare**”, utilizat în alineatele 1 și 3, are accepțiunea comună de aducere la cunoștința unor persoane care nu au dreptul să cunoască respectivele documente sau date. Din redactarea textului rezultă că divulgarea nu se rezumă la datele sau documentele care au caracter de

secret de stat, ci include orice date sau documente pe care o persoană le cunoaște datorită atribuțiilor de serviciu, cu condiția ca fapta *“să fie de natură să pună în pericol siguranța statului”*.

Expresia **„secrete de stat”** este definită în articolul 150 alineatul 1 din codul penal ca fiind: *„documentele și datele care prezintă în mod vădit acest caracter, precum și celor declarate sau calificate astfel prin hotărâre a Guvernului”*. Începând cu data de 13 iunie 2002, a intrat în vigoare **Legea nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate**, care, pe lângă abrogarea Legii nr. 23/1971 (vechea lege privind apărarea secretului de stat), conține unele dispoziții diferite de reglementarea anterioară. Astfel, noua lege prevede în articolul 44 alineatul 2 ca expresia *„secrete de stat”* din conținutul actelor normative în vigoare **se înlocuiește cu sintagma „informații secrete de stat”**. Articolul 15 lit.e definește *„informațiile secrete de stat”* ca *„informațiile care privesc securitatea națională, prin a căror divulgare se pot prejudicia siguranța națională și apărarea țării.”* Conform articolului 18, informațiile secrete de stat se clasifică pe 3 niveluri de secretizare, în funcție de importanța valorilor protejate: strict secret de importanță deosebită; strict secret; secret. Potrivit articolului 22 alineatul 2, Guvernul aprobă, prin hotărâre, listele cuprinzând informațiile secrete de stat pe niveluri de secretizare, iar în conformitate cu alineatul 3, aceste hotărâri de Guvern se comunică SRI, SIE și altor structuri informative care au sarcina legală de a organiza măsuri specializate de protecție a informațiilor. Articolul 24 alineatul 1 prevede ca documentele cuprinzând informații secrete de stat vor purta pe fiecare pagină nivelul de secretizare, iar alineatul 2 arată că regulile de identificare, marcare, inscripționare a acestor documente se vor stabili tot prin hotărâre a Guvernului.

Infrațiunea în discuție este o **infrațiune de pericol**, iar **nu de rezultat**. Textul nu cere existența unui pericol real pentru siguranța națională, fiind suficient ca fapta să fie *„de natură să pună în pericol siguranța statului”*. Prin urmare, este suficient ca fapta să producă un risc de pericol sau, altfel spus, un „pericol de pericol”. Regăsim și în acest text –în fiecare aliniat - expresia vagă și ambiguă *“de natură să pună în pericol”*, care înseamnă că nu este necesar un *“pericol”*, ci numai o stare de pericol pentru siguranța statului. Practic, textul pedepsește faptele descrise chiar în lipsa unui rezultat (pericolul) observabil și verificabil.

Este greu de imaginat cum se poate dovedi această stare difuză care, fără a crea un pericol anume, este considerată (de cine?) că ar putea crea un pericol care, nefiind definit, practic nu există în realitate. În acest context precizăm că, din păcate, legiuitorul a preluat expresia “*de natură să*” - care poate să nu însemne nimic sau poate însemna orice vor autoritățile - din textele legale adoptate în timpul dictaturii, când autoritățile se bucurau de o discreție totală în a decide stări de pericol împotriva siguranței naționale și când, de altfel, pericolul putea fi dedus din chiar faptul că regimul nu se baza pe acceptarea sa conștientă, ci pe frică. Formularea actuală - criticată - are consecințe cu privire la probațiune, în sensul posibilității sancționării unei persoane în lipsa oricărui pericol real pentru siguranța națională.

Sub aspectul **laturii subiective**, infracțiunea se săvârșește cu **intenție**, directă sau indirectă. Autoritățile acuzatoare trebuie să dovedească că făptuitorul știa că datele sau documentele erau secrete de stat sau că, fără a fi secrete de stat, nu puteau fi aduse la cunoștința unor persoane neîndreptățite și că a urmărit (intenția directă) sau numai a acceptat (intenția indirectă) producerea „pericolului de pericol” pentru siguranța națională. În mod logic, nimeni nu poate urmări sau prevedea și accepta ceva definit ca “*de natură să pună în pericol*” pentru simplul fapt că nu se știe ce înseamnă “*de natură să*”. Ambiguitatea acestei expresii este cu atât mai gravă cu cât ea se regăsește într-un text penal, care trebuie să fie extrem de precis având în vedere că încălcarea sa se pedepsește cu închisoare.

● Procedura

Organele de urmărire penală se sesizează din oficiu. Nu este necesară formularea unei plângeri. Evident, obligația organelor de urmărire penală de a efectua cercetări există și în situația în care o persoană depune o plângere. În această din urmă situație, retragerea plângerii nu oprește și nu influențează procedurile judiciare indiferent de stadiul acestora. Competența de efectuare a urmăririi penale revine, în mod obligatoriu, procurorului de la parchetul de pe lângă curtea de apel. Judecarea cauzei în primă instanță se face la curtea de apel, iar hotărârea acesteia poate fi atacată numai cu recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție. Alte căi ordinare de atac nu există.

Căile extraordinare de atac sunt: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii. Ele sunt îndreptate împotriva hotărârilor definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivat prin interesul general de a se acorda stabilitatea necesară hotărârilor judecătorești.

- **Cum te aperi împotriva acuzației de “divulgarea secretului care periclitează siguranța statului”**

În situația în care **datele sau documentele sunt de “interes public”** se invocă **lipsa infracțiunii**. Liberul acces la această categorie de informații a fost recunoscut prin **Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public** și reconfirmat de **Legea nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate**.

Articolul 1 al **Legii nr. 544/2001, privind liberul acces la informațiile de interes public** prevede: *„Accesul liber și neîngrădit al persoanei la orice informații de interes public, definite astfel prin prezenta lege, constituie unul dintre principiile fundamentale ale relațiilor dintre persoane și autoritățile publice, în conformitate cu Constituția României și cu documentele internaționale ratificate de Parlamentul României.”* Informațiile de interes public au fost definite în articolul 2 lit.b din **Legea nr. 544/2001**: *„Prin **informație de interes public** se înțelege orice informație care privește activitățile sau rezultă din activitățile unei autorități publice sau instituții publice, indiferent de suportul ori de forma sau de modul de exprimare a informației”*. **Autoritățile și instituțiile publice** au fost definite în articolul 2 lit.a din aceeași lege ca fiind: *„Orice autoritate sau instituție publică ce utilizează sau administrează resurse financiare publice, orice regie autonomă, companie națională, precum și orice societate comercială aflată sub autoritatea unei autorități publice centrale ori locale și la care statul român sau, după caz, o unitate administrativ-teritorială este acționar unic sau majoritar”*. Definiția informației de interes public din articolul 2 lit.b trebuie completată cu textul articolului 13, care prevede: *„**Informațiile care favorizează sau ascund încălcarea legii de către o autoritate sau o instituție publică nu pot fi incluse în categoria informațiilor clasificate [secrete] și constituie informații de interes public**”*. Rezultă că în cazul dezvăluirii unor informații despre aspecte legate de încălcarea legii (favorizarea sau ascunderea încălcării legii) de către o autoritate sau o instituție publică (sau de persoane din

cadrul acestora), nu se poate vorbi despre „divulgare”, întrucât aceste informații, indiferent la ce domeniu se referă (strategic, militar, siguranța națională, etc.) devin automat informații de interes public, la care au acces liber și neîngrădit toate persoanele. Activitățile ilegale, indiferent din ce domeniu, nu pot fi protejate sub nicio formă, iar publicul trebuie informat cu privire la acestea. Este una dintre cerințele unei societăți democratice.

Articolul 2 alineatul 1 al **Legii nr. 182/2002, privind protecția informațiilor clasificate** prevede: „*Dreptul de a avea acces la informațiile de interes public este garantat prin lege*”. Articolul 3 îl completează pe cel precedent și dispune: „*Nicio prevedere a prezentei legi nu va putea fi interpretată în sensul limitării accesului la informațiile de interes public sau al ignorării Constituției, a Declarației Universale a Drepturilor Omului, a pactelor și a celorlalte tratate la care România este parte, referitoare la dreptul de a primi și răspândi informații*”.

Ca un corespondent al articolului 13 din Legea nr. 544/2001, articolul 24 alineatul 5 din Legea nr. 182/2002 prevede: „*Se interzice clasificarea ca secrete de stat a informațiilor, datelor sau documentelor în scopul ascunderii încălcărilor legii, erorilor administrative, limitării accesului la informațiile de interes public, restrângerii ilegale a exercițiului unor drepturi ale vreunei persoane sau lezării altor interese legitime*”.

Articolul 12 din Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public prevede că anumite categorii de informații - inclusiv cele privind siguranța națională, singurele care ne interesează în contextul infracțiunii în discuție - pot fi exceptate, o astfel de decizie putând fi atacată în justiție. Articolul 12 face trimitere, pentru identificarea informațiilor care pot fi refuzate la Legea privind informațiile clasificate (Legea 182/2002). În această situație, restricția din Legea 544/2001 trebuie interpretată și aplicată în contextul articolului 24 alineatul 5 din Legea 182/2002 (citat mai sus), astfel încât dacă unul dintre criteriile prevăzute în acest din urmă articol este îndeplinit - ceea ce nu este de loc dificil pentru presă, care este interesată de informațiile de interes public - restricția nu va funcționa. În plus, trebuie avut în vedere că restricțiile dreptului de acces la informații nu implică și nu echivalează cu pedepsirea penală a celui care diseminează informații exceptate de la acces.

Din textele legale citate rezultă că nu constituie „divulgare” - care intră sub incidența legii penale, respectiv a articolului 169 - aducerea de către ziarist la cunoștința publicului a unor informații de interes public. Prin urmare, **modalitatea principală de apărare este invocarea și eventual dovedirea faptului că informațiile făcute publice constituie informații de interes public.**

Cu privire la noțiunea de „*secrete de stat*”, apărările se vor axa pe faptul ca informațiile de interes public nu pot face obiect al „divulgării” deoarece sunt destinate informării opiniei publice, precum și pe faptul ca **dezvăluirea a vizat unul din domeniile în care, potrivit articolului 24 alineatul 5 din Legea 182/2002, datele/informațiile nu pot avea caracter de secret**; aceste domenii sunt: încălcarea legii, erorile administrative, limitarea accesului la informațiile de interes public, restrângerea ilegală a exercițiului unor drepturi ale vreunei persoane sau lezarea altor interese legitime”. Prin urmare, **jurnalistul acuzat** (și nu numai el) **trebuie să invoce încadrarea în unul din aceste domenii a informației pe care a diseminat-o.** O astfel de probațiune nu prezintă dificultate având în vedere aria întinsă pe care fiecare din aceste domenii o acoperă. Corelativ cu această apărare, ziaristul de bună-credință va invoca și **necunoașterea caracterului de informații secrete de stat** al datelor sau documentelor publicate, invocând lipsa laturii subiective a infracțiunii.

În plus, se poate argumenta **abrogarea alineatului 4 al articolului 169** (textul care poate fi aplicat împotriva jurnaliștilor) ca efect al intrării în vigoare a Legii nr.182/2002 privind protecția informațiilor clasificate. Astfel, vor fi invocate dispozițiile articolelor 16 și 44 din Legea nr.182/2002. Articolul 16 prevede: „*Protecția informațiilor secrete de stat este o obligație ce revine persoanelor autorizate care le emit, le gestionează sau care intră în posesia acestora*”, iar articolul 44 alineatul 1 prevede: „*Pe data intrării în vigoare a prezentei legi se abrogă (...) orice alte dispoziții contrare*”.

Din formularea articolului 16 rezultă că obligația de a proteja informațiile secrete de stat revine numai „**persoanelor autorizate**”, nu și celorlalte persoane. Întrucât **jurnaliștii, ca și publicul, nu intră în sfera persoanelor autorizate** la care se referă articolul 16, **rezultă că pentru aceștia nu mai există obligația de a proteja informațiile secrete se**

stat. În acest context, se poate invoca și diferența majoră dintre concepția Legii 182/2002 și cea a vechii legi (nr. 23/1971, în vigoare pâna la 13 iunie 2002). Numai legea din 1971 institua obligația “tuturor cetățenilor” de a proteja secretele de stat.

Întrucât Legea nr.182/2002 este legea cadru în materia protecției informațiilor secrete de stat, ea constituie un punct de referință pentru toate infracțiunile prin care se urmărește protejarea acestor informații, deci și pentru infracțiunea din articolul 169 cod penal. Prin urmare, aplicând articolul 44 alineatul 1 din Legea 182/2002 - abrogarea oricăror dispoziții contrare - rezultă că și alineatul 4 al articolului 169 este abrogat implicit.

Există și o logică a unei astfel de abordări. Odată ce o informație a ieșit din sfera secretă - fapt împlinit în momentul în care datele/informațiile au intrat în posesia presei - informația își pierde caracterul secret, iar acesta nu mai poate fi re-obținut. Acest principiu a fost afirmat de Curtea Europeană (între altele, în cazurile Sunday Times vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord; Observer și Guardian vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord; Vereniging Weekblad Bluf! vs. Olanda¹¹⁹). În “Libertatea de exprimare – Ghid pentru aplicarea articolului 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului” se argumentează: “*Hotărârile [Curtii] din cazurile ‘Observer și Guardian’ și ‘Bluf!’ stabilesc cel puțin două principii importante. Primul principiu afirmă că informațiile privind siguranța națională, odată intrate în spațiul public, nu mai pot fi interzise, retrase și nici autorii diseminării informației pedepsiți. Al doilea principiu instituie interdicția clasificării necondiționate, a tuturor informațiilor din domeniul siguranței naționale, ca informații secrete și introducerea, în acest mod, a unei restricții prealabile asupra accesului la astfel de informații (...)*”. “Principiile de la Johannesburg”¹²⁰ includ și următorul principiu: “*Odată ce o informație a fost făcută accesibilă publicului, fie și prin metode ilegale, orice justificare făcută în scopul de*

¹¹⁹ Hotărârea din 26 aprilie 1979, cererea nr. 6538/74 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului); Hotărârea din 26 noiembrie 1991, cererea nr. 13585/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului); Hotărârea din 9 februarie 1995, cererea nr. 16616/90 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹²⁰ Principiile au fost adoptate în octombrie 1995 de un grup de experți în drept internațional, securitate națională și drepturile omului, reuniți într-o conferință organizată de Articolul 19, Centrul Internațional Împotriva Cenzurii și Centrul pentru Studii Juridice Aplicate al Univeristății din Witwatersrand Johannesburg (www.article19.org).

a opri publicarea ei ulterioară va fi anulată de dreptul publicului de a cunoaște acea informație” (principiul nr.17).

Alternativ cu invocarea abrogării implicite a alineatului 4 din articolul 169, apărarea trebuie să includă susținerea lipsei de previzibilitate a expresiei „**de natură să pună în pericol siguranța statului**”. În condițiile inexistenței unui înțeles clar al expresiei în discuție, lipsește “vinovăția”, adică latura subiectivă a infracțiunii.

Pentru a atrage o sancțiune, pericolul trebuie să fie **identificat**, cu alte cuvinte, **real și dovedit**; în caz contrar se ajunge la limitarea nejustificată a dreptului la exprimare și informare. Conform prezumției de nevinovăție, este în sarcina acuzării să facă dovada că făptuitorul a cunoscut caracterul de informații secrete de stat și că a urmărit sau acceptat să pună în pericol siguranța statului.

Condamnarea unui jurnalist pe baza alineatului 4 din articolul 169 constituie o ingerință cu exercițiul său la liberă exprimare (implicit, cu dreptul publicului de a fi informat). Ca atare, autoritățile judiciare trebuie să respecte **cele trei condiții prevăzute în articolul 2 paragraful 10 din CEDO**, care, potrivit articolelor 11 și 20 din Constituție, face parte din dreptul intern. Pe scurt, o astfel de condamnare trebuie să aibă un suport legal, să urmărească protejarea uneia din valorile enumerate în alineatul 2 al articolului 10 și să fie necesară într-o societate democratică; în lipsa oricărei din aceste condiții condamnarea ar încălca articolul 10 din CEDO. Lipsa primei condiții poate fi argumentată prin abrogarea implicită a alineatului 4 al articolului 169 sau prin lipsa caracterului de previzibilitate al noțiunilor “*secret de stat*” și “*de natură să pună în pericol siguranța statului*” (norma legală trebuie să fie accesibilă și previzibilă, așa încât modalitatea sa de aplicare să fie înțeleasă de orice persoană). Lipsa celei de a doua condiții poate fi susținută prin invocarea faptului că, deși “siguranța națională” este enumerată în alineatul 2 al articolului 10, acuzarea nu a indicat concret pericolul pe care diseminarea informației l-a creat pentru siguranța națională. În fine, cea de a treia condiție este cea mai complexă. Chiar presupunând că primele două condiții au fost respectate, organele judiciare trebuie să pună în balanță interesul statului de a proteja siguranța națională și mijlocul prin care acest interes se realizează, adică sancționarea celui care a diseminat informația. Potrivit jurisprudenței

Curții Europene, rezultatul balansării celor două valori în conflict poate fi în favoarea interesului statului numai dacă acesta dovedește existența unei “nevoi sociale presante” în sancționarea faptuitorului. În plus, la examinarea celei de a treia condiții – ca sancționarea să fie “necesară într-o societate democratică” trebuie luate în considerare toate principiile dezvoltate de Curtea Europeană cu privire la importanța libertății de exprimare și informare, a presei în special, într-o democrație.

Principiile de la Johannesburg indică extrem de clar cerințele obligatorii pentru restrângerea libertății de exprimare atunci când aceasta vine în conflict cu “siguranța națională”. Astfel, principiul 1.2 prevede: “*Orice restricție a libertății de exprimare sau informare [iar o condamnare penală este o astfel de restricție] pe care un guvern încearcă să o justifice pe motive de siguranță națională trebuie să aibă un scop real și un efect demonstrabil de apărare a unui interes legitim privitor la siguranța națională*”. Principiul 2 afirmă: “*O restricție ce se încearcă a fi justificată pe motive de siguranță națională nu este legitimă decât dacă adevăratul ei scop și efect demonstrabil sunt de a proteja existența sau integritatea teritorială a țării împotriva amenințărilor sau a folosirii forței, sau capacitatea sa de a răspunde folosirii amenințărilor sau forței provenite dintr-o sursă externă, ca de exemplu o amenințare militară, fie dintr-o sursă internă, cum ar fi incitarea la răsturnarea prin violență a guvernului*”. Iar principiul 15 afirmă că “*Nimeni nu poate fi pedepsit pe motive de siguranță națională pentru că a făcut publice anumite informații dacă (1) dezvăluirea informațiilor nu atinge și nu este probabil să atingă un interes legitim legat de siguranța națională sau (2) interesul public în a cunoaște informația depășește atingerea pe care ar putea-o aduce dezvăluirea informației*”.

CAPITOLUL IV

INFRAȚIUNI ÎMPOTRIVA AUTORITĂȚII. INFRAȚIUNI CARE ÎMPIEDICĂ ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI

IV. 1. Ofensa adusă unor însemne - articolul 236 din Codul penal

„ (1) Orice manifestare prin care se exprimă dispreț pentru însemnele României se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.

(2) Manifestarea prin care se exprimă dispreț pentru emblemele sau semnele de care se folosesc autoritățile se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 1 an sau cu amendă”.

● Conținutul infracțiunii

Infracțiunea prevăzută în articolul 236 cod penal face parte din categoria infracțiunilor contra autorității. Termenul de „**autoritate**” nu are o definiție legală. Doctrina este unanimă în a defini autoritatea ca drept al statului de a lua măsuri cu caracter obligatoriu și de a impune respectarea lor în societate.

Expresia „**însemnele României**” provine din varianta existentă anterior anului 1989, respectiv „însemnele Republicii Socialiste România”, corespunzător expresiei folosite de Constituția din 1965. Constituția adoptată în anul 1991 nu mai conține nicio referire la termenul de „însemn”. În articolul 12, Constituția actuală se referă la „**simboluri naționale**”, acestea fiind: drapelul României, ziua națională a României, imnul național al României, stema țării și sigiliul statului.

„**Emblemele**” folosite de autorități au înțelesul din limbajul comun (obiect sau imagine care reprezintă, în mod convențional, o autoritate publică), iar în doctrină sunt exemplificate prin emblemele de pe uniformele Ministerului de Interne sau Ministerului Apărării Naționale. „**Semnele**” folosite de autorități au și ele înțelesul din limbajul comun (tot ceea ce arată sau indică existența unei anumite autorități). Doctrina le exemplifică prin stemele județelor și municipiilor, ori insignele magistraților.

Cu privire la termenul „**autorități**” nu există, de asemenea, o definiție legală. În Constituția din 1991 există însă Titlul III denumit „Autoritățile publice” în care se includ: parlamentul, președintele, guvernul, administrația publică, autoritatea judecătorească. Deoarece legea se referă numai la emblemele și semnele folosite de autorități (publice), nu intră sub incidența incriminării din articolul 236 cod penal emblemele și semnele folosite de partidele politice, cluburile sportive, organizațiile și asociațiile culturale, etc.

Termenul de „**dispreț**” are înțelesul din limbajul comun (din DEX): „*Sentiment de desconsiderare a cuiva sau a ceva; lipsă de considerație sau de stimă față de cineva sau de ceva.*”

Cu privire la **modalitățile faptice de săvârșire** a infracțiunii de ofensă adusă unor însemne, în doctrină se arată că „(...) *manifestarea de dispreț se poate realiza verbal (prin cuvinte, discursuri <s.n.>, cântece, lozinci injurioase la adresa însemnelor sau emblemelor statului sau ale autorităților), în scris (articole cu conținut ofensator <s.n.>, desene etc.), prin acte materiale (distrugere, degradare, alterare) sau prin fapte (gesturi obscene, mimică disprețuitoare). (...)*”.

Infracțiunea se poate realiza și “*printr-o omisiune, cu condiția ca omisiunea să exprime o atitudine de dispreț (ex: faptul de a nu te ridica în picioare la intonarea imnului național sau la ridicarea drapelului ori de a nu te descoperi la coborârea drapelului în bernă când o asemenea ceremonie este prevăzută)*”.

Exemple de acte materiale prin care se poate comite această infracțiune, întâlnite în practică, sunt: distrugerea (tăiere, ardere) sau murdărirea drapelului țării, ruperea partiturii care conține imnul de stat, ruperea sau murdărirea unei embleme.

Sub aspect **subiectiv**, infracțiunea de “ofensă adusă unor însemne” se săvârșește cu **intenție**, directă sau indirectă. În cazul intenției directe, este necesar a se dovedi că făptuitorul a știut că prin conduita sa exprimă dispreț față de însemnele României sau pentru emblemele sau semnele de care se folosesc autoritățile române și că, astfel, aduce atingere autorității, urmărind acest scop. În cazul intenției indirecte, făptuitorul a cunoscut, nu

INFRAȚIUNI ÎMPOTRIVA AUTORITĂȚII. INFRAȚIUNI CARE ÎMPIEDICĂ ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI

a urmărit, dar a acceptat producerea acestui rezultat (lezarea autorității).

Credem că este necesar să prezentăm și **legislația - nepenală** - adoptată cu privire la “simbolurile” naționale, mai ales că “lipsa de respect” în anumite situații se sancționează contravențional. Astfel, prin Legea nr. 75/1994 au fost stabilite cazurile, condițiile și modalitățile de arborare a drapelului României, de intonare a imnului național și de folosire a sigiliilor cu stema României de către autoritățile și instituțiile publice. Articolele 20 și 21 descriu conduita obligatorie pe care trebuie să o aibă cetățenii în raport cu aceste simboluri: „*Cetățenii sunt datori să manifeste respect față de drapelul și imnul național al României și să nu comită niciun act prin care s-ar aduce ofensă acestora*” (art. 20); „*La ceremoniile de arborare a drapelului, precum și la intonarea imnului național, cu prilejul solemnităților, asistența va sta în picioare, bărbații se vor descoperi, iar militarii de toate gradele vor da onorul conform regulamentelor militare*” (art. 21).

Dispozițiile din Legea nr. 75/1994, urmează să fie corelate cu cele din Legea nr. 102/1992 privind stema țării și sigiliul statului; Legea nr. 96/1998 privind proclamarea Zilei drapelului național; Legea nr. 99 din 26 mai 1998 pentru proclamarea Zilei imnului național al României. Niciuna dintre aceste legi nu prevede în mod expres sancțiuni, nici penale nici contravenționale.

Prin Hotărârea nr. 1157/2001 s-au aprobat **Normele** privind arborarea drapelului României, intonarea imnului național și folosirea sigiliilor cu stema României. **Normele stabilesc sancțiuni contravenționale cu amendă** pentru mai multe fapte, cu condiția ca acestea să nu fie „săvârșite în astfel de condiții încât, potrivit legii penale, să fie considerate infracțiuni”.

● Procedura

Organele de urmărire penală se sesizează din oficiu. Nu este necesară formularea unei plângeri. Evident, obligația organelor de urmărire penală de a efectua cercetări există și în situația în care o persoană sau o instituție depune o plângere. În această din urmă situație, retragerea plângerii nu oprește și nu influențează procedurile judiciare indiferent

de stadiul acestora. Competența de efectuare a urmăririi penale revine, în mod obligatoriu, procurorului de la parchetul de pe lângă judecătoria. Judecarea cauzei în primă instanță se face la judecătoria. Împotriva hotărârii judecătoria se poate face apel la tribunal, iar împotriva hotărârii tribunalului se poate face recurs la curtea de apel. Alte căi ordinare de atac nu există.

Căile extraordinare de atac sunt: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii. Acestea sunt îndreptate împotriva hotărârilor definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivat prin interesul general de a se acorda stabilitate hotărârilor judecătorești.

- **Cum te aperi împotriva acuzației de “ofensă adusă unor însemne”**

O primă modalitate de apărare, pur formală, constă în **contestarea legalității incriminării**, cu motivarea că incriminarea prin analogie este contrară principiilor de drept penal. Textul articolului 236 se referă la „însemne”, iar nu la „simboluri naționale”. Atâta vreme cât niciun text din codul penal nu incriminează în mod explicit ofensa adusă „simbolurilor naționale”, o asemenea faptă nu se poate sancționa penal. Din moment ce Constituția actuală enumeră numai “simbolurile naționale”, fără nicio referire la “însemne”, rezultă că „însemnele” reprezintă altceva decât „simbolurile naționale”. Dacă legiuitorul dorește protecția „simbolurilor naționale”, trebuie să o prevadă expres într-un text din codul penal sau dintr-o altă lege penală.

Alternativ cu această apărare (pentru situația în care ar fi respinsă), se vor invoca argumentele din paragrafele următoare.

Sub aspectul **laturii subiective**, respectiv a vinovăției, pentru a se reține existența infracțiunii trebuie ca „exprimarea disprețului” să fie neechivocă și să constituie unicul scop al autorului. Ea nu poate rezulta din simpla nerespectare a unei reguli, ci presupune o atitudine subiectivă clară, precisă, care trebuie dovedită de acuzare, în sensul că prin acea conduită s-a urmărit desconsiderarea cuiva sau a ceva. Dacă prin acea conduită s-a urmărit altceva decât exprimarea disprețului, de exemplu exprimarea unui protest sau a unei opinii/convingeri, fapta nu trebuie să

INFRAȚIUNI ÎMPOTRIVA AUTORITĂȚII. INFRAȚIUNI CARE ÎMPIEDICĂ ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI

intre sub incidența legii penale, pentru că scopul făptuitorului nu a fost “disprețuirea”, ci exprimarea unei idei prin folosirea simbolistică a unuia din “simbolurile naționale”, “emblemele” sau “semnele” autorităților. De aceea, modalitatea intenției indirecte trebuie respinsă. De altfel, fapta incriminată în articolul 236 este de regulă comisă pentru exprimarea unui protest față de autoritățile statului ori față de politica guvernului și nu pentru a distruge, în sine, un “simbol”, o “emblemă” sau un “semn”. Practic, pedepsirea unei persoane pe baza acestui text constituie o restricție a libertății de exprimare pentru că o asemenea faptă are rostul de a exprima o idee/o informație/un protest. În acest sens, Curtea Europeană a afirmat că libertatea de exprimare include și imaginile ori acțiunile menite să exprime o idee sau să prezinte o informație.

În **jurisprudența țărilor europene** cu tradiție în democrație și a **Curții Supreme a SUA**, problema respectului datorat simbolurilor naționale a fost rezolvată în sensul că acest respect nu poate fi asigurat prin aplicarea de sancțiuni, penale sau nepenale. Cazuri de acest tip nu au ajuns la Curtea Europeană din Strasbourg întrucât nu s-au aplicat sancțiuni la nivel național. Chiar dacă astfel de prevederi legale mai există în unele state europene, ele nu sunt aplicate, fiind desuete. Astfel, Curtea Constituțională a Germaniei a decis, în mai multe cazuri judecate în 1990, că **atacurile împotriva simbolurilor naționale, cum ar fi cele împotriva steagului, stemei sau imnului, chiar dacă sunt dure sau satirice, trebuie tolerate datorită protejării constituționale a discursului, presei și artelor.**

Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii a decis în mod similar, încă din 1943. Astfel, în cazul West Virginia State Board of Education vs. Barnette¹²¹, Consiliul Educației din statul West Virginia hotărâse includerea în cadrul activităților zilnice din școlile publice a unei ceremonii de salut al steagului țării, la care trebuiau să participe, în mod obligatoriu, toți profesorii și elevii. Pentru elevi, neparticiparea la ceremonie era sancționată cu exmatricularea până la data la care își lua angajamentul să participe la salutul steagului, iar părinții puteau fi sancționați pecuniar sau chiar cu închisoare până la 30 zile. Familia Barnette a refuzat să-și oblige copilul să participe la această ceremonie și s-a adresat instanței. Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii a decis

¹²¹ Hotărârea 319 US 624 (1943) (Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii).

că stabilirea obligației de a saluta steagul țării constituie o restrângere neconstituțională a libertății de exprimare, sub forma constrângerii unei persoane de a se exprima într-un anumit mod: *„Este deja un lucru obișnuit că restrângerea libertății de exprimare a opiniilor este tolerată (...) numai dacă exprimarea lor prezintă un pericol evident și imediat de materializare în fapt, prin săvârșirea unei acțiuni pe care statul este împuternicit să o prevină sau pedepsească. Obligarea cuiva să facă afirmații în care nu crede nu poate fi dispusă decât atunci când există temeuri serioase și absolut necesare pentru ca acea persoană să nu tacă. Curtea reține că justificarea potrivit căreia salutul steagului țării este necesar pentru a afirma unitatea națională nu constituie un ‘temei serios și absolut necesar’ pentru restrângerea dreptului la libera exprimare”*.

Recunoscând că întărirea unității naționale este, fără îndoială, importantă, Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii a afirmat că nimeni nu poate fi obligat să aibă aceleași convingeri politice ca și ceilalți: *„Libertatea de a fi diferit nu este limitată la lucrurile nesemnificative. Aceasta nu ar fi decât o simplă umbră a libertății. Substanța libertății constă în dreptul de a fi diferit cu privire la chestiunile esențiale ale unui sistem dat. Dacă există o constantă în Constituție, aceasta este că nicio autoritate, de la cea mai importantă până la cea mai mărunță, nu poate să stabilească ceea ce este corect în politică, în problema națională, în religie sau în alte chestiuni de opinie ori să forțeze cetățenii să-și exprime prin cuvinte sau acțiuni credința launtrică”*.

O altă hotărâre relevantă este Texas vs. Johnson¹²², judecată de Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii în anul 1989. În timpul unui marș de protest împotriva guvernului SUA, dl Johnson a dat foc drapelului american, în timp ce alți manifestanți scandau lozinci de protest. Nimeni nu a fost lovit sau insultat cu acea ocazie, însă unele persoane prezente s-au simțit ofensate de arderea steagului țării. Curtea Supremă a SUA a decis achitarea dlui Johnson, cu motivarea că fapta de a arde steagul constituie exprimarea unei opinii politice, iar o condamnare i-ar încălca libertatea de exprimare. Curtea Supremă a precizat că libertatea de exprimare nu se rezumă la vorbe/discurs (‘elemente verbale’), ci include și gesturi/acțiuni (‘elemente nonverbale’) întrucât și ele au capacitatea de a comunica opinii

¹²² Hotărârea 27 491 US 397 (1989) (Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii).

și idei. Acuzarea a invocat două motive de condamnare pentru arderea steagului: incitarea la violență și protejarea steagului ca simbol al națiunii și al unității naționale. Cu privire la primul motiv invocat de acuzare, Curtea Supremă a afirmat că „*Un rol important al libertății de exprimare în sistemul nostru este de a invita la dezbateri. Acest scop poate fi mai bine atins atunci când [prin exprimare] se însuflă o stare de neliniște, se crează nemulțumiri față de o situație existentă sau chiar se stârnește indignarea sau furia publicului. (...) Nu vom permite guvernului să pretindă că orice exprimare a unei idei provocatoare incită la violență și considerăm, în schimb, că o astfel de exprimare trebuie examinată cu grijă pentru a stabili dacă ‘are ca scop incitarea sau generarea de acțiuni ilegale și dacă are și capacitatea reală de a genera astfel de acțiuni’*”. Cu această motivare, Curtea Supremă a decis că acțiunea de ardere a steagului țării nu a constituit un act de incitare la violență.

Cu privire la cel de al doilea motiv invocat de acuzare, Curtea Supremă a afirmat: “*Dacă există un principiu fundamental ce derivă din Primul Amendament [care garantează dreptul la libera exprimare] acesta este că autoritățile nu pot interzice exprimarea unei idei doar pentru simplul motiv că opinia publică sau societatea o consideră a fi, prin ea însăși, ofensatoare sau neplăcută. (...) Chiar și un simbol atât de important pentru națiune și pentru unitatea națională cum este steagul țării, nu se poate situa deasupra principiilor ce privesc dreptul la libera exprimare. Curtea respinge ideea că dacă se îngăduie cuiva să ardă steagul țării se subminează unitatea națională. Dimpotrivă, efectul poate fi contrar, de creștere a solidarității între cei care dezaprobă arderea steagului. În fine, Curtea consideră că răspunsul potrivit faptei de a arde steagul nu este sancționarea penală, ci susținerea unei contraargumentații. Modalitatea de a proteja semnificația specială a steagului nu constă în pedepsirea celor care au alte opinii cu privire la aceasta, ci de a-i convinge că greșesc. Nu ne putem imagina un răspuns mai potrivit arderii unui steag decât fluturarea altuia identic, nu există o cale mai bună de a contracara mesajul transmis prin arderea steagului decât salutul adresat steagului care arde, nu este un mijloc mai sigur de a apăra demnitatea, chiar și pentru steagul care a fost ars, decât – așa cum a și făcut unul dintre martori – îngroparea rămășițelor sale cu solemnitatea specifică unei ceremonii funerare. Noi nu asigurăm respectul față de steag prin pedepsirea celor care-l profanează, deoarece*

dacă am face astfel am lipsi de conținut tocmai ideea de libertate pe care acest simbol păstrat cu grijă o reprezintă”.

În anul 2001, Înalta Curte de Justiție a Angliei și Țării Galilor a decis în mod similar în cazul Percy vs. Director of Public Prosecutions¹²³. Dorind să protesteze împotriva folosirii armelor de distrugere în masă, a politicii militare americane și a sistemului de apărare anti-rachetă (numit “Războiul stelelor”), dna Percy s-a deplasat într-un oraș din Marea Britanie în care credea că se află o bază militară americană integrată în acel sistem defensiv. Pentru a-și exprima protestul, ea a lipit o bandă peste stelele din steagul american, iar pe bandă a scris “Opriți războiul stelelor”, după care a pus steagul pe o mașină și s-a urcat cu picioarele pe el. Conduita publică a dnei Percy a fost observată și de personalul american aflat în oraș. Cinci cetățeni americani au formulat o plângere împotriva dnei Percy, pentru ofensa adusă steagului SUA, susținând că gestul ei le-a provocat suferințe morale. Înalta Curte de Justiție a decis achitarea dnei Percy, argumentând că acțiunea acesteia este protejată de dreptul la libera exprimare: *“În cazurile referitoare la libertatea de exprimare prevăzută în articolul 10 [din Convenția Europeană a Drepturilor Omului] (...) justificarea oricărei restrângeri a acestui drept trebuie motivată în mod temeinic și convingător”*. Înalta Curte de Justiție a acceptat că există situații în care persoanele trebuie protejate împotriva conduitei ofensatoare **special intenționată și gratuită**, dar a precizat că astfel de situații nu pot afecta dreptul la libera exprimare: *“Unii oameni sunt mai rezistenți decât alții. Ceea ce o persoană consideră ca insultător și supărător poate fi lipsit de importanță pentru altcineva. O societate civilizată trebuie să găsească echilibrul potrivit între drepturile celor care ar putea fi insultați printr-o anumită conduită și cei care vor să-și exprime protestul cu privire la o importantă chestiune de interes public. Problema constă în echilibrarea balanței, prin acordarea importanței cuvenite **prezumției care acționează în favoarea acuzatului, în sensul că acesta își exercită dreptul la libera exprimare**”*. O concluzie importantă rezultă din această afirmație: **persoana acuzată de o conduită sau un discurs ofensator este prezumată a acționa în exercițiul dreptului la libera exprimare, iar nu cu scopul de a aduce cuiva jigniri special intenționate și gratuite**. Înalta Curte de Justiție a mai afirmat că **nu se poate impune unei persoane modul în care își exprimă opiniile și,**

¹²³ Hotărârea din 21 decembrie 2001 (Înalta Curte a Angliei și Țării Galilor).

prin urmare, o condamnare nu se justifică nici prin argumentul că persoana respectivă nu a ales o altă cale, mai puțin deranjantă, prin care să-și exprime convingerile.

În lipsa unei jurisprudențe interne, este util și recomandat ca persoanele acuzate de comiterea infracțiunii de *ofensă adusă unor însemne*” să invoce în fața autorităților judiciare române **deciziile instanțelor naționale străine** menționate în paragraful precedent. Un alt argument este oferit de **Principiile de la Johannesburg**¹²⁴: „*Nimeni nu poate fi pedepsit pentru criticarea sau insultarea națiunii, a statului sau simbolurilor acestuia, a guvernului, agențiilor sale, oficialităților publice, a unei națiuni sau stat străin decât dacă critica sau insulta este menită sau capabilă să incite la violențe iminente*”.

Desigur, ca în toate cazurile în care se limitează libertatea de exprimare, se va invoca **articolul 10 din CEDO și jurisprudența Curții Europene**. Aplicarea articolului 236 încalcă articolul 10 din CEDO, care garantează dreptul la libera exprimare, pentru că, în primul rând, nici “însemnele României” și nici “emblemele sau însemnele de care se folosesc autoritățile” nu se regăsesc între valorile pe care un stat le poate proteja prin sancționarea libertății de exprimare (aceste valori sunt enumerate în articolul 10 alineatul 2 din CEDO). În plus, nicio astfel de sancțiune nu ar putea fi considerată ca o măsură “necesară într-o societate democratică”, așa cum cere articolul 10 alineatul 2 din CEDO. Prin urmare, este obligatorie invocarea în apărare a jurisprudenței Curții Europene pentru că principiile create de Curtea Europeană exclud astfel de condamnări. Acest tip de apărare este posibil întrucât CEDO este parte a dreptului intern și are prioritate asupra legilor interne în caz de conflict legislativ, potrivit articolelor 11 și 20 din Constituție.

¹²⁴ Principiile au fost adoptate în octombrie 1995 de un grup de experți în drept internațional, securitate națională și drepturile omului, reuniți într-o conferință organizată de Articolul 19, Centrul Internațional Împotriva Cenzurii și Centrul pentru Studii Juridice Aplicate al Universității din Witwatersrand Johannesburg (www.article19.org).

IV. 2. Sfidarea organelor judiciare - articolul 272/1 din Codul penal

“Întrebuințarea de cuvinte insultătoare ori de gesturi obscene sau amenințătoare la adresa integrității fizice a unui judecător, a unui procuror sau a unui organ de cercetare penală, de către o persoană care participă sau asistă la o procedură care se desfășoară în fața instanței sau a organului de urmărire penală, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 1 an sau cu amendă.

Cu aceeași pedeapsă se sancționează întrebuințarea de cuvinte insultătoare ori de gesturi obscene sau amenințătoare în mod nemijlocit la adresa integrității fizice a unui judecător, a unui procuror sau a unui organ de cercetare penală, polițist sau jandarm, pentru fapte îndeplinite în exercițiul funcției.”

● Conținutul infracțiunii

Prin această nouă incriminare, introdusă la finele anului 2008, s-a revenit, pe o cale ocolită, la sancționarea penală a “*ultraajului verbal*”.

“Ultraajul verbal” era prevăzut în art. 239 al. 1 cod penal ca infracțiune contra autorității și a fost eliminat prin Legea nr. 278/2006 (art. I pct. 57), care a înlăturat din conținutul infracțiunii de ultraaj faptele de insultă sau calomnie.

Motivul principal pentru care ultraajul verbal a fost eliminat din codul penal a fost acela că incriminarea permitea abuzuri din partea organelor de urmărire penală, prin învinuirea abuzivă de săvârșire a acestei infracțiuni atât a persoanelor care denunțau public abuzurile poliției, ca victime directe ale acestor abuzuri, cât și a ziarștilor care exprimau opinii critice cu privire la activitatea agenților statului.

Întrucât noua incriminare, denumită **sfidarea organelor judiciare**, a înlocuit fostul ultraaj verbal, este evident că permite abuzuri, ca și precedentă incriminare.

Astfel, începutul anului 2009 a fost marcat prin debutul public al noii incriminări, care a constat în reținerea unei persoane pentru săvârșirea

INFRAȚIUNI ÎMPOTRIVA AUTORITĂȚII. INFRAȚIUNI CARE ÎMPIEDICĂ ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI

infracțiunii de sfidare a organelor judiciare pe motiv că a fotografiat două mașini cu însemnele Poliției, care erau parcate neregulamentar și blocau accesul autobuzelor în stație. Autorul fotografiilor a fost privat de libertate pe motiv că prin efectuarea acestor fotografii (pe care dorea să le transmită presei pentru a denunța conduita abuzivă a unor agenți ai Poliției Rutiere) a avut o atitudine sfidătoare la adresa Poliției.

Mass-media a dezbătut pe larg acest abuz îngăduit de noua incriminare.

Această infracțiune nu se mai regăsește, integral, în proiectul Codului Penal, ce urmează să intre în dezbaterile Parlamentului în anul 2009. În proiect este prevăzută doar sfidarea instanței de judecată, nu și a polițistului sau jandarmului; prevederea din proiect este mai judicioasă, întrucât, în sens strict, în raport de art. 124 al. 1 și art. 126 al. 1 din Constituție, justiția se desfășoară de instanțele de judecată, nu și de polițiști și jandarmi.

Întrucât rezultatul dezbaterilor parlamentare pe marginea proiectului codului penal este incert, își pastrează utilitatea examinarea infracțiunii de sfidare a organelor judiciare astfel cum este prevăzută în art. 272/1 din actualul cod penal.

Infracțiunea prevăzută în articolul 272/1 cod penal face parte din categoria infracțiunilor care împiedică desfășurarea justiției. Fostul “ultra-*verbal*” era inclus în categoria infracțiunilor contra autorității.

În prima teză (variantă) infracțiunea consta în “**întrebuințarea de cuvinte insultătoare**” sau “**întrebuințarea de gesturi obscene**” ori “**întrebuințarea de gesturi amenințătoare la adresa integrității fizice**” la adresa unui magistrat (**judecător, procuror**) sau a unui organ de urmărire penală (lucrător din **poliția judiciară**) **de către o persoană care participa sau asista la o procedură desfășurată în fața instanței sau a organului de urmărire penală.**

În cea de a doua teză (variantă) infracțiunea consta tot în întrebuințarea, în **mod nemijlocit**, de “**cuvinte insultătoare**”, “**gesturi obscene**”, “**gesturi amenințătoare la adresa integrității fizice**”

împotriva acelorași categorii de persoane prevăzute în teza I, la care se adaugă orice polițist sau jandarm, pentru fapte îndeplinite în exercitiul funcției.

Infrațiunea de sfidare a organelor judiciare se comite împotriva unei persoane care are o **calitate specială**: judecător, procuror, polițist judiciar (teza I); judecător, procuror, polițist, jandarm (teza II).

În ambele variante, infrațiunea de sfidare a organelor judiciare se comite prin 3 modalități: “**întrebuințarea de cuvinte insultătoare**” sau “**întrebuințarea de gesturi obscene**” ori “**întrebuințarea de gesturi amenințătoare la adresa integrității fizice**”.

Noțiunea de „**cuvinte insultătoare**” trebuie definită în raport de art. 205 cod penal privind infrațiunea de insultă. Astfel, noțiunea presupune utilizarea unor cuvinte care aduc atingere onoarei sau reputației persoanei, inclusiv prin atribuirea unui defect, boală sau infirmitate, care, chiar reale de ar fi, nu ar trebui relevate. A se vedea și dezvoltările făcute mai sus, privind infrațiunea de insultă.

Noțiunea de “**gesturi obscene**” nu este definită legal și nu poate fi definită în mod exact. În limbajul comun, “*obscen*” înseamnă, potrivit DEX: *deșăntat, imoral, impudic, indecent, necuviincios, nerușinat, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar*. Desigur, organul judiciar care se consideră sfidat va putea alege orice înțeles al termenului.

Noțiunea de “**gesturi amenințătoare la adresa integrității fizice**” nu este nici ea definită legal. În art. 193 din codul penal este incriminată fapta de amenințare. Prin raportare la redactarea acelu text rezultă că un gest pentru a fi cu adevărat amenințător trebuie să inspire în mod real persoanei vizate temerea unui pericol iminent pentru integritatea fizică. Desigur, în practică, ține de libera apreciere a organului judiciar sfidat caracterizarea acelu gest ca amenințător sau nu.

În prima variantă, infrațiunea poate fi comisă numai de către o **persoană care participă sau asistă la o procedură** desfășurată în fața instanței sau a organului de urmărire penală.

În cea de a doua variantă, infracțiunea poate fi comisă de **orice persoană**, dacă aceasta întrebuițează cuvintele sau gesturile sfidătoare în **mod nemijlocit** la adresa agentului statului și doar pentru **fapte îndeplinite în exercițiul funcției**.

Întrebuițarea cuvintelor sau gesturilor **“în mod nemijlocit”** presupune adresarea în mod **direct** persoaneli vizate, **în prezența acestora**.

Este evident că **presa nu este un mijloc de comunicare directă și nu realizează “în mod nemijlocit” legătura între autorul cuvintelor/gesturilor sfidătoare și destinatarul lor**. Aceasta deoarece presa este, prin chiar natura ei, un mijloc de comunicare **indirectă**. În cazul presei (scrisă, audio, video) autorul “sfidării” nu se poate afla în legătură directă cu destinatarul ei, ci doar mediat, prin publicarea unui articol sau difuzarea unei emisiuni, care ar putea sau nu să fie citit/vizionată de cel la care se referă. Prin presă nu se realizează un contact direct între două persoane, ci unul mediat, indirect. Articolul de presă sau emisiunea constituie suportul care intermediază contactul/comunicarea dintre autorul afirmației și destinatar, între aceștia neputându-se realiza o comunicare directă. Dacă faptele nu sunt comise **“în mod nemijlocit”**, ele nu vor constitui infracțiune.

În momentul în care este sfidat, agentul statului nu trebuie să se afle în exercițiul funcției, fiind suficient pentru existența infracțiunii ca sfidarea să îi fie adresată și pentru fapte pe care le-a îndeplinit mai demult, dar în exercițiul funcției.

Noțiunea de „exercițiu al funcției”, implică obligatoriu **exercițiul legal, iar nu abuziv al funcției**. În momentul în care funcționarul abuzează de funcția sa, el iese de sub protecția conferită de articolul 272/1 cod penal, astfel că sfidarea ce-l vizează nu poate constitui infracțiune.

Sub aspectul **laturii subiective** (vinovăția), infracțiunea de sfidare a organelor judiciare se săvârșește cu **intenție**, care poate fi directă sau indirectă. Trebuie dovedit că făptuitorul știa că persoana la care s-a referit îndeplinește una dintre funcțiile prevăzute în text (judecător, procuror, polițist, jandarm) și că ea se află în exercițiul funcției la data pretinsei

sfidari sau că faptele la care se referă pretinsa sfidare au fost îndeplinite în exercițiul funcției. Știind acestea, făptuitorul trebuie să urmărească (în cazul intenției directe) sau să accepte, fără a urmări (în cazul intenției indirecte), aducerea unei atingeri activității de înfăptuire a justiției. Dacă nu se poate dovedi că făptuitorul a cunoscut aceste împrejurări, nu se poate reține infracțiunea de sfidare a organelor judiciare.

- **Procedura**

Organele de urmărire penală se sesizează din oficiu. Nu este necesară formularea unei plângeri. Având în vedere că “demnitatea” este un concept etic și nu juridic și că nu există un standard obiectiv al “individului sfidat”, sesizarea din oficiu apare illogică întrucât presupune aprecierea, de către un procuror/polițist, a lezării demnității altei persoane. Obligația organelor de urmărire penală de a efectua cercetări există și în situația în care o persoană sau o instituție depune o plângere. În această din urmă situație, retragerea plângerii nu oprește și nu influențează procedurile judiciare, indiferent de stadiul acestora. Competența de efectuare a urmăririi penale revine organelor de cercetare penală (poliția judiciară). Judecarea cauzei în primă instanță se face la judecătoria. Împotriva hotărârii judecătoria se poate face apel la tribunal, iar împotriva hotărârii tribunalului se poate face recurs la curtea de apel.

Căile extraordinare de atac sunt: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii. Ele sunt îndreptate împotriva hotărârilor definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivat prin interesul general de a se acorda stabilitate hotărârilor judecătorești.

- **Cum te aperi împotriva acuzației de “sfidare a organelor judiciare”**

Prima modalitate de apărare este **lipsa condiției cerute de lege** ca acțiunea sfidătoare să fie săvârșită “*in mod nemijlocit*”. Presa este, prin chiar natura ei, un mijloc de comunicare mijlocită, și **nu directă, nemijlocită** în sensul articolului 272/2. Singura **excepție** este cea când “sfidarea” comisă de un jurnalist are loc în prezența persoanei care participă la o emisiune de radio sau de televiziune, în legătură cu fapte pe care le îndeplinește sau le-a îndeplinit în exercițiul funcției.

INFRAȚIUNI ÎMPOTRIVA AUTORITĂȚII.
INFRAȚIUNI CARE ÎMPIEDICĂ ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI

În situația în care apărarea menționată în paragraful anterior este respinsă sau circumstanțele concrete ale cazului nu o permit, se poate invoca – alternativ - faptul că persoana vizată se afla în **exercițiul abuziv** al funcției în momentul în care a fost sfidat sau în momentul îndeplinirii unor acte/fapte pentru care a fost ulterior sfidat. Exercițiul abuziv al funcției de către cel sfidat face ca fapta să nu mai constituie infracțiune. În mod evident, o astfel de susținere se poate face dacă există dovezi în sensul exercițiului abuziv al funcției.

Tot în mod alternativ cu apărarea menționată mai sus este și apărarea bazată pe **argumentele prezentate în capitolul referitor la modalitățile de apărare împotriva acuzațiilor de “insultă” și “calomnie”**.

Invocarea **articolului 10 din CEDO și a jurisprudenței Curții Europene** sunt necesare, ca modalități de apărare, în situația în care “sfidarea” agenților statului face parte din critica autorităților publice în contextul controlului pe care presa trebuie să îl exercite asupra acestora și al obligației presei de a discuta chestiunile de interes public.

Întrucât Convenția Europeană este parte a dreptului intern având chiar prioritate asupra legislației naționale în caz de conflict legislativ, se vor **invoca în apărare principiile dezvoltate și aplicate de Curtea Europeană**, argumentându-se că **măsura condamnării nu este “necesară într-o societate democratică”**. Aceste principii au fost expuse în capitolul referitor la modalitățile de apărare împotriva acuzațiilor de “insultă” și “calomnie. Reluăm pe scurt o parte dintre ele.

În discutarea **chestiunilor de interes public**, jurnaliștii au o libertate de exprimare mai largă, care acoperă nu numai informațiile și ideile (opiniile, părerile) primite favorabil sau cu indiferență ori considerate inofensive, dar și pe acelea care **ofensează, șochează sau deranjează**. Curtea Europeană a decis că libertatea de exprimare „(...) *cu atât mai importantă atunci când în discuție este presa (...) acoperă nu numai informațiile și ideile primite favorabil sau cu indiferență sau considerate inofensive, dar și pe acelea care ofensează, șochează sau deranjează. Acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și spiritului deschis, fără de care nu există societate democratică*” (între altele,

Lingens vs. Austria¹²⁵; Oberschlick vs. Austria, nr. 1 și 2¹²⁶; Dalban vs. România¹²⁷).

Mai mult, transmiterea ideilor și informațiilor se poate face și într-o **“manieră provocatoare pentru a atrage atenția publicului”** (între altele, Oberschlick vs. Austria) sau **“În ceea ce privește tonul polemic sau chiar agresiv al ziaristilor, pe care Curtea nu trebuie să îl aprobe, trebuie reamintit că articolul 10 nu protejează doar conținutul ideilor și informațiilor, ci și forma în care acestea sunt exprimate”** (între altele, De Haes și Gijssels vs. Belgia¹²⁸). **Folosirea termenilor violenți este cu atât mai protejată cu cât vine ca răspuns la afirmații provocatoare** (între altele, Oberschlick vs. Austria, nr. 1 și 2). Mai departe, **“libertatea jurnalistică acoperă și recurgerea la o anumită doză de exagerare sau chiar de provocare”** (între altele, Dalban vs. România).

Un caz referitor la **critica insultătoare a polițiștilor** – funcționari publici - este Thorgeirson vs. Islanda¹²⁹, unde Curtea Europeană a acceptat folosirea unor **„termeni violenți”**, reținând că scopul jurnalistului a fost discutarea unei chestiuni de interes public. Dl. Thorgeirson, dorind să atragă atenția asupra brutalității poliției, a publicat două articole în care a folosit, pentru caracterizarea polițiștilor, următoarele expresii: **“bestii sălbatice în uniformă care se târăsc în jur, tăcuți ori nu, prin jungla vieții de noapte a orașului nostru”, “indivizi reduși la vârsta mentală a unui nou-născut”, “brute și sadici care-și dezlănțuie perversitățile”, “comportamentul lor a fost tipic pentru ceea ce, treptat, devine imaginea publică a poliției, în momentele în care se autoprotejează: nerușinare, fals, acțiuni ilegale, superstiții, aroganță și prostie”**. Autorul articolelor îi cerea pe această cale ministrului justiției să declanșeze o anchetă imparțială pentru identificarea și pedepsirea polițiștilor brutali. Pe baza sesizării unei organizații a polițiștilor, dl Thorgeirson a fost trimis în judecată pentru **“insultarea unor membri nespecificați ai poliției”** și condamnat la o amendă penală (nu închisoare!). Curtea Europeană a decis

¹²⁵ Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹²⁶ Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului); Hotărârea din 1 iulie 1997, cererea nr. 20834/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹²⁷ Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹²⁸ Hotărârea din 24 februarie 1997, cererea nr. 19983/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹²⁹ Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

că amendarea dlui Thorgeirson a încălcat articolul 10 din CEDO, reținând că scopul acestuia a fost discutarea unei chestiuni de interes public, respectiv brutalitatea poliției. Cu privire la termenii folosiți, Curtea a afirmat: *“ambele articole au fost formulate în termeni violenți. Cu toate acestea, având în vedere scopul și impactul urmărit, Curtea apreciază că limbajul folosit nu poate fi considerat excesiv”* și a considerat amendarea dlui Thorgeirson de către instanțele naționale ca o măsură care nu a fost *“necesară într-o societate democratică.”*

Critica judecătorilor este protejată, dar nu în aceeași măsură în care este protejată critica politicianilor sau a altor funcționari publici, întrucât *“instanțele de judecată trebuie să se bucure de încrederea opiniei publice (...) instanțele trebuie să fie protejate împotriva unor atacuri destructive lipsite de fundament, ținând mai ales seama de faptul că judecătorii sunt obligați la discreție, ceea ce îi împiedică să răspundă criticilor”* (De Haes și Gijssels vs. Belgia¹³⁰). Cu toate acestea, *“justiția servește interesele comunității și necesită cooperare cu un public instruit, admițându-se astfel că instanțele judecătorești nu operează într-un vacuum. Este adevărat că ele sunt forum de dezbatere pentru litigii și tranzacții, dar asta nu exclude discutarea și dezbateră subiectelor litigioase înainte și în afara judecării, în publicații specializate, în presă în general ori la nivelul marelui public. Mai mult, în timp ce formele de exprimare publică nu trebuie să depășească limita impusă de interesul corectei administrări a justiției, este datoria lor să transmită informații și idei cu privire la chestiunile care se ridică în fața instanțelor judecătorești și în orice alt domeniu de interes public. Obligației presei de a răspândi astfel de informații și idei îi corespunde dreptul publicului de a le primi”* (Sunday Times vs. UK¹³¹). Compararea valorilor aflate în conflict este obligatorie: *„Chiar dacă articolul respectiv era un atac asupra integrității și reputației celor doi judecători, interesul general de a permite o dezbatere publică cu privire la funcționarea justiției cântărește mai greu decât interesul celor doi judecători de a fi protejați împotriva criticii”* (Barford vs. Danemarca¹³²). Sau, *„Stabilirea ’adevărului judiciar’ printr-o hotărâre a instanței de judecată nu înseamnă că orice altă opinie [asupra acelei cauze] trebuie considerată greșită (...)”* (De

¹³⁰ Hotărârea din 24 februarie 1997, cererea nr. 19983/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹³¹ Hotărârea din 26 aprilie 1979, cererea nr. 6538/74 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹³² Hotărârea din 22 februarie 1989, cererea nr. 11508/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

Haes și Gijssels vs. Belgia). Decizia favorabilă jurnaliștilor în cazul De Haes și Gijssels a avut în vedere și investigațiile serioase pe care s-au bazat articolele respective; de altfel, judecătorii și procurorul care i-au chemat în judecată pe cei doi jurnaliști nu au contestat informațiile publicate, ci s-au plâns împotriva atacurilor personale prin care le-a fost lezată onoarea. Tot în De Haes și Gijssels vs. Belgia, Curtea Europeană a examinat limbajul folosit de ziariști în criticarea judecătorilor: *“Deși comentariile dlor De Haes și Gijssels conțineau, fără îndoială, critici foarte severe, acestea sunt considerate de Curte ca fiind pe măsura emoției și a indignării cauzate de faptele prezentate în acele articole. În ceea ce privește tonul polemic sau chiar agresiv al ziariștilor, pe care Curtea nu trebuie să îl aprobe, trebuie reamintit că Articolul 10 nu protejează doar conținutul ideilor și al informațiilor, ci și forma în care sunt exprimate”*.

Amendarea unui ziarist italian pentru **acuzățiile aduse unui procuror care era în același timp și membru al Partidului Comunist** a determinat Curtea Europeană să **reducă substanțial, pentru astfel de cazuri, protecția acordată celor însărcinați cu atribuții judiciare**: *“Deși este adevărat că persoanele cu atribuții judiciare trebuie protejate împotriva atacurilor nefondate, mai ales pentru că au o datorie de discreție care le împiedică să răspundă (...) presa rămâne unul din mijloacele prin care politicienii și opinia publică pot verifica dacă judecătorii își îndeplinesc atribuțiile într-o manieră conformă cu scopul care constituie baza încrederii investite în ei. (...) Acționând ca un membru militant al unui partid politic, de orice fel, o persoană cu atribuții judiciare lezează imaginea de imparțialitate și independență pe care justiția trebuie să o arate tot timpul. (...) În situația în care o persoană cu atribuții judiciare este un militant politic activ, protecția sa necondiționată împotriva atacurilor din presă nu mai este justificată de nevoia de a menține încrederea publică de care justiția are nevoie pentru a putea funcționa corect, întrucât **militantismul politic este exact ceea ce subminează această încredere. Printr-o asemenea conduită, persoana cu atribuții judiciare se expune în mod inevitabil criticii formulate de presa care, în mod corect, poate privi independența și imparțialitatea serviciilor legale ale Statului ca pe o problemă majoră de interes public”** (Perna vs. Italia¹³³).*

¹³³ Hotărârea din 25 iulie 2001, cererea nr. 48898/99 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

În contextul exprimării insultătoare, sunt relevante și hotărârile Curții Supreme a SUA care, în mai multe cazuri, a afirmat că *“hiperbola retorică”, “epitetul viguros” sau “expresiile de dispreț comice și imaginative”* nu pot constitui “defăimare” (insultă sau calomnie). Protejarea unei astfel de exprimări *“oferă siguranța că dezbaterile publice nu vor suferi de lipsa exprimării imaginative care a contribuit atât de mult la discursul națiunii noastre”*. Sau, *“existența unei legi a defăimării ar inhiba nepermis libertatea de exprimare”*; *“judecarea cazului se va face pe fondul (...) principiului potrivit căruia dezbaterile unor probleme de interes public trebuie să fie neinhibată, robustă și larg deschisă”*; *“unele afirmații eronate există și ele sunt inevitabile când accepți o dispută liberă (...) acestea trebuie protejate pentru că libertatea de exprimare trebuie să aibă spațiul de respirat necesar pentru a supraviețui”*.

Sub aspectul probațiunii, trebuie invocate și urmate principiile Curții Europene în domeniul probațiunii.

În situația în care acuzația de “sfidare a organelor judiciare” are ca obiect adresarea de *“cuvinte insultătoare”*, adică **exprimarea unor opinii** despre o persoană, **proba verității este inadmisibilă**. În mod natural, opiniile nu pot fi adevărate sau false, ci numai diferite de la persoană la persoană, ca expresie a subiectivismului. Or, o atitudine subiectivă nu poate fi adevărată sau falsă. De aceea, este illogic să se pretindă cuiva să probeze că opiniile sale sunt adevărate. În mod repetat, Curtea a decis că este necesar să se distingă între fapte și judecăți de valoare: *„Existența faptelor poate fi dovedită, în timp ce adevărul judecăților de valoare [opiniilor, părerilor] nu este susceptibil de probațiune. (...) În cazul judecăților de valoare proba verității este imposibilă și cererea administrării ei afectează conținutul libertății de opinie, care este unul din elementele fundamentale ale dreptului garantat de articolul 10 din Convenție”* (între altele, Lingens vs. Austria¹³⁴). În același sens: *„Administrarea probei verității în raport cu judecățile de valoare este o cerință imposibil de îndeplinit și încalcă, prin însuși conținutul ei, libertatea de exprimare”* (între altele, Oberschlick vs. Austria, nr. 1 și 2¹³⁵); sau *„(...) judecățile de valoare nu suportă proba verității”* (între

¹³⁴ Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹³⁵ Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului);

alte, Schwabe vs. Austria¹³⁶); sau „ (...) *este inadmisibil ca un ziarist să nu poată formula judecăți critice de valoare decât sub condiția demonstrării veridicității acestora* ” (între altele, Dalban vs. România¹³⁷).

Într-o situație similară, privind lezarea demnității unui „înalt oficial”, Curtea Europeană a fost sesizată cu o cerere întemeiată pe articolul 10 din Convenție de către doi jurnaliști care s-au plâns că au fost acuzați pentru ofensa adusă autorității (infracțiune abrogată în prezent, dar apropiată, ca natură, de actuala „sfidare a organelor judiciare”) datorită unor articole publicate în cursul anului 1995, în ziarul *Ziua* cu privire la președintele României de la acea vreme, Ion Iliescu. În primă instanță, judecătoria i-a condamnat la pedepse cu închisoarea, reținând că prin articolele publicate l-au denigrat și chiar insultat pe președintele României, făcând afirmații tendențioase și nereale prin aceea că l-au considerat asasin, acuzându-l de distribuirea de arme pe 22 decembrie 1989 și de a fi declanșat deliberat „genocidul” care a urmat. Instanța a reținut și că cei doi ziariști au mai scris că Ion Iliescu a fost recrutat de KGB în timp ce își făcea studiile la Moscova. Printr-o decizie definitivă din 24 martie 1997, Tribunalul București a admis însă recursul formulat de cei doi ziariști și i-a achitat, reținând, în mod corect, că dispozițiile articolului 238 nu se aplică cu privire la presă și că afirmațiile incriminate priveau aspecte politice pentru care libertatea de exprimare este garantată în cea mai largă măsură de articolul 10 din Convenție.

Deși au fost achitați de către Tribunalul București, cei doi ziariști au făcut plângere la Curtea Europeană pretinzând că însăși existența articolului 238 din Codul penal are un efect descurajator, de autocenzură, asupra jurnaliștilor care ar dori să scrie articole despre înalți demnitari în stat. De asemenea, reclamantii au invocat diferența de tratament datorată pedepselor și regimului de anchetă mai severe decât în cazul insultei și calomniei. În decizia sa de inadmisibilitate din 19 februarie 2002 (Roșca Stănescu și Ardeleanu vs. România¹³⁸), Curtea a considerat că, deși un jurnalist se poate plânde de încălcarea libertății de exprimare chiar și în lipsa vreunei acțiuni angajate împotriva sa, atunci când legislația în

Hotărârea din 1 iulie 1997, cererea nr. 20834/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹³⁶ Hotărârea din 28 august 1992, cererea nr. 13704/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹³⁷ Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

¹³⁸ Decizia din 19 februarie 2002, cererea nr. 35441/97 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

**INFRAȚIUNI ÎMPOTRIVA AUTORITĂȚII.
INFRAȚIUNI CARE ÎMPIEDICĂ ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI**

materie este prea vagă, totuși, în speță, reclamanții nu se pot pretinde victime ale încălcării libertății lor de exprimare, întrucât nici nu au fost condamnați penal, nici nu au dovedit existența unui risc real și efectiv ca să fie, pe viitor, anchetați și condamnați în baza articolului 238 Cod penal. Dimpotrivă, Curtea a reținut că potrivit deciziei Tribunalului București din 24 martie 1997, articolul 238 Cod penal nu este aplicabil în domeniul presei.

Cu toate că plângerea a fost declarată inadmisibilă de Curtea de la Strasbourg, este important de reținut că interpretarea dată de instanța internă (Tribunalul București) cu privire la inaplicabilitatea art. 238 C. pen. în domeniul presei a fost considerată conformă cu exigențele articolului 10, astfel încât orice soluție contrară acestei practici este cert că ar fi de natură să încalce articolul 10 din Convenție.

Finalmente, este important a se menționa în fața autorităților judiciare opinia Comisiei Europene cu privire la incriminarea defăimării agenților statului. Astfel, în raportul anual privind îndeplinirea criteriilor de aderare (2001), **Comisia Europeană și-a exprimat îngrijorarea** și cu privire la menținerea în codul penal a infracțiunii prevăzute de articolul 239: *„Alte articole din codul penal, care privesc <ofensa adusă autorității> și <ultraajul verbal> prevăd sancțiuni speciale, inclusiv închisoarea, pentru insultarea sau calomnierea demnitarilor sau funcționarilor publici. Principiul general, susținut de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, este că politicienii și funcționarii publici trebuie să se aștepte ca acțiunile lor să fie supuse din partea publicului unui control mai sever decât în cazul acțiunilor unor persoane particulare. Există, de asemenea, riscul ca aceste prevederi [din codul penal] să fie folosite pentru împiedicarea criticării în public a autorităților. Deși aceste îngrijorări cu privire la codul penal au fost exprimate de observatori internaționali, niciun progres nu poate fi raportat de la data ultimului raport anual”*.

CAPITOLUL V

INFRAȚIUNI PRIVIND PROMOVAREA IDEOLOGIEI FASCISTE, RASISTE ORI XENOFOBE

Acest capitol prezintă normele care interzic exprimarea care promovează ideile, doctrinele, ideologiile fasciste, rasiste sau xenofobe. Dispozițiilor existente în codul penal li s-au alăturat și cele adoptate prin Ordonanța de urgență nr. 31 din 13 martie 2002, privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii.

V.1. Instigarea la discriminare - articolul 317 din Codul penal¹³⁹

„Instigarea la ură pe temei de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie, apartenență politică, convingeri, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă”.

● Conținutul infracțiunii

Prin această infracțiune este incriminată **instigarea la ură**, care se poate realiza prin orice mijloace, deci și prin presă.

Instigarea la ură trebuie să se întemeieze strict pe criteriile enunțate în lege : **rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie, apartenență politică, convingeri, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA**. După cum se poate observa, enumerarea este foarte cuprinzătoare, astfel încât se poate afirma că **ura** nu este un sentiment agreat de legiuitorul penal.

¹³⁹ În conformitate cu prevederile art. 27 pct. 1 lit. a, combinat cu art.209 alin. 3 și 4 din codul de procedură penală.

Incriminarea corespunde unui curent democratic actual, dar, în același timp, poate periclita libertatea de exprimare, întrucât există o graniță subțire și, uneori, greu detectabilă, între discursul critic dur, care ofensează, șochează sau deranjează, într-o chestiune de interes public și instigarea la ură.

Tocmai din acest motiv trebuie stabilit cu exactitate care este înțelesul sintagmei „instigare la ură”.

Potrivit DEX, „ura” este definită ca *sentiment puternic de antipatie profundă (față de cineva sau de ceva); atitudine dușmănoasă; ostilitate.*

„Instigarea” este definită în DEX ca *ațâțare, incitare, întărâtare, provocare, stârnire, tulburare, asmuțire.*

Dar, pentru a constitui infracțiune, simpla *ațâțare, incitare, întărâtare* etc. nu sunt suficiente. Acțiunea de instigare trebuie să prezinte și o anumită **intensitate**, în sensul prevăzut în art. 25 din codul penal, adică să aibă, în mod obiectiv, **puterea de a determina** o persoană să nutrească sentimentele de ură pe teme de rasă, naționalitate, etnie ș.c.l.

Sub aspect **subiectiv**, infracțiunea se săvârșește cu **intenție**, directă sau indirectă.

Făptuitorul trebuie să știe, să prevadă că ideile pe care le exprimă au puterea de a determina ura de rasă sau națională și să urmărească sau să accepte crearea acestui pericol pentru relațiile de conviețuire socială.

● Procedura

Cercetările penale se declanșează pe baza sesizării din oficiu a organelor de urmărire penală. Nu este necesară formularea unei plângeri. În cazul în care o astfel de plângere s-a formulat, retragerea ei nu influențează și nu oprește procedurile judiciare, indiferent de stadiul acestora.

Urmărirea penală este efectuată, în mod obligatoriu, de parchetul de pe lângă tribunal. În prezent, judecarea cauzei în prima instanță se

face de tribunal. Apelul se judecă de curtea de apel, iar recursul, de Înalta Curte de Casație și Justiție.

Căile extraordinare de atac sunt cele prevăzute în dreptul comun: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii. Ele sunt îndreptate împotriva hotărârilor definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivat prin interesul general de a se acorda stabilitatea necesară hotărârilor judecătorești.

V.2. Infrațiuni prevăzute în Ordonanța de urgență nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii¹⁴⁰

„Articolul 3

- (1) Constituirea unei organizații cu caracter fascist, rasist sau xenofob se pedepsește cu închisoare de la 3 la 15 ani și interzicerea unor drepturi.*
- (2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează și aderarea la o organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob, precum și sprijinirea sub orice formă a unei organizații având acest caracter.*
- (3) Tentativa se pedepsește*

Articolul 4

- (1) Răspândirea sau vânzarea, prin orice mijloace, ori confecționarea de simboluri fasciste, rasiste sau xenofobe, precum și deținerea, în vederea răspândirii sau vânzării, a unor astfel de simboluri se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la 5 ani și interzicerea unor drepturi.*
- (2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează și utilizarea în public a simbolurilor fasciste, rasiste sau xenofobe.*
- (3) Nu constituie infracțiune fapta prevăzută la alin. (1) sau (2),*

¹⁴⁰ Ordonanța de urgență nr. 31 din 13 martie 2002 a fost publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 214 din 28 martie 2002. După circa 4 ani, a fost aprobată, cu modificări, prin Legea nr. 107/2006, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 377 din 3 mai 2006. Ordonanța a fost modificată și prin art. VI din Legea nr. 278/2006, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 586 din 6 iulie 2006.

dacă este săvârșită în interesul artei sau științei, cercetării ori educației.

Articolul 5

- (1) Promovarea cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unei infracțiuni contra păcii și omenirii sau promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe, prin propagandă, săvârșită prin orice mijloace, în public, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani și interzicerea unor drepturi.*
- (2) Propaganda constă în răspândirea în mod sistematic sau în apologia unor idei, concepții ori doctrine, cu intenția de a convinge și de a atrage noi adepți.*

Articolul 6

Negarea, contestarea, aprobarea sau justificarea, prin orice mijloace, în public, a Holocaustului, genocidului sau a crimelor contra umanității ori a efectelor acestora se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani și interzicerea unor drepturi sau cu amendă”.

Termenii de „organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob”, „simboluri fasciste, rasiste sau xenofobe”, „persoană vinovată de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii” și „Holocaust” folosiți în articolele 3-6 din Ordonanță sunt definiți în articolul 2.

„Articolul 2

În sensul prezentei ordonanțe de urgență:

- a) prin organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob se înțelege orice grup format din trei sau mai multe persoane, care își desfășoară activitatea temporar sau permanent, în scopul promovării ideilor, concepțiilor sau doctrinelor fasciste, rasiste sau xenofobe, precum ura și violența pe motive etnice, rasiale sau religioase, superioritatea unor rase și inferioritatea altora, antisemitismul, incitarea la xenofobie, recurgerea la violență pentru schimbarea ordinii constituționale sau a instituțiilor democratice, naționalismul extremist. În această categorie pot fi incluse organizațiile cu sau fără personalitate juridică, partidele și mișcările politice, asociațiile și fundațiile, societățile comerciale,*

- precum și orice alte persoane juridice care îndeplinesc cerințele prevăzute la prezenta literă;*
- b) *prin simboluri fasciste, rasiste sau xenofobe se înțelege drapelele, emblemele, insignele, uniforme, sloganurile, formulele de salut, precum și orice alte asemenea însemne, care promovează ideile, concepțiile sau doctrinele prevăzute la lit a);*
- c) *prin persoană vinovată de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii se înțelege orice persoană condamnată definitiv de o instanță judecătorească română sau străină, printr-o hotărâre recunoscută potrivit legii, pentru una sau mai multe infracțiuni contra păcii și omenirii, precum și orice persoană condamnată de o instanță penală internațională pentru crime de război sau crime contra umanității;*
- d) *prin Holocaust se înțelege persecuția sistematică sprijinită de stat și anihilarea evreilor europeni de către Germania nazistă, precum și de aliații și colaboratorii săi din perioada 1933 – 1945. De asemenea, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, o parte din populația romă a fost supusă deportării și anihilării”.*

● **Conținutul infracțiunilor**

Ordonanța de urgență nr. 31/2002 conține **5 infracțiuni**. Pentru fiecare dintre ele au fost prevăzute mai multe modalități de săvârșire.

● **Constituirea/aderarea/sprijinirea unei organizații cu caracter fascist, rasist sau xenofob**

Infracțiunea este prevăzută în articolul 3. Această infracțiune poate fi săvârșită în 3 modalități:

- **Constituirea** unei organizații cu caracter fascist, rasist sau xenofob;
- **Aderarea** la o organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob;
- **Sprijinirea** sub orice formă a unei organizații cu caracter fascist, rasist sau xenofob.

Constituie, de asemenea, infracțiune și **tentativa** de constituire,

aderare sau sprijinire a unei organizații cu caracter fascist, rasist sau xenofob.

Pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea prevăzută în articolul 3 este extrem de mare: închisoarea de la 3 la 15 ani.

Noțiunea de „**organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob**” este definită în articolul 2 litera “a” din ordonanță ca fiind orice grup format din trei sau mai multe persoane, care își desfășoară activitatea temporar sau permanent, **în scopul promovării ideilor, concepțiilor sau doctrinelor** fasciste, rasiste sau xenofobe, precum ura și violența pe motive etnice, rasiale sau religioase, superioritatea unor rase și inferioritatea altora, antisemitismul, incitarea la xenofobie, recurgerea la violență pentru schimbarea ordinii constituționale sau a instituțiilor democratice, naționalismul extremist.

În această categorie intră atât grupurile de minimum 3 persoane, fără vreo structură sau ierarhie, cât și organizațiile cu sau fără personalitate juridică, partidele și mișcările politice, asociațiile și fundațiile, societățile comerciale. Esențial este ca ele să-și desfășoare activitatea **în scopul promovării ideilor, concepțiilor sau doctrinelor** fasciste, rasiste sau xenofobe.

S-ar putea discuta dacă definiția dată prin ordonanță noțiunii de „organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob” nu este prea evazivă, întrucât lipsește orice referință la existența unui pericol real de concretizare a acestora în acțiuni practice și efective. În lipsa acestei condiții, se poate ajunge la sancționarea simplei exprimări, chiar și atunci când imposibilitatea aplicării principiilor unei doctrine este evidentă.

Sub aspectul laturii subiective, infracțiunea se săvârșește cu **intenție**, directă sau indirectă. Aceasta presupune că trebuie dovedit, după caz, că făptuitorul cunoaște că organizația la constituirea căreia participă / la care aderă / pe care o sprijină are ca scop promovarea ideilor, concepțiilor sau doctrinelor fasciste, rasiste sau xenofobe.

- **Răspândirea/vânzarea/confecționarea/deținerea/utilizarea de simboluri fasciste, rasiste sau xenofobe**

Infrațiunea este prevăzută în articolul 4. Poate fi săvârșită în 5 modalități:

- **Răspândirea** de simboluri fasciste, rasiste ori xenofobe;
- **Vânzarea** de simboluri fasciste, rasiste ori xenofobe;
- **Confecționarea** de simboluri fasciste, rasiste ori xenofobe;
- **Deținerea, în vederea răspândirii sau vânzării**, de simboluri fasciste, rasiste ori xenofobe;
- **Utilizarea în public** a simbolurilor fasciste, rasiste sau xenofobe.

Răspândirea, vânzarea, confecționarea, deținerea în vederea răspândirii sau vânzării ori utilizarea în public a simbolurilor fasciste, rasiste sau xenofobe **nu constituie infrațiune**, deci **sunt permise de lege dacă sunt săvârșite în interesul artei sau științei, cercetării ori educației** (articolul 4 alineatul 3).

Noțiunea de „**simboluri fasciste, rasiste sau xenofobe**” este **definită** în articolul 2 litera “b” din ordonanță ca fiind drapelele, emblemele, insignele, uniforme, sloganurile, formulele de salut, precum și orice alte asemenea însemne, care promovează ideile, concepțiile sau doctrinele fasciste, rasiste sau xenofobe.

Sub aspectul laturii subiective, infrațiunea se comite cu **intenție**. Stabilirea intenției presupune dovedirea faptului că **autorul infrațiunii a cunoscut** că acel simbol este fascist, rasist sau xenofob, iar nu de altă natură. Intenția nu poate fi decât directă și circumstanțiată de **scopul special al promovării fascismului, rasismului sau xenofobiei**. Aceasta deoarece atunci când faptele ce au ca obiect simboluri fasciste, rasiste, xenofobe sunt săvârșite în interesul artei sau științei, cercetării ori educației (deci, în alt scop decât al promovării valorilor interzise) ele nu constituie infrațiune, potrivit articolului 4 alineatul 3.

Având în vedere principiul prezumției de nevinovăție, organele de anchetă sunt obligate să facă dovada că acuzatul a săvârșit fapta imputată nu în interesul artei sau științei, cercetării ori educației, ci pentru a promova fascismul, rasismul sau xenofobia.

● **Promovarea cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unei infracțiuni contra păcii și omenirii**

Infracțiunea este prevăzută în articolul 5 teza 1.

Noțiunea de „**persoană vinovată de săvârșirea unei infracțiuni contra păcii și omenirii**” este definită în articolul 2 litera “c” din ordonanță: orice persoană condamnată definitiv de o instanță judecătorească **română** sau **străină** pentru una sau mai multe infracțiuni contra păcii și omenirii, precum și orice persoană condamnată de o instanță penală **internațională** pentru crime de război sau crime contra umanității.

Infracțiunile contra păcii și omenirii¹⁴¹ din codul penal **român** sunt: propaganda pentru război (art. 356), genocidul (art. 357), tratamentele neomnoase (art. 358), distrugerea unor obiective și însușirea unor bunuri (art. 359), distrugerea, jefuirea sau însușirea unor valori culturale (art.360), precum și tentativa, tănuirea și favorizarea la aceste infracțiuni (art.361); (titlul XI din codul penal).

Articolul 1 din Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și crimelor contra umanității adoptată de Adunarea generală a O.N.U. în 1968 (ratificată de România în 1969) prevede:

„Oricare ar fi data la care au fost comise, crimele următoare sunt imprescriptibile:

- a) crimele de război, așa cum sunt definite în Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nurnberg din 8 august 1945 și confirmate prin rezoluțiile Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite 3 (I) și 95 (I) din 13 februarie 1946 și 11 decembrie 1946 și, în special, <infracțiunile grave> enumerate în convențiile de la Geneva din 12 august 1949 pentru protecția victimelor de război;*
- b) crimele contra umanității, indiferent dacă sunt comise în timp de război sau în timp de pace, așa cum sunt definite în Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nurnberg din*

¹⁴¹ Exemple de condamnări dispuse de instanțe naționale pentru infracțiuni contra păcii și omenirii: inculpații din lotul Ion Antonescu; Elena și Nicolae Ceaușescu.

8 august 1945 și confirmate prin rezoluțiile Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite 3 (I) și 95 (I) din 13 februarie 1946 și 11 decembrie 1946, evicțiunea prin atac armat sau ocupație și actele inumane care decurg din politica de apartheid, precum și crima de genocid, așa cum este definită în Convenția din 1948 pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid, chiar dacă aceste acte nu constituie o violare a dreptului intern al țării în care au fost comise”.

Sub aspectul **laturii subiective**, infracțiunea se comite cu **intenție**, care poate fi directă sau indirectă. Stabilirea intenției presupune a se face dovada că făptuitorul cunoștea că persoana al cărui cult îl promovează a suferit o condamnare definitivă pentru infracțiuni contra păcii și omenirii, pentru crime de război sau pentru crime contra umanității. Aici trebuie precizat că **faptele notorii nu trebuie probate** (de exemplu, sunt notorii condamnările unor persoane pentru astfel de fapte).

- **Promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe, prin propaganda, săvârșită prin orice mijloace, în public**

Infracțiunea este prevăzută în articolul 5 teza II .

Noțiunea de „**ideologie fascistă, rasistă ori xenofobă**” la care se referă textul nu este definită expres în ordonanță. Articolul 2 litera “a” prezintă însă, exemplificativ, categorii de idei, concepții sau doctrine care au caracter fascist, rasist sau xenofob: cele care promovează ura și violența pe motive etnice, rasiale sau religioase; superioritatea unor rase și inferioritatea altora; antisemitismul; incitarea la xenofobie; recurgerea la violență pentru schimbarea ordinii constituționale sau a instituțiilor democratice; naționalismul extremist.

Articolul 317 din codul penal pedepsește “instigarea la discriminare”, infracțiune care are puncte comune cu un segment din propaganda săvârșită prin orice mijloace, în public, pentru promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe incriminată în articolul 5 teza II din ordonanță. Rezultă astfel că infracțiunea din articolul 317 cod penal este parțial absorbită în infracțiunea prevăzută în articolul 5 teza II din ordonanță. Pedepsele sunt relativ apropiate, dar nu identice: 6 luni - 3 ani

sau amendă (art. 317 cod penal), 3 luni – 3 ani și interzicerea unor drepturi (art. 5 din OUG 31/2002); de remarcat este posibilitatea aplicării pedepsei amenzii penale numai în cazul infracțiunii prevăzute în art. 317 cod penal.

Un alt text, pre-existent ordonanței, este articolul 166 din codul penal care pedepsește “propaganda în favoarea statului totalitar” cu o pedeapsă mai mare cu 2 ani decât cea din ordonanță (6 luni -5 ani – art. 166 cod penal; 3 luni – 3 ani și interzicerea unor drepturi (art. 5 din OUG 31/2002). Relația dintre acesta și textul articolului 5 teza II din ordonanță ar putea fi una de echivalență, întrucât statul totalitar se bazează pe ideologii de tip fascist. Cu toate acestea, există un spațiu neacoperit de textul ordonanței, și anume ideologia comunistă care, de asemenea, poate duce la formarea statului totalitar.

Este necesară o **reglementare unitară a tuturor infracțiunilor** care promovează ideologiile totalitare, fasciste, rasiste, xenofobe, inclusiv instigarea la discriminare, întrucât divizarea incriminării în diferite texte din codul penal și din legi speciale (cum este și cazul OUG 31/2002) afectează caracterul previzibil al legii. În prezent, **aceeași faptă** poate fi încadrată în texte diferite de lege, consecința fiind că regimul sancționator variază nepermis de mult: unele texte permit aplicarea amenzii penale, altele nu; unele texte prevăd un maxim de 3 ani, altele de 5 ani.

- **Negarea / contestarea / aprobarea / justificarea Holocaustului, genocidului sau a crimelor contra umanității ori a efectelor acestora**

Această infracțiune poate fi săvârșită în 4 modalități:

- **Negarea**, în public, a Holocaustului, a genocidului sau a crimelor contra umanității ori a efectelor acestora;

- **Contestarea**, în public, a Holocaustului, a genocidului sau a crimelor contra umanității ori a efectelor acestora;

- **Aprobarea**, în public, a Holocaustului, a genocidului sau a crimelor contra umanității ori a efectelor acestora;

- **Justificarea**, în public, a Holocaustului, a genocidului sau a crimelor contra umanității ori a efectelor acestora.

Art. 6 lit. d din OUG 31/2002 cuprinde o **definiție a Holocaustului**, care, în esență, respectă definiția dată de autoritățile incontestabile în materie.

Potrivit studiilor publicate de Muzeul Memorial al Holocaustului (Washington, SUA) **noțiunea de „Holocaust”** semnifică „persecutarea și uciderea sistematică, organizată și susținută financiar de stat a aproximativ 6 milioane de evrei de către regimul nazist și colaboratorii săi”, în perioada 1933-1945¹⁴².

¹⁴² Holocaustul semnifică persecutarea și uciderea sistematică, organizată și susținută financiar de stat a aproximativ 6 milioane de evrei de către regimul nazist și colaboratorii săi. Cuvântul „Holocaust” vine din limba greacă și înseamnă „sacrificiu prin foc”. Naziștii, care au venit la putere în Germania în ianuarie 1933, credeau că germanii erau o „rasă superioară” și că evreii, pe care îi considerau „inferiori”, erau „viața nedemnă de viață”. În timpul Holocaustului, naziștii au avut ca țintă și alte grupuri de persoane pe care le considerau de „rasă inferioară”: romii, persoanele cu dizabilități fizice sau mentale și unele dintre popoarele slave (polonezii, rușii și alții). Alte grupuri au fost persecutate sub aspect politic și al comportamentului față de ele, printre care comuniștii, socialiștii, martorii lui Jehova și homosexualii.

În 1933, populația evreiască din Europa se ridica la peste 9 milioane. Majoritatea evreilor din Europa locuiau în țări pe care cel de-al Treilea Reich le-a ocupat sau influențat în timpul celui de-al doilea război mondial. Până în 1945, circa 2 din 3 evrei din Europa au fost uciși conform „Soluției Finale”, politica nazistă de a extermina evreii din Europa. Deși evreii au fost victimele principale ale nazismului rasist, celelalte victime includ zeci de mii de romi. Cel puțin 200.000 de persoane cu afecțiuni psihice sau fizice au fost ucise în cadrul „Programului de eutanasiere”. Pe măsură ce tirania nazismului s-a întins peste Europa, naziștii au persecutat și ucis milioane de oameni. Mai mult de 3 milioane de prizonieri sovietici de război au fost uciși sau au murit din cauza foamei, bolilor, neacordării îngrijirilor sau din cauza tratamentelor inumane. Germanii au acționat și pentru uciderea intelectualilor polonezi care nu erau evrei și au deportat milioane de cetățeni polonezi sau sovietici la muncă forțată în Germania sau în Polonia ocupată. Chiar de la începuturile regimului nazist, homosexualii și alte categorii care erau considerate a avea un comportament social inacceptabil, au fost persecutați. Mii de dizidenți politici (inclusiv comuniști, socialiști și din mișcarea sindicală) și dizidenți religioși (de exemplu, martorii lui Jehova) au fost persecutați și uciși. Mulți dintre aceștia au murit ca rezultat al încarcerării sau al tratamentelor inumane.

Înainte de începutul războiului din 1939, naziștii au înființat lagăre de concentrare pentru a-i închide pe evrei, romi și alte victime ale urii etnice și rasiale, precum și pe oponenții politici ai nazismului. În timpul războiului, naziștii și colaboratorii lor au creat ghetouri, lagăre de tranzit și lagăre de muncă forțată. După invazia Uniunii Sovietice din iunie 1941, Einsatzgruppen (unitățile mobile pentru ucis) s-au ocupat de operațiunile de ucidere în masă a evreilor, romilor și demnitarilor partidului comunist și ai statului sovietic. Mai mult de 1 milion de evrei, bărbați, femei și copii, au fost uciși de aceste unități. Între 1942 și 1944, Germania nazistă a deportat în lagărele de exterminare mai multe milioane de evrei din teritoriile ocupate, unde erau uciși prin folosirea unor sisteme special realizate pentru a ucide.

În ultimele luni ale războiului, gărzile SS au supus prizonierii din lagăre la marșuri ale morții, cu scopul de a reduce cât mai mult numărul prizonierilor care urmau să fie eliberați de către Aliați. În timp ce forțele Aliaților se deplasau prin Europa în seria de ofensive împotriva Germaniei, acestea au început să întâlnească și să elibereze prizonierii din lagărele de concentrare, mulți dintre ei fiind supraviețuitori ai marșurilor morții. Al doilea război mondial s-a încheiat în Europa prin capitularea necondiționată a armatei Germaniei, în vest la 7 mai și în est la 9 mai 1945.

Mulți dintre supraviețuitorii Holocaustului au găsit adăpost în taberele pentru deportați administrate de Aliați. Între 1948 și 1951, circa 700.000 de evrei au emigrat în Israel, în care se includ mai mult de 2/3 din evreii deportați din Europa. Alți evrei au emigrat în SUA și în alte țări. Ultima tabără pentru deportați a fost închisă în 1957. Crimele comise pe durata Holocaustului au devastat majoritatea comunităților evreiești din Europa” (United States Holocaust Memorial Museum, Washington, D.C., <http://www.ushmm.org>).

Localizarea temporală a Holocaustului se face în perioada 1933-1945, întrucât regimul nazist a venit la putere în Germania în ianuarie 1933, iar cel de al doilea război mondial s-a încheiat în Europa, prin capitularea necondiționată a Germaniei, în mai 1945.

Definiții similare ale Holocaustului pot fi găsite în studiile publicate de „The Simon Wiesenthal Center” (Los Angeles, California, SUA)¹⁴³ și „Holocaust Memorial Center” (Michigan, SUA).

Interdicția de a contesta sau nega în public Holocaustul are drept scop împiedicarea resurecției fascismului sau nazismului¹⁴⁴. Grupurile extremiste au sesizat că, pentru a obține „respectabilitate”, este esențial să nege/conteste Holocaustul, să încerce să convingă publicul că atrocitățile comise de regimurile întemeiate pe ideologia fascistă/nazistă nu au existat sau sunt discutabile. O ideologie care a dus la Holocaust nu poate fi decât de condamnat. De aceea, noii adepți ai acestei ideologii încearcă să o separe de consecința sa, Holocaustul, punând sub semnul întrebării sau chiar negând Holocaustul.

Noțiunea de „**genocid**” este defintă în art. 357 cod penal și constă în săvârșirea în scopul de a distruge, în întregime sau în parte, o colectivitate sau un grup național, etnic, rasial sau religios, a vreuneia

¹⁴³ HOLOCAUST: Uciderea a circa 6 milioane de evrei de către naziști și colaboratorii lor în Europa, între anii 1933-1945. Alți indivizi și alte grupuri au fost persecutate și au suferit cumplit în aceeași perioadă, dar numai evreii au fost destinați anihilării complete. Termenul 'Holocaust' - însemnând literal 'sacrificiu prin ardere completă' - tinde să sugereze semnificația de 'sacrificiu' a celor petrecute. Cuvântul 'Shoah', care își are originea în Biblie, înseamnă 'dezastru întins', este echivalentul [Holocaustului] în limba ebraică” (*The Simon Wiesenthal Center*, <http://www.wiesenthal.com> - citat de *The Jewish Virtual Library*, în *Holocaust Glossary* - <http://www.us-israel.org>).

¹⁴⁴ „DREPTURILE CIVILE ȘI NEGAREA HOLOCAUSTULUI. O sarcină majoră a programelor pentru drepturile civile derulate de Liga Anti-Defăimare [SUA] este să prevină ca grupurile extremiste anti-semite să câștige credibilitate și legitimitate. Recunoaștem că un obstacol major în calea renașterii nazismului și fascismului în ultimii 50 de ani a fost amintirea Holocaustului. Grupurile extremiste văd în negarea Holocaustului principalul mijloc pentru a-și atinge scopul de a redobândi respectabilitate; prin convingerea unui număr suficient de mare de persoane că Holocaustul nu a existat se deschide drumul spre redobândirea onorabilității. De aceea, luăm în serios munca noastră de a combate negarea Holocaustului, incluzând rapoarte și investigații asupra mișcării [de negare a Holocaustului] și a grupurilor care o sprijină, ca și monitorizarea și împiedicarea unei astfel de activități pe Internet” (Kenneth Jacobson, asistent al directorului, *Anti-Defamation League United States* citat în „Teacher’s Guide to the Holocaust”, publicată de *Florida Center for Instructional Technology, College of Education, University of South Florida*, 2001 – <http://fcit.coedu.usf.edu/Holocaust/>).

dintre următoarele fapte:

- a) uciderea membrilor colectivității sau grupului;
- b) vătămarea gravă a integrității fizice sau mintale a membrilor colectivității sau grupului;
- c) supunerea colectivității ori grupului la condiții de existență sau tratament de natură să ducă la distrugere fizică;
- d) luarea de măsuri tinzând la împiedicarea nașterilor în sânul colectivității sau grupului;
- e) transferarea forțată a copiilor aparținând unei colectivități sau unui grup, în altă colectivitate sau în alt grup.

Noțiunea de „**crime contra umanității**” a fost prezentată mai sus, la comentariile privind art. 5 teza I din OUG 31/2002, cu trimitere la articolul 1 din Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și crimelor contra umanității adoptată de Adunarea generală a O.N.U. în 1968 și ratificată de România în 1969.

Infrațiunea prevăzută în art. 6 din OUG nr. 31/2002 presupune săvârșirea **în public** a oricăreia dintre faptele incriminate. Dacă faptele nu sunt comise în public, ele nu constituie infrațiune.

Expresia „**în public**” este definită în art. 152 cod penal. Potrivit acestui text, fapta se consideră săvârșită „în public” atunci când a fost comisă:

- a) într-un loc care, prin natura sau destinația lui, este totdeauna accesibil publicului, chiar dacă nu este prezentă nicio persoană;
- b) în orice alt loc accesibil publicului, dacă sunt de față două sau mai multe persoane;
- c) în loc neaccesibil publicului, cu intenția însă ca fapta să fie auzită sau văzută și dacă acest rezultat s-a produs față de două sau mai multe persoane;
- d) într-o adunare sau reuniune de mai multe persoane, cu excepția reuniunilor care pot fi considerate că au caracter de familie, datorită naturii relațiilor dintre persoanele participante;
- e) prin orice mijloace cu privire la care făptuitorul și-a dat seama că fapta ar putea ajunge la cunoștința publicului.

Desigur, negarea, contestarea, aprobarea, justificarea exprimate prin

mass-media reprezintă un caz neechivoc de săvârșire a faptei în public.

Infrațiunea se săvârșește cu **intenție**, directă sau indirectă. Aceasta presupune ca făptuitorul să aibă cunoștință de conținutul noțiunii de Holocaust și să aibă reprezentarea că prin acțiunea sa neagă, contestă, aprobă sau justifică Holocaustul sau efectele sale. Este important însă de reținut că Holocaustul și efectele sale sunt **fapte notorii**, care se prezumă, deci, că sunt cunoscute de toată lumea. Genocidul este definit legal în art. 357 din codul penal, fiind, de asemenea, prezumată cunoașterea acestei definiții de către toată lumea (cunoașterea legii se prezumă). Aceeași este situația și în privința crimelor contra umanității, definiția lor fiind prevăzută în Convenția internațională ratificată printr-o lege, care se prezumă a fi cunoscută. De aceea, nu se poate invoca în apărare necunoașterea înțelesului termenilor.

● Procedura

Pentru fiecare din aceste infracțiuni, organele de urmărire penală au obligația de a se sesiza din oficiu. Nu este nevoie de formularea unei plângeri. Dacă, totuși, este formulată o plângere, retragerea acesteia nu poate influența urmărirea penală sau procesul penal. Competența de efectuare a urmăririi penale revine, în mod obligatoriu, procurorului de la parchetul de pe lângă judecătoria¹⁴⁵. Judecarea cauzei în prima instanță se face la judecătoria. Apelul se judecă de tribunal, iar recursul, de curtea de apel.

Datorită gradului de complexitate al infracțiunilor prevăzute în ordonanță, era binevenită stabilirea competenței judecării fondului în favoarea tribunalului. Aceasta ar fi permis și crearea unei jurisprudențe unitare, dat fiind că recursul ar fi fost judecat de Înalta Curte de Casație și Justiție. O dispoziție în acest sens există, de exemplu, în cazul infracțiunilor prevăzute de articolul 317 cod penal privind instigarea la discriminare (o infracțiune, de asemenea, „sensibilă”), care se judecă în primă instanță de tribunal, și de articolul 166 cod penal privind propaganda în favoarea statului totalitar, care se judecă în primă instanță de curtea de apel. În lipsa unei dispoziții exprese care să fixeze o competență specială, se

¹⁴⁵ În conformitate cu articolul 25 Cod de procedură penală combinat cu articolul 7 din Ordonanță și articolul 209 alineat 4 Cod de procedură penală.

aplică regula prevăzută în articolul 25 din codul de procedură penală, în sensul că „judecătoria judecă în primă instanță toate infracțiunile, cu excepția celor date prin lege în competența altor instanțe.”

Căile extraordinare de atac sunt cele prevăzute de dreptul comun: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii. Ele sunt îndreptate împotriva hotărârilor definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivat prin interesul general de a se acorda stabilitatea necesară hotărârilor judecătorești.

V.3. Cum te aperi împotriva acuzațiilor formulate pe baza Ordonanței 31/2002 și a articolului 317 din Codul penal

În situația în care **un jurnalist** (evident, sau oricare altă persoană) prezintă în presă **propriile convingeri în sensul promovării fascismului, rasismului, șovinismului, xenofobiei, intoleranței și discriminării, mijloacele de apărare sunt extrem de reduse, dacă nu inexistente**, inclusiv la nivelul instituțiilor europene care protejează libertățile individuale. **Conflictul dintre libertatea de exprimare și valorile protejate prin aceste infracțiuni a fost soluționat de instituțiile din Strasbourg în favoarea acestora din urmă**, așa cum rezultă din următoarele exemple:

Cazul Kuhnen vs. Germania¹⁴⁶: În 1983, dl Kuhnen conducea o organizație care încerca să reintroducă pe scena politică Partidul Național Socialist, interzis în Germania. Dl Kuhnen a scris și răspândit numeroase publicații prin care încuraja lupta pentru Germania Mare, socialistă și independentă, afirmând că organizația pe care o conduce este împotriva „capitalismului, comunismului, zionismului, alienarea țării de către hoarde de muncitori străini, distrugerea mediului” și militează pentru „unitatea germană, justiție socială, mândrie rasială, unitatea poporului, camaraderie”. Într-o altă publicație, dl Kuhnen a afirmat că „oricine servește acest scop poate acționa, iar oricine se opune poate fi combătut și finalmente eliminat”. Dl Kuhnen a fost condamnat la 3 ani și 4 luni închisoare pentru că a întocmit și distribuit material de propagandă referitor la o organizație neconstituțională. Codul penal german

¹⁴⁶ Decizia din 12 mai 1988, cererea nr. 12194/86 (Comisia Europeană a Drepturilor Omului).

interzice distribuirea materialelor de propagandă de către organizații neconstituționale, dacă publicațiile respective militează împotriva ordinii fundamentale a democrației, împotriva libertății și înțelegerii între popoare. Instanțele germane au decis că publicațiile reclamantului militau în mod agresiv pentru reînființarea Partidului Național Socialist, a reactivării doctrinei naționalist socialiste și, împreună cu acestea, a stării de violență și ilegalitate care a existat în Germania între 1933 și 1945. În opinia instanțelor germane, aceasta încălca ordinea fundamentală de libertate și democrație, noțiunea de înțelegere între popoare și putea renaște sentimente antisemite.

Dl Kuhnen s-a plâns Comisiei Europene a Drepturilor Omului din Strasbourg, care a examinat cazul pe baza articolelor 10 și 17 din Convenție. Comisia Europeană a afirmat că libertatea de exprimare garantată în articolul 10 nu poate fi utilizată pentru distrugerea drepturilor și libertăților garantate în Convenție. În continuare, Comisia a apreciat că propunerile reclamantului, care militau pentru reinstaurarea național socialismului al cărui scop era distrugerea ordinii fundamentale de libertate și democrație, erau contrare uneia din ideile esențiale menționate în Preambulul Convenției, și anume: drepturile fundamentale enumerate în Convenție *“sunt cel mai bine menținute (...) într-un regim cu adevărat democratic”*. În plus, Comisia a constatat că strategia propusă de reclamant conținea elemente clare de discriminare rasială și religioasă. În consecință, Comisia a decis că reclamantul încerca să folosească libertatea de exprimare garantată în articolul 10 pentru a justifica activități contrare textului și spiritului Convenției și care, odată acceptate, ar duce la distrugerea drepturilor și libertăților garantate de Convenție. Cu această argumentație, plângerea dlui Kuhnen a fost declarată inadmisibilă.

Cazul D.I. vs. Germania¹⁴⁷: D.I., de profesie istoric, a fost condamnat la o amendă penală pentru afirmațiile făcute în timpul unor adunări publice, prin care a negat existența camerelor de gazare din Auschwitz, afirmând că existența acestora a fost un fals creat în primele zile după terminarea războiului, iar plătitorii de impozite din Germania au plătit 16 bilioane de mărci germane pentru falsuri.

D.I. s-a plâns Comisiei Europene, care a decis că plângerea este inadmisibilă, întrucât condamnarea acestuia a fost o măsură “necesară

¹⁴⁷ Decizia din 26 iunie 1996, cererea nr. 26551/95 (Comisia Europeană a Drepturilor Omului).

într-o societate democratică”. Pentru a decide astfel, Comisia a adus în discuție articolul 17 din Convenție, care interzice angajarea în activități menite să distrugă substanța drepturilor garantate în Convenție, observând că afirmațiile reclamantului au fost potrivnice principiilor esențiale de pace și justiție exprimate în Preambulul Convenției și au exprimat discriminare rasială și religioasă. Aplicând principiul proporționalității, Comisia a afirmat: „interesul public în ,apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor’ în rândul populației germane prin evitarea unui comportament insultător față de evrei ori a comiterii altor infracțiuni, necesitatea ,protejării reputației și drepturilor altora’ cântăresc mai greu, într-o societate democratică, decât dreptul reclamantului de a răspândi publicații prin care neagă gazarea evreilor în timpul regimului nazist”.

Cazul Honsik vs. Austria¹⁴⁸: Prin intermediul unor publicații periodice și a unei cărți intitulată „Achitarea lui Hitler”, dl Honski a negat existența camerelor de gazare și exterminările în masă. Comisia Europeană – fiind sesizată cu plângerea dlui Honski care fusese sancționat de instanțele austriece - a reafirmat: „reclamantul a încercat să folosească dreptul la informație prevăzut în articolul 10 ca un temei pentru activități contrare textului și spiritului Convenției, care, dacă ar fi acceptate, ar contribui la distrugerea drepturilor și libertăților garantate de Convenție”. O decizie similară, de inadmisibilitate, a fost adoptată în cazul Ochensberger vs. Austria¹⁴⁹, unde, prin intermediul unor publicații, reclamantul afirmă legitimitatea holocaustului, incita la ură rasială și nega suveranitatea Austriei.

Jurnaliștii pot însă prezenta organizații și ideologii rasiste și xenofobe tocmai în scopul compromiterii membrilor, respectiv autorilor unor astfel de organizații și ideologii. O astfel de atitudine din partea presei nu trebuie sancționată pentru că scopul nu este promovarea ideologiei respective, ci dimpotrivă, compromiterea acesteia. Cazul Jersild vs. Danemarca¹⁵⁰ este semnificativ în acest sens. Dl Jersild, jurnalist, a realizat un documentar pentru televiziunea daneză, cu privire la gruparea de tineret „Jachetele Verzi”. Au fost intervievați – timp

¹⁴⁸ Decizia din 22 aprilie 1998, cererea nr. 25062/94 (Comisia Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁴⁹ Decizia din 2 septembrie 1994, cererea nr. 21318/93 (Comisia Europeană a Drepturilor Omului).

¹⁵⁰ Hotărârea din 23 septembrie 1994, cererea nr. 15890/89 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului).

de cinci ore - trei dintre membrii acestei grupări și un asistent social, iar dl Jersild a montat documentarul la un timp de emisie de câteva minute. În introducere, prezentatorul emisiunii a afirmat: „În ultimii ani s-a vorbit mult despre rasism în Danemarca. Ziarele publică în mod frecvent cazuri în care minoritățile sunt întâmpinate cu neîncredere și resentimente. Cine sunt cei care urăsc minoritățile? De unde vin? Cum gândesc? Dl Jens Olaf Jersild a vizitat o grupare de tineri extremiști la Osterbro, în Copenhaga”.

În continuare, documentarul a prezentat afirmațiile injurioase și discriminatorii cu privire la imigranții și grupurile etnice din Danemarca făcute de cei trei tineri, ca răspuns la întrebările dlui Jersild. Între altele, tinerii au afirmat următoarele:

“Este bine să fii rasist. Noi credem că Danemarca este numai pentru danezi.”; “Ku Klux Klan, asta este ceva ce vine din State, din zilele bune ale, știi, războiului civil și chestii de-astea, pentru că Statele Nordice vroiau să facă din negri ființe umane libere, dar, înțelegi, ei nu sunt ființe umane, ei sunt animale, da, este complet greșit, înțelegi, că lucrurile alea s-au întâmplat. Oamenilor ar trebui să li se permită să țină sclavi, eu așa cred”. La întrebarea dlui Jersild “De ce, pentru că negrii nu sunt ființe umane?”, răspunsul a fost “Nu sunt, și asta poți s-o vezi și din structura corpului, înțelegi, nas mare și lat, cu urechi de conopidă, etc., înțelegi. Capete mari și corpuri foarte mari, înțelegi, păroși, este ca și cum te uiți la o gorilă și o compari cu o maimuță, înțelegi, și o să constăți aceeași comportare, înțelegi, au aceleași miscări, brațe lungi, înțelegi, degete lungi etc., picioare lungi.”; „Ia o fotografie a gorilei, înțelegi, și apoi privește un negrotei, este aceeași structură a corpului și toate celelalte, înțelegi, frunte plată și toate felurile de lucruri”. La întrebarea dlui Jersild „Ce înseamnă Ku Klux Klan pentru tine?”, răspunsul a fost „Înseamnă mult, pentru că eu cred că ce fac ei este corect. Un negrotei nu este o ființă umană, este un animal, asta este valabil și pentru ceilalți muncitori străini, cum ar fi turcii, iugoslavii și cum or mai fi numiți”. Despre muncitorii străini care lucrează în Danemarca, unul dintre tineri a afirmat: “Ei vin aici sus, înțelegi, și parazitează pe societatea noastră. Dar noi, noi avem destule probleme în obținerea ajutorului social, înțelegi, iar ei ni-l iau. La dracu, noi ne certăm cu idioții ăștia de la serviciul de asigurări sociale ca să ne luăm banii, înțelegi, iar ei îi iau ușor, înțelegi, ei sunt primii pe listele de locuințe, obțin apartamente mai bune decât noi, înțelegi, și unii din prietenii noștri

care au copii, înțelegi, trăiesc în cea mai proastă mahala, ... Danemarca este a danezilor, nu-i așa? ... vreau să spun că pot să se ducă la dracu, adică ... cum se numește e... adică dacă vor să vorbească rusește acasă, este în regulă, dar nu ne place când se plimbă îmbrăcați în hainele alea tip Zimbabwe și vorbesc pe stradă limba aia hula-hula și dacă îi întrebi ceva sau nimerești într-unul din taxiurile lor, nu știu decât să spună 'nu știu unde este, spune-mi tu pe unde să merg'. ”; “(...) Le-am vopsit ușile și sperăm că s-au săturat, așa încât o să plece curând, și am sărit pe mașinile lor și le-am aruncat vopsea pe fețe în timp ce dormeau în pat”. “(...) Era vopsea albă și cred ca li s-a potrivit, ăsta a fost efectul scontat”.

În cuprinsul documentarului, tinerii au relatat și despre condamnările penale suferite anterior. Documentarul a fost o parte a unei emisiuni duminicale, care a mai prezentat în ediția respectivă și alte subiecte, respectiv legea marțială în Africa de Sud, repartizarea profitului în Danemarca, scriitorul Heinrich Boll.

Ulterior difuzării emisiunii, ca urmare a plângerii formulate de Episcopul de Alborg s-au efectuat cercetări și a avut loc un proces penal în care cei trei membri ai grupării “Jachetele Verzi” au fost judecați și condamnați pentru afirmațiile discriminatorii, iar realizatorul emisiunii - dl Jersild - și directorul secției de știri au fost judecați și condamnați la amenzi penale pentru sprijinirea și instigarea celor trei. Discuțiile care urmează se referă numai la condamnarea jurnaliștilor de televiziune și nu la condamnarea celor trei membri ale grupării “Jachetele Verzi”. În fața instanțelor daneze, dl Jersild și directorul secției de știri au argumentat că singura lor intenție a fost de a prezenta o imagine reală a susținătorilor discriminării, iar emisiunea a provocat resentimente față de cei intervievați, realizându-și astfel scopul; nu a fost în intenția realizatorului emisiunii să propage ideile prezentate de membrii „Jachetelelor Verzi”, ci, dimpotrivă, să-i expună pe aceștia ridicolului, tocmai pentru a le discredita opiniile. Instanța de judecată i-a amendat însă pe cei doi jurnaliști, reținând că inițiativa realizării emisiunii a aparținut dlui Jersild, care a vizitat grupul „Jachetele Verzi”, împrejurare care i-a permis să cunoască, anterior emisiunii, conținutul rasist al răspunsurilor celor intervievați, pe care, prin întrebările adresate, i-a încurajat să-și exprime opiniile rasiste; însăși difuzarea televizată a acestor opinii a constituit o încălcare a textului penal; instanța a mai subliniat, ca un element esențial în motivarea deciziei sale, lipsa oricărui comentariu critic din partea realizatorului emisiunii,

de natură să contracareze opiniile rasiste exprimate de cei intervievați.

Plângerea dlui Jersild a fost soluționată de Curtea Europeană în favoarea libertății de exprimare, constatându-se că măsura condamnării acestuia nu a fost “necesară într-o societate democratică”. Între altele, Curtea a afirmat:

“Reclamantul nu este autorul afirmațiilor incriminate, activitatea lui fiind aceea de sprijinire a răspândirii acestora, prin folosirea calității de jurnalist TV. (...) De aceea, Curtea va examina principiile formulate în practica sa judiciară în materia rolului presei”. ”(...) [L]ibertatea de exprimare constituie unul din fundamentele esențiale ale unei societăți democratice, iar protecția care trebuie acordată presei este deosebit de importantă. Deși presa nu trebuie să depășească, între alte limite, și pe aceea a protecției reputației și drepturilor altora, este de datoria presei să transmită informații și idei cu privire la chestiunile de interes public. Obligației presei de a răspândi astfel de informații și idei i se adaugă dreptul publicului de a le primi. Dacă ar fi altfel, presa nu ar fi în stare să joace rolul vital de ‘câine de pază public’. Deși formulate în principal pentru presa scrisă, aceste principii sunt, neîndoielnic, aplicabile și mijloacelor audiovizuale”.

Examinând obligațiile și responsabilitățile unui ziarist, Curtea a subliniat că *“Impactul potențial al mijlocului de comunicare este un element important și este de notorietate că mijloacele de comunicare audiovizuale au, de regulă, efecte imediate și puternice. (...) Mijloacele audiovizuale au posibilitatea exprimării în imagini a unor înțelesuri pe care presa scrisă nu este capabilă să le răspândească. În același timp, metodele expunerii obiective și echilibrate pot diferi, în funcție, între altele, și de mijlocul de comunicare. Nu este rolul acestei Curți și nici al instanțelor naționale să se substituie presei în alegerea tehnicilor de expunere pe care ar trebui să le utilizeze ziariștii. În acest context, Curtea reafirmă că **articolul 10 protejează nu numai conținutul ideilor și informațiilor exprimate, dar și forma în care acestea sunt comunicate**”* [sublinierea noastră].

Curtea a examinat apoi *“modul în care a fost pregătită emisiunea, conținutul, contextul în care a fost difuzată și scopul programului”*. În

acest sens, a notat: *“prezentatorul emisiunii s-a referit, în introducere, la recenta discuție publică și la comentariile presei cu privire la rasism în Danemarca, invitând astfel spectatorii să privească emisiunea în acest context. A continuat prin a anunța că scopul emisiunii este să indice problemele tipice discriminării, prin identificarea unor persoane cu vederi rasiste și creionarea mentalității și mediului social în care acestea trăiesc. Fără îndoială, interviurile care au urmat au atins acest scop. În ansamblu, emisiunea nu a lăsat să se creadă că și-a propus propagarea opiniilor și ideilor rasiste. Dimpotrivă, a încercat în mod evident, prin metoda interviului, să expună public, să analizeze și explice grupul respectiv format din tineri limitați și frustrați de situația lor socială, cu antecedente penale și comportări violente, tratând astfel problematica specifică discriminării, aflată deja în atenția opiniei publice”*. Emisiunea era una serioasă, *“care s-a adresat unui public bine informat”*.

Referindu-se la mijloacele folosite de ziariști, Curtea a afirmat: *“informațiile exprimate prin interviuri, editate sau nu, constituie unul din cele mai importante mijloace prin care presa poate să-și joace rolul vital de ‘câine de pază public’. (...) Pedepsirea unui ziarist pentru că sprijină răspândirea afirmațiilor făcute de o altă persoană într-un interviu ar stânjeni serios contribuția presei la discutarea chestiunilor de interes public și nu trebuie acceptată decât dacă este justificată prin motive puternice legate de acea situație particulară. În acest context, Curtea nu acceptă argumentul Guvernului, referitor la cuantumul redus al amenzi aplicate; ceea ce contează este condamnarea ziaristului”*.

Hotărârea Curții Europene în cazul Jersild vs. Danemarca pune în discuție și practica interviurilor, considerând, pe de o parte, că jurnalistul nu este răspunzător pentru afirmațiile celor intervievați și, pe de altă parte, că această modalitate este extrem de eficientă atunci când, evident, este folosită cu bună-credință, pentru promovarea unor idei în sprijinul democrației și nu împotriva ei.

V.4. Interdicțiile administrative prevăzute de Ordonanța de urgență nr. 31/2002¹⁵¹

Interdicțiile administrative vizează conduita autorităților administrației publice și au ca obiect respingerea unor manifestări de apreciere la adresa persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii (articolele 12-13).

Potrivit ordonanței, autoritățile administrației publice locale au obligația să ia toate măsurile legale necesare pentru a asigura respectarea acestor **interdicții**, care privesc: ridicarea și menținerea în locuri publice a unor statui, grupuri statuare, plăci comemorative referitoare la persoanele vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii (articolul 12); acordarea numelor persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii unor străzi, bulevarde, scuaruri, piețe, parcuri sau altor locuri publice (articolul 13 alineatul 1); acordarea numelor persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii unor organizații, cu sau fără personalitate juridică (articolul 13 alineatul 2).

¹⁵¹ Până la modificarea prin Legea nr. 278/2006, OUG nr. 31/2002 prevedea și unele contravenții ce puteau fi săvârșite de către o persoană juridică. Odată cu Legea nr. 278/2006, a fost introdusă răspunderea penală a persoanei juridice, astfel că și o persoană juridică poate fi subiect activ al infracțiunilor prevăzute în ordonanță.

CAPITOLUL VI

LEGEA NR. 544/2001 PRIVIND LIBERUL ACCES LA INFORMAȚIILE DE INTERES PUBLIC¹⁵²

Această lege concretizează, cu o întârziere de 10 ani, o prevedere cu caracter general cuprinsă în articolul 31 din Constituția României (1991), conform căreia: *“Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit”*, dar acest drept *“(...) nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională”*. Același articol din Constituție prevede că *“Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal”*. Articolul 31 nu a suferit modificări de substanță cu ocazia revizuirii, în anul 2003, a Constituției; doar la alineatul 3 a fost înlocuită sintagma *„siguranța națională”* cu *„securitate națională”*.

În același timp, Legea nr. 544/2001 reprezintă un semnal important transmis autorităților și instituțiilor publice cu privire la relația, lipsită de opacitate, pe care trebuie să o aibă cu *“simplul cetățean”*.

În esență, legea prevede că orice persoană poate solicita oricărei autorități/instituții publice comunicarea oricărei informații de interes public. Cererea, verbală sau scrisă, nu trebuie însoțită de o justificare din care să rezulte interesul personal al solicitantului cu privire la informațiile solicitate, întrucât art. 1 din lege prevede că *„Accesul liber și neîngrădit al persoanei la orice informații de interes public (...) constituie unul dintre principiile fundamentale ale relațiilor dintre persoane și autoritățile publice”*. Deci, informațiile de interes public pot fi solicitate de orice

¹⁵² Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.663 din 23 octombrie 2001. Ulterior, au fost emise Normele metodologice din 7 februarie 2002 de aplicare a Legii nr. 544/2001, privind liberul acces la informațiile de interes public, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr.123 din 7 februarie 2002. Normele și hotărârea au fost publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.167 din 8 martie 2002. Până în prezent, Legea nr. 544/2001 a fost modificată de 3 ori, prin: Legea nr. 371/2006, Legea nr. 380/2006 și Legea nr. 188/2007.

persoană, fizică sau juridică, de la orice autoritate/instituție publică din simpla dorință a persoanei de a se informa cu privire la activitatea acelei instituții/autorități publice, sau, altfel spus, din „simpla curiozitate”.

● Informațiile de interes public

Care informații sunt de interes public:

Orice informații care se referă la sau rezultă din activitățile unei instituții sau autorități publice ce utilizează sau administrează resurse financiare publice, unei regii autonome, companii naționale, precum și oricărei societăți comerciale aflate sub autoritatea unei autorități publice centrale sau locale și la care statul român sau, după caz, o unitate administrativ-teritorială este acționar unic ori majoritar.¹⁵³

În urma unei modificări relativ recente a legii¹⁵⁴, prin care a fost introdus art. 11/1, **contractele de achiziții publice** au fost prevăzute expres în categoria informațiilor de interes public. Obligația de a comunica aceste informații privind contractele de achiziții publice, inclusiv a copiilor de pe contracte, revine autorității contractante, astfel cum este definită prin lege, mai precis prin legea achizițiilor publice¹⁵⁵.

¹⁵³ Legea nr. 544/2001 a fost modificată prin Legea nr. 371/2006, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 837 din 11 octombrie 2006; pe de o parte, s-a realizat o lărgire a noțiunii de “autoritate/instituție publică” prin includerea în aceasta a companiilor naționale și a unor categorii de societăți comerciale; de asemenea, în cazul regiilor autonome, a fost înlăturată condiționarea că ele să folosească resurse financiare publice; pe de altă parte, prin aceeași lege, a fost lărgita categoria excepțiilor de la liberul acces la informațiile de interes public prin adaugarea cazurilor în care publicitatea informațiilor aduce atingere dreptului de proprietate intelectuală ori industrială.

¹⁵⁴ Legea nr. 544/2001 a fost modificată prin Legea nr. 380/2006, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 846 din 13 octombrie 2006. A fost introdus art. 11/1, care prevede: “Orice autoritate contractantă, astfel cum este definită prin lege, are obligația să pună la dispoziția persoanei fizice sau juridice interesate, în condițiile prevăzute la art. 7, contractele de achiziții publice”. De asemenea, prin legea de modificare s-a precizat că excepțiile de la liberul acces prevăzute la art. 12 se aplică și în cazul contractelor de achiziții publice.

¹⁵⁵ Achizițiile publice sunt reglementate prin Ordonanța de urgență nr. 34/2006, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 418 din 15 mai 2006, aprobată cu modificări prin Legea nr. 337/2006, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 625 din 20 iulie 2006. Prin art. 3 lit. f din Ordonanța de urgență, **contractul de Achiziții publice** este definit drept contractul cu titlu oneros, încheiat în scris între una sau mai multe autorități contractante, pe de o parte, și unul sau mai mulți operatori economici, pe de altă parte, având ca obiect execuția de lucrări, furnizarea de produse sau prestarea de servicii, în sensul prezentei ordonanțe de urgență; contractul de Achiziții publice include și categoria *contractului sectorial*, astfel cum este definit la art. 229 alin. 2 (contract care se atribuie pentru efectuarea unei activități relevante în sectoarele de utilitate publică: apă, energie, transport, poștă).

Potrivit art. 8 din ordonanța de urgență, au calitatea de **autoritate contractantă**:

a) oricare organism al statului - autoritate publică sau instituție publică - care acționează la nivel

Prin cea mai recentă modificare a legii, au fost incluse în categoria informațiilor de interes public și cele privind **contractele de privatizare**.¹⁵⁶ Modificarea are, desigur, un caracter pozitiv, prin lărgirea categoriei informațiilor de interes public, dar, în practică, rolul ei este mai mult declarativ, deoarece în text se prevede că numai contractele de privatizare *încheiate după data intrării în vigoare a legii de modificare* (deci, după 29 iunie 2007) sunt calificate că fiind de interes public; or, este binecunoscut că „marile” și, totodată, discutabilele privatizări s-au făcut în perioada anterioară verii acestui an. Pe de altă parte, nu se justifică o împărțire a contractelor de privatizare în două categorii: de interes public sau lipsite de interes public doar în raport de data la care au fost încheiate, deci în raport de un criteriu lipsit de substanță. În mod normal, ar trebui stabilit că toate contractele de privatizare, indiferent de data încheierii, intră în categoria informațiilor de interes public, cu consecința ca toate aceste contracte să aibă regimul aplicabil informațiilor de interes public.

În raport de faptul că modificarea legii s-a produs la art. 5, care reglementează categoria informațiilor de interes public ce **se comunică din oficiu**, rezultă că și contractele de privatizare au fost incluse în

central ori la nivel regional sau local;

b) oricare organism de drept public, altul decât unul dintre cele prevăzute la lit. a), cu personalitate juridică, care a fost înființat pentru a satisface nevoi de interes general fără caracter comercial sau industrial și care se află cel puțin în una dintre următoarele situații:

- este finanțat, în majoritate, de către o autoritate contractantă, astfel cum este definită la lit. a), sau de către un alt organism de drept public;

- se află în subordinea sau este supusă controlului unei autorități contractante, astfel cum este definită la lit. a), sau unui alt organism de drept public;

- în componența consiliului de administrație/organului de conducere sau de supervizare mai mult de jumătate din numărul membrilor acestuia sunt numiți de către o autoritate contractantă, astfel cum este definită la lit. a), sau de către un alt organism de drept public;

c) oricare asociere formată de una sau mai multe autorități contractante dintre cele prevăzute la lit. a) sau b);

d) oricare întreprindere publică ce desfășoară una sau mai multe dintre activitățile prevăzute la cap. VIII secțiunea 1, atunci când aceasta atribuie contracte de achiziție publică sau încheie acorduri-cadru destinate efectuării respectivelor activități;

e) oricare subiect de drept, altul decât cele prevăzute la lit. a)-d), care desfășoară una sau mai multe dintre activitățile prevăzute la cap. VIII secțiunea 1, în baza unui drept special sau exclusiv, astfel cum este acesta definit la art. 3 lit. t), acordat de o autoritate competentă, atunci când acesta atribuie contracte de achiziție publică sau încheie acorduri-cadru destinate efectuării respectivelor activități.

¹⁵⁶ Legea nr. 544/2001 a fost modificată prin Legea nr. 188/2007, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 425 din 26 iunie 2007. La art. 5 a fost introdus un nou alineat, (5), cu următorul conținut: “ *autoritățile și instituțiile publice au obligația să pună la dispoziția persoanelor interesate contractele de privatizare încheiate după intrarea în vigoare a prezentei legi, prin consultarea la sediul acestora. Prevederile de mai sus nu se aplică în cazul contractelor de privatizare care se încadrează în sfera de aplicare a dispozițiilor art. 12 alin. 1”.*

categoria informațiilor de interes public ce se comunică din oficiu; legea prevede o formă specială de comunicare din oficiu a acestor contracte, respectiv: punerea lor la dispoziția solicitantului, prin consultare la sediul autorității sau instituției publice. Aceasta nu înseamnă că nu pot fi comunicate și copii de pe aceste contracte, la cererea solicitantului, potrivit art. 9 din Legea nr. 544/2001.

Care informații nu sunt considerate de interes public, deși ar trebui să fie:

Toate informațiile privind utilizarea banilor publici, indiferent de către cine; banul public își pastrează acest caracter, indiferent în mâinile cui se află. Raționamentul este valabil și pentru serviciile publice sau bunurile publice.

Legea nr. 544/2001 ar trebui corectată sub acest aspect; modificările de până acum sunt destul de „timide”.

- **Cine poate solicita informațiile de interes public**

Orice persoană, fizică sau juridică, română sau străină poate cere informații de interes public (art. 20 din Norme).

Solicitantul trebuie să-și motiveze, să-și justifice cererea?

Nu, cererea nu trebuie justificată. Informațiile de interes public pot fi solicitate și numai din “simplă curiozitate”, întrucât accesul la astfel de informații este liber, ceea ce presupune ca ele să se afle la dispoziția tuturor.

- **Accesul la informațiile de interes public**

Pentru care informații de interes public este liber accesul:

Pentru toate, cu excepția celor la care accesul este interzis expres prin lege; cazurile exprese de interzicere a accesului sunt prevăzute în art. 12 din lege. Consecința este că nu persoana trebuie să dovedească dreptul său de liber acces la o informație de interes public (acesta este prevăzut expres de lege, în art. 1, ca principiu fundamental); dimpotrivă, de fiecare dată când refuză comunicarea oricărei informații de interes public, autoritatea/instituția publică are obligația să facă dovada că acea informație este exceptată de la liberul acces potrivit art. 12 din lege.

Dacă nu face această dovadă (dovada nu se rezumă la o simplă afirmație) autoritatea/instituția publică nu poate refuza, în mod legal, comunicarea informației.

Pentru care informații de interes public nu este liber accesul:

1. **O parte dintre informațiile clasificate**, respectiv numai informațiile clasificate din domeniul apărării naționale, siguranței și ordinii publice, precum și informațiile clasificate care privesc deliberările autorităților și cele care privesc interesele economice și politice ale României. (Informațiile clasificate sunt reglementate printr-o lege distinctă, Legea nr. 182 din 12 aprilie 2002 privind protecția informațiilor clasificate, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 248 din 12 aprilie 2002).

Excepție: acele informații care favorizează sau ascund încălcarea legii de către o autoritate/instituție publică nu pot fi considerate ca informații clasificate și constituie informații de interes public la care *accesul este liber* (articolul 13 din Legea nr. 544/2001). De asemenea, prin articolul 24 alin. 5 din Legea nr. 182/2002 se interzice clasificarea ca secrete de stat a informațiilor, datelor sau documentelor în scopul ascunderii încălcărilor legii, erorilor administrative, limitării accesului la informațiile de interes public, restrângerii ilegale a exercițiului unor drepturi ale vreunei persoane sau lezării altor interese legitime.

Dacă astfel de informații au fost, totuși, clasificate, orice persoană are dreptul să inițieze o procedură pentru declasificare a lor (procedură reglementată în art. 20 din Legea nr. 182/2002).

Dacă s-a refuzat comunicarea unor astfel de informații pe motiv că sunt clasificate, recomandăm folosirea, în paralel a două proceduri: procedura de contestare a refuzului inițiată în baza Legii nr. 544/2001 și, distinct, și procedura de declasificare a acelor informații, conform Legii nr. 182/2002; în mod normal, procesul inițiat în baza legii nr. 544/2001 va trebui să fie suspendat, în temeiul art. 244 al. 1 pct. 1 din codul de procedură civilă, până când va fi soluționat irevocabil procesul prin care s-a solicitat declasificarea informației respective.

În situația în care solicitantul informației susține că ea nu putea

fi clasificată în raport de dispozițiile art. 13 din Legea nr. 544/2001, considerăm că nu mai este necesară o acțiune distinctă de declasificare a informației, întemeiată pe Legea nr. 182/2002, întrucât instanța sesizată cu o acțiune întemeiată pe Legea nr. 544/2001, poate să constate incidența art. 13 din Legea nr. 544/2001 și, în consecință, să oblige la comunicarea informației. Deci, dacă declasificarea nu este cerută în baza vreunui motiv din Legea nr. 182/2002, ci doar în baza art. 13 din Legea nr. 544/2001, considerăm că o singură acțiune, întemeiată pe dispozițiile Legii nr. 544/2001 este suficientă pentru a obține obligarea autorității/instituției publice să comunice informații pe care le-a clasificat pentru a favoriza sau ascunde încălcări ale legii.

2. Informațiile privind **activitățile comerciale sau financiare**, dar numai dacă publicitatea acestora aduce **atingere dreptului de proprietate intelectuală ori industrială**, precum și **principiului concurenței loiale**, potrivit legii¹⁵⁷.

În esență, dreptul de **proprietate intelectuală**¹⁵⁸ se referă la dreptul de **autor** (ansamblul de drepturi morale și patrimoniale cuvenite creatorilor operelor literare, artistice sau științifice) și la drepturile conexe dreptului de autor (drepturile artiștilor interpreți asupra rezultantei obținute prin: interpretarea, regizarea, dirijarea unei creații artistice pentru ca aceasta să ajungă la cunoștința publicului, drepturile producătorilor de înregistrări sonore/fonograme asupra acestora, drepturile radiodifuzorilor asupra emisiunilor pe care le realizează).

Dreptul de **proprietate industrială**¹⁵⁹ are ca obiect creațiile, de regulă cu caracter tehnic, care se aplică în orice domeniu de activitate economică: producție, comerț, servicii. Componenta centrală este dreptul de **inventator**. Protecția dreptului de proprietate industrială presupune,

¹⁵⁷ Art. 12 alin. 1 lit. c din Legea nr. 544/2001 a fost modificat prin Legea nr. 371/2006 în sensul includerii protecției dreptului de proprietate intelectuală ori industrială printre cazurile de exceptare a liberului acces la informațiile de interes public.

¹⁵⁸ Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe a suferit până în prezent numeroase și substanțiale modificări prin Legea nr. 285/2004 și Ordonanța de urgență nr. 123/2005, aprobată cu modificări prin Legea nr. 329/2006.

¹⁵⁹ În cauză, prezintă relevanță Legea nr. 64/1991 privind brevetele de invenții, Legea nr. 16/1995 privind protecția topografiilor circuitelor integrate, Ordonanța nr. 52/1997, aprobată prin Legea nr. 79/1998, privind regimul juridic al francizei (care conține, în art. 1, o definiție legală a know-how-ului), Legea nr. 129/1992 privind protecția desenelor și modelelor industriale.

pe lângă protecția invențiilor (creații tehnice brevetate), protecția noilor soiuri de plante, hibrizi sau rase de animale (brevetate), protecția topografiilor circuitelor integrate (de exemplu: microprocesoarele care intră în compunerea unității centrale a unui calculator), protecția know-how-ului (totalitatea cunoștințelor și soluțiilor noi, confidențiale, deținute de un comerciant, utile în industrie, comerț sau servicii, pentru care titularul își manifestă voința de a le transmite doar în anumite condiții tertilor; în sens larg, ar include „secretul economic”), protecția desenelor și modelelor industriale (de exemplu: diverse modele de mobilier sau de obiecte de uz casnic, desenul unei țesături, caroseriile de autoturisme, modelele de recipiente pentru diverse băuturi sau produse cosmetice).

Principiul **concurenței loiale**¹⁶⁰ este „motorul” economiei de piață funcționale; numai printr-o competiție reală și în condiții corecte, caracterizate prin buna-credință și conformitate cu uzanțele comerciale cinstite, se poate ajunge la o creștere a calității produselor, corelată cu o normală scădere a prețurilor.

Prin **concurența loială** se înțelege, în esență, exercitarea activității de comerț cu bună-credință și potrivit uzanțelor cinstite. Ea este protejată în interesul comun al comercianților și al consumatorilor, întrucât are ca rezultat orientarea clientelei către comercianții care vând cel mai ieftin produse de cea mai bună calitate.

Concurența este **neloială** atunci când activitatea comerciantului se realizează prin utilizarea de procedee nelegale, contrare uzanțelor comerciale. În general, actele și faptele de concurență neloială constau în: acorduri și practici monopoliste discriminatorii, crearea de confuzie, denigrarea și dezorganizarea comercianților concurenți, exercitarea propriului comerț contrar uzanțelor cinstite.

Faptele de concurență neloială constituie infracțiuni (art. 301 din Codul Penal pedepsește concurența neloială, art. 5 din Legea nr. 11/1991 prevede infracțiuni distincte privind concurența neloială), contravenții (reintroduse în Legea nr. 11/1991 prin Legea nr. 298/2001, după ce fuseseră eliminate prin Legea nr. 21/1996) sau delikte civile.

¹⁶⁰ În cauză, prezintă relevanță Legea nr. 21/1996, Legea Concurenței (republicată, după mai multe modificări, în M.Of. nr. 742 din 16 august 2005) și Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale (modificată substanțial prin Legea nr. 298/2001).

Respectarea legislației în domeniul concurenței este urmărită de **Consiliul Concurenței**¹⁶¹, autoritatea de concurență din țară; în caz de nerespectare a legislației, poate aplica sancțiunile prevăzute de Legea Concurenței. Având în vedere faptul că art. 20 alin. 4 lit. d și art. 27 alin. 6 din Legea nr. 21/1996, Legea Concurenței, republicată în 2005, prevăd posibilitatea Consiliului Concurenței de a formula puncte de vedere în materia concurenței, ar fi util ca într-un litigiu privind aplicarea Legii nr. 544/2001, în care comunicarea informațiilor a fost refuzată pe motiv că prin publicitatea acestora s-ar aduce atingere principiului concurenței loiale, să se ceară, ori direct ori prin intermediul instanței, un punct de vedere al consiliului cu privire la problema legată de concurența ridicată în respectiva cauză.

3. Informațiile cu privire la **datele personale**, potrivit legii (Legea nr.677/2001, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.790 din 12 decembrie 2001 se referă la protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date).

În sensul art. 2 lit. c din Legea nr. 544/2001 și în sensul art. 3 lit. a din Legea nr. 677/2001 privind protecția datelor personale, constituie informație cu privire la datele personale orice informație privind o persoană fizică identificată sau identificabilă.

După cum s-a precizat în mod constant în doctrină, mijloacele de **identificare** a persoanei fizice, numite și atribute de identificare, sunt: **numele, domiciliul și starea civilă**¹⁶².

Or, numai prin reunirea celor 3 atribute de identificare (nume, domiciliu, stare civilă) se ajunge la o reală identificare a persoanei. Simpla indicare a numelui unei persoane (de exemplu, Ion Ion, Popescu Vasile etc.) nu conduce, în mod evident, la identificarea unei persoane.

Cu privire la persoana **identificabilă**, art. 3 lit. a din Legea nr. 677/2001 precizează că o persoană devine identificabilă în măsura în care

¹⁶¹ Consiliul Concurenței a fost înființat prin Legea nr. 21/1996, legea concurenței; organizarea și atribuțiile consiliului sunt reglementate în art. 16-48 din această lege, republicată în 2005.

¹⁶² Gh.Beleiu, M.Nicolae, P.Trusca, *Drept civil roman. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul juridic, București, 2003, pag. 386-388; O.Ungureanu, C.Jugastru, *Drept civil. Persoanele*, Ed. Rosetti, 2003, pag. 121-123.

se face referire la un număr de identificare (de exemplu, codul numeric personal; serie și număr ale actului de identitate) sau la date fizice, biologice etc. care duc la identificarea persoanei.

Indicarea funcției ocupate de o persoană nu constituie o identificare a persoanei și nici nu face acea persoană identificabilă, întrucât identificarea unei persoane presupune întrunirea cumulativă a 3 atribute de identificare: nume, domiciliu, stare civilă. Numele, singur, nu constituie o identificare a persoanei, deoarece există mai multe persoane cu același nume; diferența dintre ele, adevărata individualizare a persoanei, rezultă numai din coroborarea cu numele a datelor privind domiciliul și a datelor de stare civilă.

Este de menționat, desigur în sens negativ, decizia nr. 615/2006 a Curții Constituționale prin care s-a stabilit constituționalitatea art. 158 al. 1 din Codul Muncii referitor la confidențialitatea salariilor personalului autorităților și instituțiilor publice, cu motivarea, cel puțin discutabilă, că salariul concret al unei persoane nu mai prezintă interes public, intrând în sfera interesului privat al persoanei.

În raport de această decizie, obligatorie, a Curții Constituționale, instanțele consideră în prezent că informațiile solicitate, în baza Legii nr. 544/2001, cu privire la veniturile persoanelor din cadrul autorităților/instituțiilor publice, venituri obținute, totuși, din bani publici, sunt informații exceptate de la liberul acces prin art. 12 lit. d din Legea nr. 544/2001, întrucât se referă la date personale.

Excepție: Informațiile cu privire la datele personale devin informații de interes public în măsura în care afectează capacitatea de exercitare a unei funcții publice. Deci, accesul la astfel de informații este liber (articolul 14 alin.1 din Legea nr.544/2001). De exemplu, datele privind starea sănătății sunt, evident, date cu caracter personal; pentru ocuparea unor anumite funcții publice, legea prevede necesitatea unei bune stări de sănătate; datele privind sănătatea unei persoane care ocupă astfel de funcții publice, deși au caracter personal, devin informații de interes public, întrucât sunt de natură să afecteze capacitatea de exercitare a funcției publice. Considerăm că în aceeași categorie a excepției care permite liberul acces la datele cu caracter personal sunt incluse și datele

din care ar rezulta cazuri de incompatibilități sau conflicte de interese privind exercitarea funcției publice. Și astfel de date afectează (altfel decât fizic/medical) capacitatea de exercitare a funcției publice.

4. Informațiile privind **procedura în timpul anchetei penale sau disciplinare**, dacă se periclitează rezultatul anchetei, se dezvăluie sursele confidențiale ori se pun în pericol viața, integritatea corporală, sănătatea unei persoane în urma anchetei efectuate sau în curs de desfășurare.

Pentru a fi exceptate de la liberul acces, nu este suficient ca informațiile să privească ancheta penală sau disciplinară. Pentru ca refuzul de comunicare să fie legal, este necesar ca refuzul să fie însoțit de dovezi din care să rezulte că prin publicitatea acelor informații se produce una dintre consecințele prevăzute de lege: periclitarea rezultatului anchetei, dezvăluirea de surse confidențiale, periclitarea vieții/integrității corporale/sănătății unei persoane; nu este suficient ca autoritățile/instituțiile publice să facă o simplă afirmație că s-ar produce acele consecințe negative, ci trebuie să facă și dovada producerii lor.

De asemenea, pentru a se respecta scopul legii, care este comunicarea informațiilor de interes public și nu secretizarea lor, este necesar ca autoritățile/instituțiile publice să ia măsurile necesare pentru a comunica informațiile de interes public într-o formă care să asigure protecția valorilor la care se referă textul legal (de exemplu prin acoperirea datelor ce ar periclita acele valori), fără însă a refuza total comunicarea acelor informații.

5. Informațiile privind **procedurile judiciare**, dacă publicitatea acestora aduce atingere asigurării unui proces echitabil ori interesului legitim al oricăreia dintre părțile implicate în proces.

Și aici sunt valabile, în mod corespunzător, comentariile de la excepția precedentă referitoare la informațiile privind procedura în timpul anchetei penale sau disciplinare. Simpla afirmație că s-ar aduce atingere caracterului echitabil al procesului sau interesului legitim al unei părți nu este suficientă, trebuie ca aceste consecințe să fie și dovedite de către autoritatea/instituția publică atunci când le invocă.

6. Informațiile a căror publicare prejudiciază **măsurile de protecție a tinerilor.**

Problema este că în legislație nu există o definiție a noțiunii generice de „tânăr”; în cadrul unor acte normative speciale este definită noțiunea de „tânăr”, dar cu aplicabilitate restrânsă la acel act normativ. Astfel, spre exemplu, în art. 2 din Legea nr. 15/2003 privind sprijinul acordat tinerilor pentru construirea unei locuințe proprietate personală, cu modificările ulterioare, se menționează despre „*tinerii în vârstă de până la 35 de ani*”. Pentru acest motiv, este necesar ca o viitoare modificare a Legii nr. 544/2001 să includă și definirea noțiunii de „tânăr”, prin indicarea unei limite de vârstă, ca în exemplul citat mai sus.

● **Comunicarea informațiilor de interes public**

Cum pot fi aflate informațiile de interes public:

Ele se comunică din oficiu (fără a fi nevoie de vreo cerere) sau la cererea, verbală sau scrisă, a solicitantului.

Accesul la informațiile de interes public este gratuit. Solicitantul trebuie, însă, să suporte costul serviciilor de copiere a documentelor pe care le cere.

Comunicarea din oficiu a informațiilor de interes public:

Nu toate informațiile de interes public se comunică din oficiu, ci numai o categorie: cele care privesc organizarea și funcționarea autorității/instituției publice, datele de identificare (denumire, adresă, numere de telefon, fax, adrese electronice), structura organizatorică, sursele financiare, bugetul, bilanțul contabil, programele și strategiile proprii, liste cu documentele de interes public și cu categoriile de documente produse și/sau gestionate, căile de atac la dispoziția solicitantului, precum și contractele de privatizare încheiate după 29 iunie 2007.

Comunicarea din oficiu se realizează prin: publicarea, anuală, a unui buletin informativ de către autoritățile/instituțiile publice; publicarea, în Monitorul Oficial, Partea a III-a, cel puțin anual, a unui raport de activitate de către autoritățile publice; organizarea la sediul fiecărei autorități/instituții publice a unui punct de informare-documentare unde

solicitantul să poată consulta documentele ce conțin informații de interes public ce se comunică din oficiu; afișarea la sediul fiecărei autorități/instituții publice sau publicarea respectivelor informații în Monitorul Oficial sau în mijloacele de informare în masă, în publicații proprii, precum și în pagina de internet proprie.

Afișarea la sediul autorității/instituției publice este, în cazul tuturor autorităților și instituțiilor publice, modalitatea minimă obligatorie de difuzare a informațiilor de interes public comunicate din oficiu (art.11 din Norme). Excepție fac doar contractele de privatizare menționate mai sus, la care accesul se face doar prin punerea lor la dispoziția solicitantului, pentru consultare, la sediul autorității/instituției publice, potrivit dispoziției cu caracter derogatoriu de la art. 5 alin. 5 din Legea nr. 544/2001.

Informațiile comunicate din oficiu trebuie prezentate într-o formă *accesibilă* și concisă, care să faciliteze contactul persoanei interesate cu autoritatea/instituția publică (art.10 din Norme). Rezultă că, dacă informațiile nu sunt prezentate într-o formă accesibilă, obligația comunicării lor din oficiu nu este îndeplinită.

Comunicarea la cerere a informațiilor de interes public:

Cererea poate fi verbală sau scrisă.

Cererea **verbală** se adresează compartimentului/biroului de informare și relații publice sau persoanei special desemnate în acest scop. Răspunsul se comunică pe loc, în cadrul unui program afișat la sediul instituției/autorității publice. Dacă informațiile solicitate nu sunt disponibile pe loc, persoana este îndrumată să le ceară în scris.

Cererea **scrisă** poate fi făcută pe hârtie sau pe suport electronic (e-mail). Ea trebuie să conțină: denumirea și sediul autorității/instituției publice; numele, prenumele și semnătura solicitantului, precum și adresa la care se solicită primirea răspunsului; care este informația solicitată, dacă se solicită copii de pe documente (cu indicarea cât mai exactă a acestora), disponibilitatea de a plăti costurile serviciilor de copiere a documentelor.

Cererea scrisă poate fi făcută pentru comunicarea oricărui gen de informații de interes public, inclusiv a celor care se comunică din oficiu. În caz contrar, ar fi îngădit nejustificat dreptul persoanei de a cere în scris orice informație de interes public, prevăzut în articolul 6 din Legea nr.544/2001. În acest sens există soluții și în jurisprudență (sentința civilă nr.577/F din 27 iunie 2002 pronunțată de Tribunalul București în dosarul nr.782/2002), instanța hotărând că obligația instituțiilor/autorităților publice de a comunica din oficiu unele informații de interes public nu exclude obligația acestora de a comunica informațiile și în scris, la cererea solicitantului, conform articolului 6 din Legea nr.544/2001.

Art. 21 alin. 2 din Norme restrânge în mod nejustificat dispoziția legală care nu interzice, ci permite, comunicarea la cerere și a informațiilor care se comunică din oficiu. Acest articol din Norme prevede că informațiile care se comunică din oficiu nu se comunică și la cererea scrisă, ci doar se indică doar sursa unde informația poate fi găsită. În practică, se pot crea mari dejavantaje pentru solicitant; de exemplu, dacă o informație este afișată la sediul autorității/instituției publice, iar solicitantul este din altă localitate, va fi nevoit să se deplaseze până la sediu, în loc să i se comunice prin poșta aceea informație la care avea liber acces. Precizăm că normele reprezintă un act normativ cu putere inferioară legii, iar un act inferior nu poate modifica o lege.

Dacă solicitarea nu este de competența instituției/autorității publice sesizate, aceasta nu o va restitui persoanei, ci, în termen de 5 zile de la primire, o va trimite instituției/autorității competente și va informa solicitantul despre aceasta.

Termenele de comunicare:

Legea prevede termene de comunicare de: 5 zile, 10 zile și 30 de zile.

În termen de **5 zile** de la primirea cererii se comunică în scris refuzul comunicării informațiilor și motivarea acestuia.

În termen de **10 zile** de la înregistrarea cererii se comunică în scris informațiile solicitate sau, în cazul în care au fost cerute informații complexe, faptul că ele vor fi comunicate în scris în termen de 30 zile de la înregistrare.

În termen de **30 de zile** de la înregistrare se comunică în scris informațiile complexe, pentru care identificarea și difuzarea necesită o durată de timp ce depășește 10 zile.

Termenele de 5, 10, 30 de zile nu sunt pe zile lucrătoare (cum se prevede în Norme), ci calendaristice, întrucât, pe de o parte, Legea nr. 544/2001 nu distinge și se referă la zile (care pot fi lucrătoare sau nelucrătoare) iar, pe de altă parte, acesta este și sistemul termenelor din codul de procedură civilă, care completează Legea nr. 544/2001.

Întrucât nu este în puterea Normelor să adauge la lege, ele conțin o inadvertență atunci când se referă la aceste termene că fiind pe zile lucrătoare, iar nu calendaristice.

Calculul termenelor se face potrivit articolului 101 din codul de procedură civilă, în sensul că termenele se socotesc pe zile libere, neintrând în calcul nici ziua în care a început și nici ziua când s-a sfârșit termenul. Desigur, dacă termenul se sfârșește într-o zi nelucrătoare (sărbătoare legală sau când serviciul este suspendat) el se va prelungi până la sfârșitul primei zile de lucru următoare.

Nerespectarea termenelor legale pentru comunicarea în scris a refuzului sau a informației echivalează cu refuzul nejustificat de rezolvare a cererii și, implicit de aplicare a legii liberului acces la informațiile de interes public.

Chiar dacă, în cele din urmă, refuzul sau informația vor fi comunicate, dar cu depășirea termenelor legale, cel vinovat de întârziere

nu poate fi exonerat de răspunderea disciplinară, iar instituția/autoritatea publică nu va fi scutită de obligația de a plăti solicitantului daune morale și/sau materiale pentru vătămarea produsă prin încălcarea legii liberului acces la informațiile de interes public.

- **Căi de atac**

Pentru refuzul nejustificat, explicit sau tacit, de comunicare a informațiilor sau pentru orice altă încălcare a dreptului persoanei de liber acces la informațiile de interes public (comunicarea informațiilor într-o formă inaccesibilă, neclară, vagă, incompletă, comunicare tardivă a informațiilor sau a refuzului, necomunicarea prelungirii termenului de la 10 la 30 zile etc.) solicitantul are la dispoziție două căi de atac: reclamația administrativă și plângerea în instanță.

Reclamația administrativă:

Constă într-o reclamație scrisă care se adresează conducătorului autorității/instituției publice din care face parte angajatul care a refuzat aplicarea prevederilor legii liberului acces la informațiile de interes public.

Se formulează în termen de 30 zile de la data la care solicitantul informației a luat cunoștință de încălcarea dreptului.

Dacă solicitantul nu primește răspuns la cererea inițială de obținere a informațiilor după trecerea a 10 zile de la data înregistrării (termenul obișnuit pentru comunicarea informațiilor) și nici comunicarea că termenul a fost prelungit de la 10 la 30 zile, recomandăm să facă reclamație administrativă în termen de 30 zile de la expirarea celor 10 zile. Aceasta deoarece necomunicarea în termen echivalează cu refuzul nejustificat al rezolvării cererii și, implicit, al aplicării legii.

Desigur, dacă solicitantul primește în termen de 10 zile de la înregistrare comunicarea că termenul a fost prelungit la 30 zile, termenul pentru introducerea reclamației administrative începe să curgă după expirarea celor 30 zile.

Reclamația administrativă va cuprinde, pe lângă mențiunile din

cererea de solicitare a informației, o expunere a motivelor pentru care solicitantul consideră că a fost încălcată legea.

Reclamantul primește răspuns la reclamația administrativă numai în cazul în care aceasta este admisă. Răspunsul este scris și se comunică în termen de 15 zile de la data depunerii reclamației. Trebuie să cuprindă atât informațiile solicitate, cât și sancțiunile disciplinare luate împotriva celui vinovat.

Dacă reclamația este respinsă, solicitantului nu i se comunică nimic.

Această reglementare încalcă articolul 47 alin. 4 din Constituție care prevede că autoritățile publice au obligația să răspundă la petiții. Deci, comunicarea soluției trebuie făcută în toate cazurile, nu numai când reclamația este admisă.

Plângerea în instanță:

Instanța poate fi sesizată direct cu plângere împotriva refuzului de aplicare a Legii nr. 544/2001. Nu este necesar ca, înainte de sesizarea instanței, să se adreseze o reclamație administrativă conducătorului autorității/instituției publice.

Reclamația administrativă are caracter facultativ, deși articolul 36 din Norme ar putea conduce la o soluție contrară, neconformă – din nou - cu dispozițiile Legii nr. 544/2001.

Dacă se dorește formularea unei reclamații administrative înainte de sesizarea instanței, recomandăm ca instanța să fie sesizată în termen de 30 zile, calculat nu de la data expirării termenului de soluționare a reclamației administrative, ci de la data expirării termenelor de 5, 10, 30 de zile pentru comunicarea refuzului sau informației, prevăzute în articolul 7 din Legea nr. 544/2001. Cu alte cuvinte, în **același termen de 30 zile să se formuleze și reclamația administrativă și să fie sesizată și instanța.**

În plângere se va cere instanței să constate că informațiile

solicitate sunt de interes public și să oblige autoritatea/instituția publică să comunice în scris informațiile solicitate. De asemenea, trebuie solicitat ca instanța să fixeze un termen în care informațiile să fie comunicate.

Poate fi solicitată și obligarea autorității/instituției publice la plata unor sume de bani cu titlu de daune morale sau/și materiale (patrimoniale). Trebuie indicată valoarea daunelor, pentru fiecare categorie, în ce constau, cum s-au produs, cum pot fi dovedite.

Plângerea este scutită de taxa de timbru.

Plângerea se adresează, în primă instanță, numai tribunalului. Este o competență materială specială prevăzută expres de Legea nr. 544/2001, care deroga de la competența materială din contenciosul administrativ. Deci, Curtea de apel nu are competență ca primă instanță, ci doar ca instanță de recurs.

Competența teritorială este alternativă, la alegerea petentului: tribunalul în a cărei rază teritorială domiciliază petentul sau tribunalul în a cărei rază teritorială se află sediul autorității/instituției publice.

Plângerea se judecă de secția de contencios administrativ a tribunalului. Aceasta nu înseamnă că se aplică toate regulile și principiile din legea contenciosului administrativ. Legea nr. 544/2001 are caracteristici și reguli proprii, care diferă și au prioritate în raport cu legea contenciosului administrativ. O diferență a fost deja menționată și privește competența materială. Alte diferențe privesc caracterul obligatoriu/facultativ al reclamației administrative, termenele, taxele etc. O deosebire importantă se referă la problema dovedirii interesului în cauză. În cazul Legii nr.544/2001, este suficientă și «simpla curiozitate» pentru obținerea unei informații de interes public, ce trebuie să fie la dispoziția tuturor; solicitantului nu trebuie să i se impună să facă dovada unui interes direct, personal în legătură cu acea informație.

Plângerea se judecă în procedură de urgență. Aceasta impune instanței o mai mare rețineră la acordarea de amânări, să fixeze termene mai scurte față de regulă, să judece și în timpul vacanței judecătorești, să redacteze cu celeritate hotărârile.

Hotărârea tribunalului este supusă recursului, care se judecă la Curtea de apel.

Recursul este scutit de taxa de timbru.

Termenul de recurs este cel din dreptul comun, de 15 zile de la comunicarea hotărârii. În același termen, recursul trebuie să fie și motivat.

Recursul se adresează curții de apel, dar se depune la tribunal (la instanța a cărei hotărâre se atacă), sub sancțiunea nulității.

Recursul nu se limitează la motivele de casare din articolul 304 cod procedură civilă, ci la toate aspectele de nelegalitate și/sau netemeinicie (regulă stabilită de articolul 304/1 cod procedură civilă și care se aplică tuturor hotărârilor care nu pot fi atacate cu apel, ci doar cu recurs).

Recursul se judecă la secția de contencios administrativ a Curții de apel, de asemenea, în procedură de urgență.

Decizia Curții de apel este definitivă și irevocabilă. Nu mai poate fi atacată decât în cazuri excepționale pe calea contestației în anulare sau a revizuirii.

● Executarea hotărârii judecatorești

Trebuie distins între executarea dispoziției din hotărâre privind:

1. comunicarea informațiilor și
2. executarea dispoziției privind acordarea daunelor.

1. În lipsa unei dispoziții derogatorii în Legea nr. 544/2001, la executarea dispoziției privind **comunicarea informațiilor** se aplică prevederile articolelor 22 - 25 din Legea nr. 554/2004, privind contenciosul administrativ.

Astfel, autoritatea/instituția publică este obligată să comunice, din proprie inițiativă, informațiile la care a fost obligată prin hotărârea judecătorească irevocabilă în termenul prevăzut în cuprinsul hotărârii

sau, în lipsa unui astfel de termen, în cel mult 30 zile de la data rămânerii irevocabile a hotărârii.

În cazul în care termenul nu este respectat, instanța de executare (tribunalul) va fi sesizată de solicitant cu o cerere pentru:

- obligarea conducătorului autorității/instituției publice la plata unei **amenzi către stat** de 20% din salariul minim brut pe economie pe zi de întârziere;

- obligarea autorității/instituției publice la plata de **daune pentru întârziere** către solicitant; deoarece ele au fost prevăzute ca mijloace de constrângere pentru obținerea executării hotărârii, având și un caracter de pedeapsă, pentru acordarea lor nu trebuie dovedit că efectiv prin întârziere solicitantul a suferit o pagubă (în acest sens s-a pronunțat și Curtea Supremă de Justiție, într-un dosar de contencios administrativ: decizia civilă nr. 699 din 22 februarie 2002).

Cererea este scutită de taxa de timbru.

Instanța (tribunalul) judecă cererea în camera de consiliu, de urgență, cu citarea părților. Hotărârea este definitivă și executorie, deci va putea fi atacată cu recurs (dar într-un termen mai scurt: 5 zile de la pronunțare) la Curtea de apel, care va pronunța o hotărâre irevocabilă.

Pe lângă mijloacele de natură civilă destinate a asigura executarea hotărârii întemeiate pe Legea nr. 544/2001, legea contenciosului administrativ prevede și un mijloc de natura **penală**. Astfel, art. 24 alin. 3 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ, prevede că *„Neexecutarea sau nerespectarea hotărârilor judecătorești definitive și irevocabile pronunțate de instanța de contencios administrativ și după aplicarea amenzii prevăzute la alin. (2) constituie infracțiune și se sancționează cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă de la 25.000.000 lei la 100.000.000 lei.”*

Deci, dacă după ce se obține o hotărâre irevocabilă prin care conducătorul autorității/instituției publice a fost obligat la plata unei amenzi pentru neexecutarea hotărârii întemeiate pe Legea nr. 544/2001, acesta continuă să refuze executarea hotărârii, fapta sa constituie infracțiune, iar reclamantul poate formula o plângere penală, la parchet,

pentru comiterea infracțiunii de refuz de executare a hotărârii judecătorești, prevăzută de art. 24 alin. 3 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ.

2. Pentru **daunele morale și/sau materiale** obținute prin hotărârea irevocabilă pronunțată în temeiul Legii nr. 544/2001, executarea se face potrivit dreptului comun (obținerea titlului executoriu și trecerea la executarea silită, prin poprire sau prin urmărirea bunurilor mobile sau imobile; modalitatea de executare silită este la latitudinea creditorului - cel care a obținut daunele - iar nu a debitorului). Aceeași procedură urmează a fi folosită și pentru executarea cheltuielilor de judecată (onorariul avocatului etc.).

● **Dispoziții speciale privind presa**

Legea nr.544/2001 cuprinde o secțiune prin care sunt reglementate raporturile cu presa. Este vorba despre 6 articole (art.15-20) din Capitolul II, Secțiunea a 2-a - Dispoziții speciale privind accesul mijloacelor de informare în masă la informațiile de interes public.

Existența acestor dispoziții cu caracter special, care – teoretic - prevăd anumite facilități pentru presă nu împiedică ziaristul să folosească celelalte dispoziții cu caracter general ale legii. De exemplu, dacă unui ziarist i se refuză acreditarea de către o autoritate publică, el va putea solicita informațiile de interes public de la acea autoritate “ca simplu cetățean”, în temeiul art. 6 sau 8 din Legea nr. 544/2001.

Precizăm că art. 8 alin. 5 din Legea nr. 544/2001 conține o dispoziție care privește în exclusivitate presa și care, în mod logic, ar fi trebuit să se regăsească în secțiunea dedicată presei. Art. 8 alin. 5 din lege prevede că : „*informațiile de interes public solicitate verbal de catre mijloacele de informare în masa vor fi comunicate, de regula, imediat sau în cel mult 24 de ore*”. Rezultă că **regula constă în raspunsul pe loc, imediat la solicitările de informații de interes public formulate verbal de presă.**

În lege se mai prevede obligația autorităților și instituțiilor publice de a desemna un purtător de cuvânt, pentru a asigura accesul presei la informațiile de interes public.

De asemenea, legea prevede obligația autorităților publice de a organiza periodic, de regulă o dată pe lună, conferințe de presă pentru aducerea la cunostință a informațiilor de interes public, precum și obligația de a răspunde, în cadrul acestor conferințe, întrebărilor privitoare la orice informații de interes public.

Autoritățile și instituțiile publice au obligația de a informa în timp util presa asupra conferințelor de presă sau oricăror alte acțiuni publice organizate de acestea. Accesul presei la aceste conferințe sau acțiuni publice nu poate fi interzis în nici un fel.

Presa nu are obligația de a publica informațiile furnizate de autoritățile sau de instituțiile publice. Deci, este pe deplin posibil ca un ziarist să asiste la o conferință de presă sau altă activitate publică ori să primească un comunicat și să nu scrie nimic despre ele, dacă apreciază că informațiile prezentate sunt nerelevante.

În articolul 18 din lege este prevăzută **acreditarea** - fără discriminare - a „ziariștilor și reprezentanților mijloacelor de informare în masă”, ca obligație a „autorităților publice” și, în consecință, ca un drept al ziariștilor.

În realitate, în multe cazuri, acreditarea este tratată de autoritățile publice nu ca un drept, ci ca o obligație a ziariștilor, care depind de „bunavoința” celor care acreditează.

Subliniem că articolul 18 se referă doar la “autoritățile publice”, nu și la instituțiile publice, ceea ce înseamnă că în raporturile cu “instituțiile publice” (de exemplu: instituții de învățământ, instituții medicale, televiziunea publică, radioul public etc.) nu este nevoie de obținerea unei acreditări.

Legea prevede că acreditarea se acordă la cerere, în termen de 2 zile de la înregistrarea acesteia. Din redactarea articolului 18 alineat 2 rezultă ca termenul are ca limita minimă câteva minute și limita maximă de 2 zile, ceea ce înseamnă că acreditarea se acordă pe loc sau în cel mult 2 zile. Considerăm că regula este că acreditarea trebuie acordată pe loc, în momentul depunerii cererii.

Numai în cazuri excepționale, și dacă nu este afectat dreptul ziaristului de acces la informațiile de interes public, acreditarea ar putea fi acordată nu pe loc, ci în maximum 2 zile. Aceasta deoarece trebuie să se țină cont de specificul activității de ziarist (informația este un bun perisabil). De exemplu, dacă acreditarea este solicitată în ziua în care se desfășoară o activitate publică, iar ea este acordată abia după 2 zile, ziaristul - deși prezent - este împiedicat de a asista la acea activitate.

Singurul motiv pentru care acreditarea poate fi refuzată (sau retrasă) este săvârșirea de “fapte care împiedică desfășurarea normală a activității autorității publice”. Legea prevede că acreditarea nu poate fi refuzată (sau retrasă) pentru “opiniile exprimate în presă de respectivul ziarist”, indiferent cât de critice, deranjante sau ofensatoare au fost acestea la adresa autorității publice. Legea face o distincție clară între “fapte” și “opinii”. Exprimarea unor opinii nu este supusă nici unei “sanțiuni”, ci doar săvârșirea de fapte care împiedică activitatea normală a autorității publice respective. Aceasta presupune că, în urma unor acțiuni concrete desfășurate de ziarist, activitatea autorității a fost, practic, blocată. Cazuri de acest gen sunt, evident, cu totul excepționale.

Rezultă că, dacă autoritatea publică nu face dovada că ziaristul respectiv a săvârșit “fapte care împiedică desfășurarea normală a activității autorității publice”, refuzul/retragerea acreditării nu au temei și constituie o încălcare a Legii nr. 544/2001.

Refuzul/retragerea acreditării unui ziarist se comunică în scris. În mod logic, comunicarea trebuie să cuprindă și motivele pentru care s-a dispus măsura respectivă (faptele ziaristului care au împiedicat desfășurarea activității normale a activității autorității publice).

Refuzul/retragerea acreditării unui ziarist nu afectează dreptul organismului de presă de a obține acreditarea unui alt ziarist.

Pentru fiecare încălcare a Legii nr. 544/2001 de către autoritățile/instituțiile publice (de exemplu: nedesemnarea unui purtător de cuvânt, neorganizarea periodică a conferințelor de presă, refuzul de a răspunde - la conferința de presă - la orice întrebare privind informații de interes public, refuzul/retragerea fără temei a acreditării, neanunțarea în timp

util cu privire la desfășurarea conferințelor de presă sau a oricăror altor acțiuni publice organizate de autoritățile/instituțiile publice, interzicerea sub orice formă a accesului presei la acțiunile publice organizate de autoritățile/instituțiile publice) ziaristul are dreptul de a formula o reclamație administrativă (articolul 21 din lege) și de a se adresa instanței de judecată (articolul 22 din lege) pentru obligarea autorității/instituției publice la respectarea/aplicarea Legii nr. 544/2001 și la plata daunelor morale și/sau patrimoniale.

Deși articolul 10 din Convenție garantează și libertatea de a „primi” informații sau opinii, alături de cea de a comunica, Curtea de la Strasbourg a refuzat până în prezent să interpreteze această dispoziție a Convenției în sensul că ar însemna că obligă autoritățile să difuzeze informații. În hotărârea sa Roche vs. Regatul Unit al Marii Britanii, din 19 octombrie 2005, Curtea a reluat principiul deja stabilit anterior potrivit căruia libertatea de a primi informații interzice unui guvern să împiedice primirea de informații pe care alții doresc sau au consimțit să le comunice, dar nu se poate interpreta că ar impune statului „obligații pozitive” de a difuza propriu-zis informații. În cauză reclamantul se plângea, invocând și articolul 10, că a avut acces insuficient la informații asupra testelor cu produse chimice toxice la care fusese expus, în calitate sa de militar în armata britanică, în anii 1960. Trebuie însă precizat că deși Curtea de la Strasbourg a refuzat să interpreteze extensiv articolul 10, ea a recunoscut totuși că un drept de acces la acest gen de informații – care au legătură efectivă cu viața privată a individului – este garantat prin articolul 8 din Convenție, care prevede dreptul la viață privată, reținând că *„problema accesului la informațiile care ar fi putut fie să alunge temerile reclamantului, fie să îi dea posibilitatea să evalueze pericolul la care se expunea, prezintă o legătură suficient de strânsă cu viața sa privată (...) încât să facă aplicabile în cauză dispozițiile acestui articol”*. Curtea a constatat, de altfel, încălcarea articolului 8 pentru că statul nu și-a îndeplinit obligația care îi revenea potrivit acestei dispoziții a Convenției, de a pune la dispoziția reclamantului o cale legală efectivă și accesibilă care să îi fi permis să aibă acces la informațiile pertinente, că să poată să aprecieze riscurile asupra sănătății cărora li s-a expus prin participarea la teste.

În practica sa mai recentă, Curtea de la Strasbourg a continuat

să reafirme că este greu de interpretat Convenția în sensul că ar garanta un drept general de acces la date și documente cu caracter administrativ. Totuși, atunci când este vorba de date și documente la care accesul persoanelor interesate este permis prin lege, respingerea unei cereri de acces la informații a fost considerată de Curte drept o restrângere a dreptului de a primi informații (a se vedea decizia de inadmisibilitate în cazul asociației Sdružení Jihočeské Matky vs. Cehia, din 10 iulie 2006). Cazul respectiv privea accesul la planurile originale de construcție ale unei centrale nucleare, modificate ulterior (informații care, spre deosebire de informațiile privind impactul ecologic al unei asemenea centrale, nu au fost considerate de interes general, datorită deosebitei complexități a instalației, care necesita un nivel de securitate foarte ridicat). Ținând cont de faptul că reclamanta avusese totuși acces la planurile modificate, Curtea a considerat că instanțele interne au stabilit în mod convingător necesitatea restrângerii accesului la aceste informații.

Ca atare, din practica recentă a Curții de la Strasbourg se poate deduce că deși Convenția nu garantează un drept absolut de acces la informații, un drept de acces este totuși garantat, atunci când există o bază legală în dreptul intern care oferă persoanelor interesate accesul la anumite informații (în România, aceasta bază legală este Legea nr. 544/2001). Prin urmare, în cazul refuzului unei autorități de a furniza informații, ziaristul trebuie să invoce lipsa necesității restrângerii accesului sau lipsa proporționalității restrângerii, față de scopul legitim urmărit.

CAPITOLUL VII

INFRAȚIUNI ȘI CONTRAVENȚII PREVĂZUTE ÎN LEGEA AUDIOVIZUALULUI (LEGEA NR. 504/2002)¹⁶³

VII.1. Infrațțiuni

Articolul 96

„(1) Constituie infrațțiuni și se pedepsesc cu amendă de la 1.000 lei la 10.000 lei următoarele fapte:

a) emisia de programe fără licență de emisie sau autorizație tehnică de funcționare ori retransmisia de programe cu încălcarea dispozițiilor art. 77;

b) emisia pe altă frecvență, emisia dintr-un alt amplasament sau nerespectarea parametrilor ori a condițiilor din licența de emisie sau din autorizația tehnică de funcționare, dacă autorul faptei nu se conformează somației emise de Autoritatea Națională pentru Comunicații.

(2) Somarea se poate face prin orice mijloc de comunicație și prin difuzare, de cei care exploatează rețele publice de radiodifuziune și televiziune.

(3) Difuzarea se face în mod gratuit, în cel mult 30 de minute de la solicitare.

(4) În cazul săvârșirii infrațțunilor prevăzute la alin. (1) instanța poate dispune și aplicarea dispozițiilor Codului penal privind confiscarea specială”.

După cum rezultă din articolul 96, singurul care prevede infrațțiuni, Legea nr. 504/2002 nu a preluat din vechea lege a audiovizualului, Legea nr. 48/1992, infrațțunilor care se referă la conținutul emisiunilor (încălcarea vieții private, lezarea demnității, defăimarea țării, difuzarea de informații cu caracter secret etc.), ci numai pe cele referitoare la **încălcări de natură „tehnică”** (emiterea fără licență, pe altă frecvență etc.). Faptele care se

¹⁶³ Legea nr.504/2002, Legea Audiovizualului, a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.534 din 22 iulie 2002 și a abrogat Legea nr. 48/1992 (precedenta lege a audiovizualului). Legea nr. 504/2002 a fost modificată prin Legea nr. 591/2002, Legea nr. 402/2003, OUG nr. 123/2005, OUG nr. 3/2006, Legea nr. 197/2006, Legea nr. 364/2007, Legea nr. 116/2008 și OUG nr. 181 din 25 noiembrie 2008 (încă nedezbătută și aprobată de Parlament).

referă la conținutul emisiunilor au fost, deci, scoase din sfera penalului și au devenit contravenții. Fără îndoială, acesta este un progres, chiar cel mai important, pe care-l reprezintă Legea Audiovizualului din anul 2002.

Alte progrese realizate de lege constau în reglementarea **protecției surselor**¹⁶⁴ precum și în stipularea unor condiții speciale pentru **efectuarea percheziției**¹⁶⁵.

Articolul 96 prevede trei infracțiuni. **Prima infracțiune** este cea prevăzută în **articolul 96 alineatul 1 litera “a”** și poate fi săvârșită

¹⁶⁴ Articolul 7 din Legea nr. 504/2002 prevede:

“(1) Caracterul confidențial al **surselor** de informare utilizate în conceperea sau elaborarea de știri, de emisiuni sau de alte elemente ale serviciilor de programe este garantat de prezenta lege.

(2) Orice jurnalist sau realizator de programe este liber să nu dezvăluie date de natură să identifice sursa informațiilor obținute în legătură directă cu activitatea sa profesională.

(3) Se consideră date de natură să identifice o sursă următoarele:

a) numele și datele personale, precum și vocea sau imaginea unei surse;

b) circumstanțele concrete ale obținerii informațiilor de către jurnalist;

c) partea nepublicată a informației furnizate de sursă jurnalistului;

d) datele cu caracter personal ale jurnalistului sau radiodifuzorului, legate de activitatea pentru obținerea informațiilor difuzate.

(4) Confidențialitatea surselor de informare obligă, în schimb, la asumarea răspunderii pentru corectitudinea informațiilor furnizate.

(5) Persoanele care, prin efectul relațiilor lor profesionale cu jurnaliștii, iau cunoștință de informații de natură să identifice o sursă prin colectarea, tratarea editorială sau publicarea acestor informații, beneficiază de aceeași protecție ca jurnaliștii.

(6) Dezvăluirea unei surse de informare poate fi dispusă de instanțele judecătorești numai dacă aceasta este necesară pentru apărarea siguranței naționale sau a ordinii publice, precum și în măsura în care această dezvăluire este necesară pentru soluționarea cauzei aflate în fața instanței judecătorești, atunci când:

a) nu există sau au fost epuizate măsuri alternative la divulgare cu efect similar;

b) interesul legitim al divulgării depășește interesul legitim al nedivulgării”.

Potrivit acestui text, nici poliția și nici parchetul nu au dreptul de a dispune ca ziaristul să-și dezvăluie sursa. Numai instanța de judecată are acest drept, și el restricționat însă de cele două condiții din finalul alineatului 6, condiții care trebuie îndeplinite cumulativ.

Din alineatul 3 lit. d rezultă că se include în protecția surselor și protecția datelor personale ale ziaristului care obține informații ce sunt difuzate în cadrul unui program, realizat de acesta sau de altcineva. De asemenea, potrivit alineatului 5, protecția surselor include protecția persoanelor care intră în relații profesionale cu ziaristii și iau cunoștință în acest mod de informații de natură să identifice o sursă.

¹⁶⁵ Articolul 9 din Legea nr. 504/2002 prevede:

“Desfășurarea de **percheziții** în sediile sau localurile radiodifuzorilor nu trebuie să prejudicieze libera exprimare a jurnaliștilor și nici nu poate suspenda difuzarea programelor”.

Din aceste prevederi rezultă că legea califică ca abuzive perchezițiile din sediile sau localurile radiodifuzorilor care afectează libera exprimare a ziaristilor (de exemplu, prin realizarea unui efect de intimidare) sau care împiedică desfășurarea normală a activității radiodifuzorului, ducând la întreruperea, chiar de scurtă durată, a difuzării programelor. Cei care dispun sau efectuează astfel de percheziții vor trebui să răspundă civil, disciplinar sau/și penal.

INFRAȚIUNI ȘI CONTRAVENȚII PREVĂZUTE ÎN LEGEA AUDIOVIZUALULUI

în oricare din următoarele 3 modalități: emisia de programe fără licență de emisie; emisia de programe fără autorizație tehnică de funcționare; retransmisia de programe cu încălcarea dispozițiilor art. 77 (care, în esență, se referă la necesitatea autorizației de retransmisie, atunci când retransmisia nu este liberă, potrivit legii).

Legea nu mai conține prevederea din Legea nr. 48/1992 potrivit căreia se sancționează penal emiterea sau retransmiterea și pe durata *suspendării* licenței sau autorizației. Din acest motiv, faptele respective nu mai constituie infracțiuni.

Infracțiunea se săvârșește cu **intenție**, directă sau indirectă, ceea ce presupune că autorul știa că nu posedă autorizație sau licență.

În cazul acestei infracțiuni instanța poate dispune **confiscarea echipamentului tehnic**. Măsura **nu este obligatorie**, legea (articolul 96 alineatul 4) prevăzând că instanța o „*poate*” dispune.

Infracțiunea prevăzută în articolul 96 alineatul 1 litera b poate fi săvârșită în oricare dintre cele 3 modalități prevăzute în text: emisia pe altă frecvență decât cea autorizată; emisia dintr-un alt amplasament decât cel autorizat; nerespectarea parametrilor ori a condițiilor din licența de emisie sau din autorizația tehnică de funcționare.

Pentru fiecare din aceste trei variante textul impune o **condiție prealabilă**: pre existența unei *somații* emise de Autoritatea Națională pentru Comunicații prin care cel în cauză este atenționat că emite pe altă frecvență sau dintr-un alt amplasament ori nu respectă parametrii/condițiile din licența de emisie sau din autorizația tehnică de funcționare. Somația se poate face prin orice mijloace de comunicație și prin difuzare de către cei care exploatează rețelele publice de radiodifuziune și de televiziune. Difuzarea somației se face în mod gratuit, în cel mult 30 de minute de la solicitare.

Infracțiunea se săvârșește dacă destinatarul somației nu se conformează *de îndată* acesteia și continuă să emită pe altă frecvență sau dintr-un alt amplasament ori nu respectă parametrii/condițiile din licența de emisie sau din autorizația tehnică de funcționare.

Expresia „*de îndată*” nu este definită în lege. Ea trebuie să suporte un corectiv logic implicit, în sensul că prin „*de îndată*” se înțelege „de îndată ce este posibil.” Durata termenului poate varia de la ore la zile, în funcție de circumstanțele fiecărui caz, iar aprecierea revine procurorului și, în final, instanței de judecată.

Infracțiunea se săvârșește cu **intenție**, directă sau indirectă. Aceasta presupune că autorul să știe că emite în contradicție cu prevederile din licență/autorizație și **să aibă efectiv cunoștință că a fost somat în acest sens** de Autoritatea Națională pentru Comunicații.

Și în cazul acestei infracțiuni instanța poate dispune confiscarea echipamentului tehnic. Măsura nu este obligatorie, legea (articolul 96 alineatul 4) prevăzând că instanța o „poate” dispune.

● Procedura

Organele de urmărire penală pot fi sesizate de orice persoană sau se pot sesiza din oficiu pentru oricare dintre infracțiunile prevăzute de Legea nr. 504/2002. Cercetarea penală se efectuează de poliția judiciară, întrucât Legea audiovizualului nu conține sub acest aspect dispoziții derogatorii de la dreptul comun (codul de procedură penală). Competența de judecare a fondului cauzei revine judecătorei, iar sentința acesteia poate fi atacată cu apel la tribunal și, apoi, cu recurs la curtea de apel. Căile extraordinare de atac sunt: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii. Ele sunt îndreptate împotriva hotărârilor definitive și impun condiții restrictive de exercitare, motivat prin interesul general de a se acorda stabilitate hotărârilor judecătorești.

VII.2. Contravenții¹⁶⁶

“Art. 90. - (1) Constituie contravenții următoarele fapte:

- a) difuzarea unei opere cinematografice în afara perioadelor prevăzute în contractele încheiate cu deținătorii drepturilor de autor;*
- b) utilizarea de tehnici subliminale în cadrul comunicării comerciale*

¹⁶⁶ Au fost avute în vedere recente modificări aduse Legii nr. 504/2002 prin OUG nr. 181/2008.

INFRAȚIUNI ȘI CONTRAVENȚII PREVĂZUTE ÎN LEGEA AUDIOVIZUALULUI

audiovizuale;

- c) utilizarea comunicării comerciale audiovizuale cu conținut publicitar mascat;*
 - d) nerespectarea prevederilor legale privind acordarea dreptului la replică;*
 - e) difuzarea unui serviciu de programe în afara zonei specificate în licența audiovizuală;*
 - f) exploatarea licențelor audiovizuale de către alte persoane decât titularii de drept ai acestora;*
 - g) programarea și furnizarea de programe, cu încălcarea prevederilor art. 27, art. 28, art. 29 alin. (1)-(7), art. 31 alin. (7), art. 32, art. 34, art. 35 alin. (1), art. 36, art. 39, art. 40, art. 41 și ale art. 85 alin. (3)-(9);*
 - h) nerespectarea prevederilor art. 17 alin. (4), art. 49, art. 54 alin. (2) și ale art. 58 alin. (1);*
 - i) retransmisia de către un distribuitor a unui serviciu de programe care nu se încadrează în prevederile art. 75 alin. (1) și (2) și nu a obținut autorizația de retransmisie;*
 - j) retransmisia de către distribuitori a serviciilor de programe, cu încălcarea prevederilor art. 74 și 82;*
 - k) furnizarea unui serviciu media fără a deține licență audiovizuală sau în lipsa notificării prevăzute la art. 74 alin. (5);*
 - l) refuzul furnizorului sau distribuitorului de servicii media de a comunica personalului de control, în condițiile prevăzute la art. 88 alin. (3), informațiile solicitate.*
- (2) Faptele prevăzute la alin. (1) se sancționează cu amendă de la 5.000 lei la 100.000 lei.*

Art. 91. - *(1) Constituie contravenție nerespectarea de către furnizorii sau distribuitorii de servicii a dispozițiilor prezentei legi, prevăzute la art. 3 alin. (1) și (2), art. 22 alin. (1), art. 24 alin. (1) și (2), art. 261 alin. (1), art. 31 alin. (1),(3), (4) și (5), art. 391, art. 48, precum și ale deciziilor având caracter normativ emise de Consiliu.*

(2) În cazurile prevăzute la alin. (1) Consiliul va emite o somație conținând condiții și termene precise de intrare în legalitate.

(3) În cazul în care furnizorul sau distribuitorul de servicii nu intră în legalitate în termenul și în condițiile stabilite prin somație

sau încalcă din nou aceste prevederi, se aplică o amendă contravențională de la 2.500 lei la 50.000 lei.

Art. 92. - Cuantumul amenzilor contravenționale prevăzute la art. 90 și 91 poate fi actualizat prin hotărâre a Guvernului, în funcție de evoluția indicelui inflației.

Art. 93. - (1) Sancțiunile pentru încălcarea dispozițiilor prezentei legi se aplică prin acte emise de Consiliu sau de Autoritatea Națională pentru Comunicații, precum și de către personalul de control anume împuternicit al persoanei juridice de drept public prevăzute la art. 88 alin. (2).

(2) Deciziile de sancționare adoptate de Consiliu în conformitate cu prevederile art. 90 și 91 își produc efectele de la data comunicării.

(3) Actele emise în condițiile alin. (1) pot fi atacate la secția de contencios administrativ a curții de apel, potrivit legii, în termen de 15 zile de la comunicare; termenul de 15 zile nu suspendă de drept efectele acestora.

(4) Actele emise în condițiile alin. (1) și neatacate în termenul prevăzut în alin. (3) constituie de drept titlu executoriu.

Art. 94. - Contravențiilor constatate de Ministerul Comunicațiilor și Tehnologiei Informațiilor le sunt aplicabile dispozițiile Ordonanței Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările ulterioare.

Art. 95. - (1) În cazul săvârșirii repetate a uneia dintre faptele prevăzute la art. 90 alin. (1) și la art. 91 alin. (1), Consiliul poate decide aplicarea uneia dintre următoarele sancțiuni:

a) obligarea radiodifuzorului de a difuza timp de 10 minute, între orele 19,00 și 19,10, numai textul deciziei de sancționare;

b) obligarea radiodifuzorului de a difuza timp de 3 ore, între orele 18,00 și 21,00, numai textul deciziei de sancționare;

c) reducerea cu până la jumătate a termenului de valabilitate a licenței audiovizuale, cumulată cu sancțiunea prevăzută la lit.a);

(2) Sancțiunile prevăzute la alin. (1) pot fi aplicate numai gradual, astfel:

INFRAȚIUNI ȘI CONTRAVENȚII PREVĂZUTE ÎN LEGEA AUDIOVIZUALULUI

- a) *sanctiunea prevăzută la lit.a) numai după ce, în prealabil, radiodifuzorul a mai fost amendat de cel puțin două ori;*
- b) *sanctiunea prevăzută la lit.b) numai după aplicarea de cel puțin două ori a sancțiunii prevăzute la alin. (1) lit. a);*
- c) *sanctiunea prevăzută la lit.c) numai după aplicarea de cel puțin două ori a sancțiunii prevăzute la alin. (1) lit. b).*

Art. 95/1. - Consiliul poate decide retragerea licenței audiovizuale sau a dreptului de furnizare a serviciului media audiovizual la cerere, în cazul săvârșirii repetate de către furnizorul de servicii media a uneia dintre următoarele fapte:

- a) *incitarea publicului la ură națională, rasială sau religioasă;*
- b) *incitarea explicită la violență publică ;*
- c) *incitarea la acțiuni care au drept scop disoluția autorității de stat;*
- d) *incitarea la acțiuni teroriste.*

Art. 95/2. – (1) Deciziile emise în condițiile art. 95 și 95/1 pot fi atacate la secția de contencios administrativ a curții de apel; soluționarea cauzei se face în cel mult 15 zile de la sesizare.

(2) Contestația nu suspendă de drept sancțiunea, dar instanța poate hotărî, la cerere, după 24 de ore de la înregistrarea contestației, suspendarea sancțiunii până la pronunțarea hotărârii definitive și irevocabile.

(3) Hotărârea curții de apel poate fi atacată cu recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție.

(4) Hotărârea Înaltei Curți de Casație și Justiție este definitivă și irevocabilă și se ia în cel mult 10 zile de la depunerea recursului”.

Potrivit articolului 91 din lege, **constituie contravenții și încălcările deciziilor cu caracter normativ emise de Consiliul Național al Audiovizualului (CNA)**¹⁶⁷. Conform articolului 15 alineat 4 din lege,

¹⁶⁷ Practica actuală a CNA este orientată, în mod pozitiv, spre o reglementare unitară a conținutului audiovizual, în sensul concentrării într-o singură decizie cu caracter normativ a tuturor reglementărilor în această materie. Astfel, a fost emisă **decizia nr. 187/2006 privind codul de reglementare a conținutului audiovizual**, cu modificări ulterioare, care reglementează: protecția copiilor, protecția demnității umane și a dreptului la propria imagine, dreptul la replică și la rectificare, asigurarea informării corecte și a pluralismului, sponsorizarea, publicitatea, teleshopping-ul. Decizia, actualizată, este publicată pe site-ul CNA. S-a renunțat la o practică mai veche, din anul 2002, potrivit căreia, pentru fiecare segment de reglementare din cadrul conținutului audiovizual era emisă câte o decizie distinctă (decizie separată pentru protecția demnității umane și a dreptului la propria imagine, decizie separată pentru protecția minorilor în cadrul serviciilor de programe, decizie separată privind dreptul

deciziile cu caracter normativ ale CNA, inclusiv motivarea acestora, se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I. Rezultă că dacă aceste decizii cu caracter normativ nu sunt publicate în Monitorul Oficial, nu produc efecte juridice, astfel că încălcarea lor nu poate constitui contravenție.

Actuala reglementare conține prevederi mai stricte în materia contravențiilor, stabilind un regim progresiv de aplicare a sancțiunilor. Acest regim poate reprezenta o primă piedică în calea abuzurilor, cel puțin prin temperarea tendinței de aplicare a unor sancțiuni vădit disproportionale.

Din păcate, tocmai în cazul aplicării celor mai grave sancțiuni, retragerea licenței audiovizuale sau a dreptului de furnizare a serviciului media audiovizual, reglementarea cazurilor care pot atrage aceste sancțiuni este prea generală și cu o puternică notă de imprevizibilitate.

Astfel, toate cazurile care duc la retragerea licenței/dreptului de furnizare se referă la acțiuni de incitare, noțiune care prin ea însăși ridică mari probleme de observare și măsurare riguroasă, ținând mai mult de o apreciere subiectivă. Or, măsuri de o gravitate deosebită, de genul retragerii licenței trebuie să se întemeieze pe motive indubitabile

la replică și rectificarea etc.). Unificarea reglementării constituie, sub aspect tehnic, un progres vizibil. Decizia nr. 187/2006, cu modificările ulterioare, reprezintă și sub aspectul calității reglementării un progres față de deciziile din perioada anterioară, prin trecerea de la inflexibil spre rezonabil. Totuși, cel puțin sub un aspect, ce ține tot de o atitudine inflexibilă, și această decizie este criticabilă. Astfel, în art. 46 al. 1 din decizie este interzisă în mod absolut, nenuanțat, difuzarea în programele audiovizuale a oricăror forme de manifestări antisemite sau xenofobe. Nici măcar cu titlu informativ. Cu toate acestea, în prezent, aproape toate posturile tv din țară prezintă, de mai multe săptămâni, forme de manifestări xenofobe și anume cele îndreptate împotriva cetățenilor români din Italia. Dacă s-ar aplica strict textul art. 46 al. 1 din decizie, toate posturile tv care difuzează formele de manifestări xenofobe din Italia ar trebui sancționate de CNA, în mod repetat și din ce în ce mai sever, deși, în mod evident, posturile tv nu au nicio vină și nu fac altceva decât să informeze opinia publică din țară în legătură cu o chestiune de interes general. Dar, nicio televiziune nu a fost sancționată pentru acest motiv; logica nu a permis acest lucru. Deci, o situație din realitate a demonstrat caracterul inadecvat al prevederii din art. 46 al. 1. În acest sens, a se vedea comentariile din capitolul dedicat infracțiunilor privind promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe, unde este prezentat cazul *Jersild vs. Danemarca*. În acel caz, Curtea Europeană a decis că sancționarea realizatorului unei emisiuni de televiziune în care au fost prezentate afirmațiile rasiste și xenofobe ale unor tineri danezi, a fost contrară articolului 10 din Convenția Europeană, încălcând exercițiul dreptului la liberă exprimare a realizatorului emisiunii; pentru că scopul emisiunii a fost unul de interes public, și anume discutarea rasismului în Danemarca și prezentarea unor persoane cu astfel de atitudini. Prin urmare, jurisprudența Curții Europene permite difuzarea în programele audiovizuale a unor afirmații rasiste ori xenofobe atunci când scopul unei astfel de difuzări este tocmai criticarea rasismului și a xenofobiei.

și incontestabile, a căror existență are caracter obiectiv și nu depinde de percepția subiectivă.

Mai mult, unul dintre cazurile de retragere a licenței îl constituie incitarea la acțiuni care au drept scop disoluția autorității de stat. Conceptul de „disoluție a autorității de stat” a fost lansat de un reputat jurnalist în cadrul unor editoriale și talk-show-uri. Însă, pe cât de spectaculos pare conceptul în mediul în care a fost lansat, pe atât de imprecis este atunci când constituie un motiv pentru desființarea unei televiziuni. Într-o astfel de situație, singura disoluție observabilă, măsurabilă și foarte rapidă, este a postului de televiziune desființat, iar nu a autorității de stat, care rămâne o noțiune abstractă.

Acest motiv poate fi invocat pentru împiedicarea discutării unor chestiuni de interes public de către jurnalistul din audiovizual, care, dacă va deveni supărător de critic la adresa „autorității de stat”, va fi acuzat că incită la disoluția acesteia.

Este necesară asigurarea libertății de exprimare a jurnalistului și eliminarea măsurilor de descurajare a discutării libere a chestiunilor de interes public, sub pretextul protejării autorității de stat. În acest sens, facem trimitere la argumentele dezvoltate în capitolele anterioare cu privire la modalitățile de apărare împotriva acuzațiilor de insultă și calomnie sau în cazul infracțiunilor contra autorității¹⁶⁸:

- Libertatea de exprimare și, în special, libertatea presei sunt vitale pentru existența unei societăți democratice.

- Libertatea de exprimare include nu numai informațiile și ideile primite favorabil sau cu indiferență de opinia publică ori considerate inofensive, dar și pe acelea care offensează, șochează sau deranjează. Acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și spiritului deschis, fără de care nu există societate democratică.

- Incitarea la violență poate fi sancționată numai în situația în care există o exprimare intenționată, directă și explicită în acest sens, dublată de posibilitatea reală ca violența să aibă loc.

- Întrucât libertatea de exprimare protejează nu numai conținutul ideilor și al informațiilor, ci și forma în care acestea sunt exprimate,

¹⁶⁸ Vezi Capitolul II – *Cum te aperi împotriva acuzațiilor de insultă și/sau calomnie* și Capitolul III – *Infrațiuni contra siguranței statului*.

transmiterea ideilor și informațiilor se poate face și într-o manieră provocatoare pentru a atrage atenția publicului.

- Critica guvernului și a politicienilor este cea mai protejată formă de exprimare politică. Limitele criticii acceptabile sunt mai largi cu privire la politicieni decât în raport cu indivizii obișnuiți. Spre deosebire de cei din urmă, politicienii trebuie să accepte în mod inevitabil și conștient verificarea strictă a fiecărui cuvânt și a fiecărei fapte, atât din partea jurnaliștilor, cât și din partea marelui public și, în consecință, trebuie să dovedească un grad mai mare de toleranță.

- Critica politicienilor și a guvernului este întotdeauna o chestiune de interes public. Într-un sistem democratic acțiunile și omisiunile guvernului trebuie să se supună unui control strict exercitat nu numai de autoritățile legislativă și judecătorească, dar și de opinia publică.

- Sancționarea unui ziarist creează riscul unei auto-cenzurii viitoare.

- Jurisprudența constantă a Curții Supreme a Statelor Unite ale Americii¹⁶⁹, a Înaltei Curți de Justiție a Angliei și Țării Galilor¹⁷⁰ și a Curții Europene a Drepturilor Omului¹⁷¹.

¹⁶⁹ „Este deja un lucru obișnuit că restrângerea libertății de exprimare a opiniilor este tolerată (...) numai dacă exprimarea lor prezintă un pericol evident și imediat de materializare în fapt, prin săvârșirea unei acțiuni pe care statul este imputernicit să o prevină sau pedepsească. (...) Libertatea de a fi diferit nu este limitată la lucrurile nesemnificative. Aceasta nu ar fi decât o simplă umbră a libertății. Substanța libertății constă în dreptul de a fi diferit cu privire la chestiunile esențiale ale unui sistem dat. Dacă există o constanță în Constituție, aceasta este că nicio autoritate, de la cea mai importantă până la cea mai mărunță, nu poate să stabilească ceea ce este corect în politică, în problema națională, în religie sau în alte chestiuni de opinie” (**cazul West Virginia State Board of Education vs. Barnette**); “Un rol important al libertății de exprimare în sistemul nostru este de a invita la dezbateri. Acest scop poate fi mai bine atins atunci când [prin exprimare] se însuflă o stare de neliniște, se crează nemulțumiri față de o situație existentă sau chiar se stârnește indignarea sau furia publicului. (...) Nu vom permite guvernului să pretindă că orice exprimare a unei idei provocatoare incită la violență și considerăm, în schimb, că o astfel de exprimare trebuie examinată cu grijă pentru a stabili dacă ‘are ca scop incitarea sau generarea de acțiuni ilegale și dacă are și capacitatea reală de a genera astfel de acțiuni’. (...) Dacă există un principiu fundamental ce derivă din Primul Amendament [care garantează dreptul la libera exprimare] acesta este că autoritățile nu pot interzice exprimarea unei idei doar pentru simplul motiv că opinia publică sau societatea o consideră a fi, prin ea însăși, ofensatoare sau neplăcută” (**cazul Texas vs. Johnson**).

¹⁷⁰ „În cazurile referitoare la libertatea de exprimare prevăzută în articolul 10 [din Convenția Europeană a Drepturilor Omului] (...) justificarea oricărei restrângeri a acestui drept trebuie motivată în mod temeinic și convingător. (...) Unii oameni sunt mai rezistenți decât alții. Ceea ce o persoană consideră ca insultător și supărător poate fi lipsit de importanță pentru altcineva. O societate civilizată trebuie să găsească echilibrul potrivit între drepturile celor care ar putea fi insultați printr-o anumită conduită și cei care vor să-și exprime protestul cu privire la o importantă chestiune de interes public. Problema constă în echilibrarea balanței, prin acordarea importanței cuvenite prezumției care acționează în favoarea acuzatului, în sensul că acesta își exercită dreptul la libera exprimare” (**cazul Percy v. Director of Public Prosecutions**).

¹⁷¹ Cazurile *Lingens vs. Austria*; *Oberschlick vs. Austria*, nr. 1 și 2; *Dalban vs. România*; *Thorgeirson*

INFRAȚIUNI ȘI CONTRAVENȚII PREVĂZUTE ÎN LEGEA AUDIOVIZUALULUI

Procedura de atacare a deciziilor de sancționare emise de CNA este clar prevăzută de lege, în art. 93 și art. 95/2, redate mai sus. Desigur, în aceste cazuri, radiodifuzorii apelează, în mod justificat, la sprijinul unui jurist.

Este de subliniat un singur aspect, deosebit de important, ce nu trebuie pierdut din vedere atunci când deciziile CNA sunt atacate la instanța de contencios administrativ, mai precis la secția de contencios administrativ a curții de apel: înainte de sesizarea instanței (curții de apel), este obligatorie formularea unei plângeri prealabile către CNA, conform articolului 7 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ. Dacă nu s-a formulat plângere prealabilă, acțiunea adresată direct instanței va fi respinsă ca inadmisibilă. Totodată, trebuie avut în vedere și că termenul de sesizare a instanței este de 15 zile de la comunicarea deciziei CNA, conform art. 93 din legea audiovizualului.

La primirea acțiunii, curtea de apel va cere CNA să depună la dosar **întreaga documentație** ce a stat la baza emiterii deciziei atacate, potrivit articolului 13 alineat 1 din Legea nr. 554/2004. Dacă această măsură nu este dispusă de instanță din oficiu, trebuie ca partea să o solicite și să insiste în depunerea de către CNA a întregii documentații la dosarul cauzei.

Hotărârea (sentința) curții de apel poate fi atacată cu **recurs**, în termen de 15 zile de la comunicare, la Înalta Curte de Casație și Justiție.

Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție este **irevocabilă**. Ea nu mai poate fi atacată decât în cazuri excepționale, prin folosirea căilor **extraordinare** reprezentate de: contestația în anulare, revizuirea, recursul în interesul legii.

vs. Islanda; Schwabe vs. Austria; Jersild vs. Danemarca; Handyside vs. U.K.; Sunday Times vs. U.K.; Observer și Guardian vs. U.K.; Castells vs. Spania; Goodwin vs. U.K.; Wingrove vs. U.K.; Bladet Tromso și Stensaas vs. Norvegia; Dichand și alții v. Austria; Surek și Ozdemir vs. Turcia; Surek vs. Turcia (nr. 2, 3, 4); Karatas vs. Turcia; Ceylan vs. Turcia; Arslan vs. Turcia; Lopes Gomes da Silva vs. Portugalia; Feldek vs. Slovacia (dezvoltari pe marginea lor s-au facut în cuprinsul lucrării).

Postfața

Recomandări pentru o posibilă redactare profilactică

Recomandările din capitolele anterioare sunt utile, în primul rând, în organizarea apărării ziaristului, după deschiderea unui proces împotriva acestuia. Am apreciat, însă, că ar trebui să luăm în calcul și o strategie care să prevină finaluri nedorite în instanță, pe care am denumi-o ”redactare profilactică”. Nu înțelegem prin aceasta că ar exista o rețetă editorială care să te ferească de procese. Există, însă, precauții care, dacă sunt asumate încă din faza de redactare a unui text, pot crea premisele unei apărări de succes, iar, la limită, pot să permită chiar evitarea procesului.

Am purces, așadar, la recoltarea unor puncte de vedere, idei, recomandări ale colegilor noștri ziariști, care au acumulat o relativă experiență juridică. Am optat pentru o prezentare a acestor recomandări prin raportare mai întâi la jurisprudența europeană, iar apoi la legislația autohtonă.

Nu este vorba despre o colecție exhaustivă, nici de o rețetă salvatoare, ci de un suport de discuție și, mai ales, despre o instigare la meditație.

1. Convenția Europeană a Drepturilor Omului; Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

1.1. Asigură-te că respecti principiile Curții Europene a Drepturilor Omului

a. (libertatea opiniei): scrie în așa fel încât să fie clar delimitate în textul tău opiniile de transmiterea de informație. Folosește explicit – atunci când este cazul - expresii de genul ”în opinia mea”, ”eu consider”, ”părerea mea”, ”cred”, ”zic” – sau echivalenți stilistici mai rafinați. Pamfletul este un asemenea echivalent stilistic. El face, așadar, parte –

din perspectivă juridică - din categoria textelor de opinie. Spre deosebire de opinii, textul destinat transmiterii de informații va conține referiri la fapte concrete, clar localizate spațio-temporal; dacă e posibil, afirmațiile vor fi susținute de probe - documente, mărturii etc. O asemenea abordare permite delimitarea celor două forme de adresare. Persoana care s-ar putea simți lezată va trebui să indice care este porțiunea din text care consideră că îi aduce atingere. Claritatea naturii textului – opinie/ informare – va permite instanței să încadreze mai ușor fapta. Este recomandabil (și din acest punct de vedere) ca publicația să sprijine separarea celor două categorii prin distribuția lor în pagini sau rubrici dedicate;

b. (interesul public): subliniază explicit în text faptul că subiectul articolului este de interes public. Stabilește, din argumentație și prin faptele relatate, relevanța acțiunilor eroilor articolului pentru viața comunității. În majoritatea articolelor această relație este comunicată implicit: simplul fapt că sunt relatate faptele unui funcționar public poate fi interpretat ca argument pentru a susține că articolul vizează o problemă de interes public. Dar pentru a preveni riscurile unei interpretări eronate, este de preferat ca relația dintre faptele persoanei și viața comunității să fie menționată explicit.

c. (buna-credință): documentează-te atât cât ai nevoie pentru a fi tu însuși convins că este util să comunici public fapte sau opinii despre cel/cei pe care îi vizezi. Deși este elementar, trebuie să menționăm aici că nu trebuie să scrii despre fapte despre care știi că nu sunt adevărate. Precizează în text reperele temporale ale documentării: ”până la data publicării, informațiile de care dispunem sunt ... ”. Atunci când este posibil, prezintă punctul de vedere al celor despre care scrii. Dacă ești refuzat, menționează refuzul; dacă nu ți s-a răspuns la solicitarea unui punct de vedere, menționează data la care ai adresat solicitarea. Dacă, după apariția articolului, primești un drept la replică, publică-l. Dacă ești convins de adevărul celor publicate anterior, precizează acest fapt. Dacă dreptul la replică se susține, adică rezistă chiar după investigații suplimentare, publică-l pur și simplu. Dacă redacția refuză publicarea, cere să își asume în scris decizia, pentru a-ți pregăti o eventuală apărare în justiție.

1.2. Protecția surselor: conform practicii Curții Europene,

RECOMANDĂRI PENTRU O POSIBILĂ REDACTARE PROFILACTICĂ

sursele sunt protejate. Acestei prevederi i se adaugă cea conținută de legea accesului la informațiile de interes public, care dezincriminează comunicarea publică a ilegalităților comise sub acoperirea secretizării. Cu alte cuvinte, sursele din interiorul administrației publice sunt dublu protejate: identitatea lor - în virtutea practicii Curții Europene, iar actul deconspirării faptelor - încurajat de legea autohtonă. Cu toate acestea, cunoscând natura reacției autorităților față de funcționarul public care "trădează" sistemul - persecuții administrative, acționarea în instanță - este de preferat ca identitatea surselor să nu fie comunicată public, indiferent de intensitatea presiunilor. (Evident, precauția nu este necesară în cazul în care sursa se simte suficient protejată de legea avertizorului public nr. 571/2004).

2. Legile autohtone

Pentru că multe dintre procesele de insultă și calomnie sunt judecate (încă) în baza legislației autohtone (și nu a jurisprudenței Curții Europene), confrăți cu o vastă experiență de tribunal ne fac recomandări specifice.

- i) tu, ca autor al articolului, nu susții niciodată nimic! Citezi alte persoane, documente, declarații scrise, diferite probe materiale. Delegă responsabilitatea asumării unei afirmații; dacă nu ai cui delega afirmația despre subiectul articolului, fă apel la condițional optativ: "s-ar putea", "se poate deduce", "în mod logic, ar rezulta că", etc.
- ii) ca să eviți încadrarea în articolul privind calomnia evită referirea precisă la o anumită faptă/ persoană etc. Păstrează o rezervă de ambiguitate care să poată fi folosită de avocat în argumentarea pentru respingerea încadrării (calomnie); prezintă și punctele de vedere ale părții/ părților implicate; pentru a preveni situația în care, fiind refuzat, nu poți face proba faptului că ai solicitat punctul de vedere, solicitarea trebuie să fie făcută în așa fel încât să genereze probe. Forma cea mai la îndemână este utilizarea loudspeaker-ului: discuția telefonică poate fi ascultată de mai multe persoane care devin martori.

3. Limitări ale libertății de opinie

3.1. Incitarea la violență: forța verbului jurnalistic nu este limitată de jurisprudența CEDO atât timp cât nu se atinge nivelul incitării la violență. Mesajele a căror semnificație este modificarea unei situații prin folosirea forței, agresiunii îndreptate împotriva unei comunități este sancționată de Curtea Europeană. Evitați, așadar, enunțurile prin care se transmite chemarea la o formă explicită, concretă de manifestare violentă - arme, război, linșaj, execuții, lovire. Există o ieșire de sub incidența practicii Curtea Europeană, anume lipsa totală de verosimilitate a respectivei instigări: mesajul de “chemare la violență” nu are nicio legătură cu realitatea, ceea ce salvează de instanțe;

3.2. Promovarea fascismului, rasismului, șovinismului, xenofobiei și intoleranței: discursul de presă care promovează idei din categoria celor enumerate îl expune pe autor pedepselor prevăzute explicit și de prevederi legale autohtone, menționate atât în Constituție cât și în acte normative specifice (vezi capitolul V - Infrațiuni privind promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe). Jurisprudența CEDO propune, la rândul ei, decizii limitative ale dreptului la liberă exprimare, atunci când este vorba despre asemenea fapte. Discursul de presă care promovează atitudini orientate împotriva minorităților etnice - maghiari, romi, evrei etc. - se expun, fără șanse de a fi protejate de instanța europeană, administrării legii. Pentru câteva dintre infrațiunile vizate de aceste reglementări lucrurile sunt clare, iar ziaristului nu i se lasă spațiu de manevră:

- nu se acceptă **sprijinirea organizațiilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob**; pentru ziaristul român, subiectele care îl pot expune acestui articol sunt fie extrase din istorie - mișcarea legionară etc. - fie contemporane - mișcări de tip “skin-head” cu programe de tip rasist;
- nu se acceptă **răspândirea simbolurilor fasciste** etc. Practic, acest articol se referă la un caz particular al celui anterior;
- în ceea ce privește “**promovarea cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unei infrațiuni contra păcii și omenirii**”, mass-media autohtonă are de înfruntat, la ora editării acestui text, problema “Mareșalul Antonescu” - personaj care este asimilat, conform legii, “persoanelor vinovate etc.”. Unele voci contestă această categorisire și insistă în a-l promova ca personalitate pozitivă. Abordarea istoriei acestui important om politic poate fi făcută fără asumarea unui demers

RECOMANDĂRI PENTRU O POSIBILĂ REDACTARE PROFILACTICĂ

de tip propagandistic; legea nu privește ca infracțiune o manifestare publică de tip artistic, științific sau educațional care nu poate fi interpretată ca făcând cultul personalității unui asemenea personaj;

- o altă prevedere a actului normativ - care, presupunem, va produce controverse în spațiul public - este cea cu privire la “**promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe**”, activitate considerată a fi infracțiune. Promovarea urii și violenței pe motive etnice, rasiale sau religioase este ușor de identificat atunci când este explicită. Există însă ceea ce am putea denumi “precursori” ai rasismului sau xenofobiei. Ne referim la expresii care transportă atitudini stereotipe față de minorități “țintă”. Exemplul cel mai la îndemână - pentru că este frecvent întâlnit în discursul public - este cel legat de romi. Frecvența referirilor încărcate de stereotipuri negative față de această comunitate este încă extrem de ridicată. Nu excludem posibilitatea ca unele dintre articolele care promovează atitudini discriminatorii față de romi să fie ținta unor acțiuni în justiție fundamentate pe aceste ultime acte normative. Soluția cea mai simplă este adoptarea unuia dintre codurile de etică profesională referitoare la această problemă. (Vezi codul etic propus de Centrul pentru Jurnalism Independent în Anexa 2);
- în sfârșit, un subiect în legătură cu care nu există grade de libertate în ceea ce privește exprimarea este cel privind **negarea Holocaustului**. În alte țări au avut loc deja procese în baza acestei prevederi. În România subiectul nu numai că nu a fost un subiect de controversă, dar, practic, nu a fost un subiect. Totuși, au fost publicate câteva articole în care autorii au preluat de pe “piața” internațională asemenea “îndoieli” care îi expun administrării justiției. Practica este nu numai periculoasă, ci și iresponsabilă, pentru că angajează asumarea unei ideologii care a condus la tragedia Holocaustului.

Un bun îndrumător pentru jurnaliști sunt și codurile etice, așa că am atașat în Anexa 1 Codul Deontologic al Convenției Organizațiilor de Media, iar în Anexa 2 un ghid de bune practici privind relatarea despre minorități în presă.

Mircea Toma

ANEXA 1

CODUL DEONTOLOGIC AL JURNALISTULUI ELABORAT DE CONVENȚIA ORGANIZAȚIILOR DE MEDIA¹⁷²

PREAMBUL

Prezentul Cod Deontologic a fost elaborat de organizațiile membre în Convenția Organizațiilor de Media.

Prevederile prezentului Cod Deontologic sunt liber consimțite de jurnaliștii membri ai organizațiilor profesionale, patronale și sindicale, semnate ale Statutului Jurnalistului adoptat de către Convenția Organizațiilor de Media, la Sinaia, în perioada 9 - 11 iulie 2004.

Aplicarea prevederilor Codului Deontologic se va realiza prin grija organelor specializate ale fiecărei organizații semnate a Statutului Jurnalistului.

În cuprinsul prezentului Cod, noțiunea de interes public va fi înțeleasă pornind de la următoarele premise:

- Orice chestiune care afectează viața comunității este de interes public. Acesta nu se rezumă numai la aspectele politice, ci include orice altă împrejurare care prezintă interes pentru comunitate.

- Interesul public nu privește doar ceea ce autoritățile consideră că este de interes public.

- Modul în care funcționează și acționează guvernul, autoritățile ori instituțiile publice, precum și orice altă entitate care utilizează bani publici sau care afectează interesul comunității este de interes public major.

- Toate acțiunile, omisiunile, gesturile și cuvintele demnitarilor, politicienilor și ale tuturor funcționarilor publici legate de exercitarea funcției lor sunt de interes public major. Viața privată a acestora este de interes public atunci când are relevanță pentru exercitarea funcției.

- Având în vedere contribuția autorităților la gestionarea puterii și a serviciilor publice, critica adusă acestora se bucură de un interes public major.

- Atunci când nu există un interes public evident, libertatea de exprimare nu poate fi limitată decât de interesul protejării unui alt drept fundamental.

¹⁷² Codul Deontologic este parte integrantă a Statutului Jurnalistului adoptat de Convenția Organizațiilor de Media în iulie 2004.

- Orice informații privind încălcarea drepturilor omului - așa cum sunt acestea definite în documentele internaționale ratificate de România
- sunt de interes public major.

1. ROLUL JURNALISTULUI

1.1. Jurnalistul este dator să exercite dreptul inviolabil la libera exprimare în virtutea dreptului publicului de a fi informat.

Jurnalistul se bucură de o protecție sporită în exercitarea acestui drept datorită rolului vital, de apărător al valorilor democratice, pe care presa îl îndeplinește în societate.

1.2. Jurnalistul este dator să caute, să respecte și să comunice faptele - așa cum acestea pot fi cunoscute prin verificări rezonabile - în virtutea dreptului publicului de a fi informat.

1.3. Jurnalistul este dator să exprime opinii pe o bază factuală. În relatarea faptelor și a opiniilor, jurnalistul va acționa cu bună-credință.

1.4. Jurnalistul este dator să semnaleze neglijența, in justiția și abuzul de orice fel.

1.5. În demersul său de a informa publicul, jurnalistul este dator să reflecte societatea în ansamblul și diversitatea ei, acordând acces în presa și opiniilor minoritare și individuale.

Publicul are dreptul să cunoască nu numai informațiile și ideile primite favorabil sau cu indiferență ori considerate inofensive, dar și pe acelea care ofensează, șochează sau deranjează.

Acestea sunt cerințe ale pluralismului, toleranței și spiritului deschis, fără de care nu există societate democratică.

1.6. Profesia de jurnalist implică drepturi și obligații, libertăți și responsabilități.

2. CONDUITA PROFESIONALĂ

2.1. Respectarea drepturilor omului

În exercitarea rolului său de garant al democrației, presa are datoria primordială de a respecta drepturile omului. Astfel:

2.1.1. Jurnalistul este dator să respecte prezumția de nevinovăție.

2.1.2. Jurnalistul este dator să respecte viața privată a persoanei (inclusiv aspectele care țin de familie, domiciliu și corespondență). Amestecul în viața privată este permis atunci când interesul public de a

afla informația prevalează. În acest context este irelevant dacă o persoană publică a dorit sau nu să dobândească această calitate. O activitate nu este privată doar pentru motivul că nu se desfășoară în public.

2.1.3. Jurnalistul este dator să țină cont de interesul legitim al minorului. El va proteja identitatea minorilor implicați în infracțiuni, ca victime sau ca autori, cu excepția situației în care interesul public cere ca aceștia să fie identificați, sau la solicitarea expresă a părinților sau a reprezentanților lor legali, în vederea protejării interesului superior al minorului.

2.1.4. Identitatea victimelor accidentelor, calamităților, infracțiunilor, cu precădere cele ale agresiunilor sexuale, nu trebuie să fie dezvăluită, cu excepția situației în care există acordul acestora sau când un interes public major prevalează. De același regim beneficiază și persoanele defavorizate (bolnavi, persoane cu dizabilități, refugiați, etc.).

2.1.5. Jurnalistul este dator să nu discrimineze nicio persoană pe motive de rasă, etnie, religie, sex, vârstă, orientare sexuală ori dizabilități și să nu instige la ură și violență atunci când relatează fapte sau își exprimă opiniile.

2.2. Regulile redactării

2.2.1. Informația trebuie delimitată clar de opinii. Jurnalistul va face demersuri rezonabile în acest sens.

2.2.2. Jurnalistul va verifica informațiile în mod rezonabil înainte de a le publica și va exprima opinii pe o bază factuală. Informațiile vădit neadevărate, sau cele despre care jurnalistul are motive temeinice să creadă că sunt false nu vor fi publicate.

2.2.3. În chestiunile despre care relatează, jurnalistul trebuie să facă eforturi pentru a prezenta punctele de vedere ale tuturor părților implicate.

2.2.4. Jurnalistul va respecta în redactare regulile citării. În cazul citării parțiale a unei persoane, jurnalistul are obligația de a nu denatura mesajul acelei persoane.

2.3. Protecția surselor

2.3.1. Jurnalistul are obligația de a păstra confidențialitatea acelor surse care solicită să își păstreze anonimatul sau a acelor surse a căror dezvăluire le poate pune în pericol viața, integritatea fizică și psihică sau locul de muncă.

2.4. Colectarea informațiilor

2.4.1. Jurnalistul va obține informații în mod deschis și transparent. Folosirea tehnicilor speciale de investigație este justificată atunci când există un interes public și când informațiile nu pot fi obținute prin alte mijloace. Se recomandă ca utilizarea tehnicilor speciale de investigație să fie menționată explicit în momentul publicării informațiilor.

2.5. Abuzul de statut

2.5.1. Folosirea statutului de jurnalist pentru a obține beneficii personale sau în favoarea unor terțe părți constituie o gravă încălcare a normelor etice și este inacceptabilă.

2.5.2. Jurnalistul nu va accepta daruri în bani sau în natura sau orice alte avantaje care îi sunt oferite în considerarea statutului sau profesional.

2.5.3. Jurnalistul va evita să se afle într-o situație de conflict de interese. Se recomandă separarea activităților editoriale ale jurnalistului de cele politice și economice.

2.6. Independența

2.6.1. Jurnalistul își va exercita profesia conform propriei sale conștiințe și în acord cu principiile prevăzute de Statutul Jurnalistului și prezentul Cod Deontologic.

2.7. Corectarea erorilor. Dreptul la replică

2.7.1. Jurnalistul va corecta cu promptitudine orice eroare care apare în materialele sale. Acolo unde consideră necesar, jurnalistul poate să publice și scuze.

2.7.2. Dreptul la replică se acordă atunci când cererea este apreciată ca fiind îndreptățită și rezonabilă.

3. DREPTURILE JURNALISTULUI

3.1. Jurnalistul este protejat de tratatele și convențiile internaționale la care România este parte și care garantează libertatea de exprimare și liberul acces la informații, precum și la toate sursele de informare.

3.2. Jurnalistul are dreptul de a se opune cenzurii de orice fel.

3.3. Protecția secretului profesional și a confidențialității surselor este, în egală măsură, un drept, dar și o obligație a jurnalistului.

3.4. Jurnalistul are dreptul la clauza de conștiință. El are libertatea de a refuza orice demers jurnalistic împotriva principiilor eticii jurnalistice sau a propriilor convingeri. Această libertate derivă din obligația jurnalistului de a informa publicul cu bună-credință.

3.5. În virtutea bunei practici de separare a activităților economice de cele editoriale, jurnalistul are dreptul de a refuza să atragă contracte de publicitate sau sponsorizare pentru instituția de presă la care lucrează.

3.6. Jurnalistul se bucură, potrivit legii, de protecția drepturilor de autor.

3.7. Jurnalistul își afirmă dreptul de a fi apărat de către instituția de presă unde își exercită profesia, precum și de către asociația profesională ori sindicală care îi reprezintă interesele împotriva oricărei presiuni exercitate contra sa, de natura să determine o încălcare a conduitei profesionale prevăzute de Statutul Jurnalistului și de prezentul Cod Deontologic.

ANEXA 2

GHID DE BUNE PRACTICI PRIVIND RELATAREA DESPRE MINORITĂȚI ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ¹⁷³

1. Respectă-ți semenii, indiferent de sex, nivel de educație, vârstă, apartenență etnică, religioasă, orientare sexuală sau politică.
2. Menționează nivelul de educație, vârsta sau apartenența etnică, religioasă, sexuală sau politică a persoanelor despre relatezi numai atunci când acest lucru este relevant în context.
3. Întreabă-i pe cei implicați cum doresc să fie identificați și folosește această denumire în relatarea ta.
4. Evită senzaționalismul bazat pe stereotipuri și prejudecăți.
5. Identifică-ți propriile stereotipuri și prejudecăți și asigură-te că nu îți afectează relatarea.
6. Impune un ton neutru atunci când utilizezi știrile preluate din alte surse.
7. Fii echilibrat și înlătură termenii discriminării negative sau pozitive.
8. Nu amesteca experiențe personale în relatările de presă despre o minoritate, deoarece sunt irelevante.
9. Acordă în mod egal atenție tuturor părților implicate în subiectul despre care relatezi.
10. Include printre sursele tale și reprezentanți ai minorităților, pentru o reflectare cât mai largă a societății.
11. Fii conștient că între tine și minoritățile despre care relatezi pot exista diferențe culturale care blochează accesul la informații.
12. Corectează gramatical citatele dacă pun într-o lumină nefavorabilă sursele.
13. Relatează cu dorința de a construi punți de înțelegere între categorii, grupuri umane sau opțiuni individuale.

¹⁷³ Acest Ghid a fost dezvoltat într-un program implementat de Centrul pentru Jurnalism Independent în colaborare cu MEDE European Consultancy și Oficiul Național pentru Romi.

ANEXA 3

TABELUL CAZURILOR

Arslan vs. Turcia	Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23462/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Barford vs. Danemarca	Hotărârea din 22 februarie 1989, cererea nr. 11508/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
BBC vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	Decizia din 18 ianuarie 1996, cererea nr. 25798/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Bladet Tromso și Stensaas vs. Norvegia	Hotărârea din 20 mai 1999, cererea nr. 21980/93 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Cârstea și Grecu vs. România	Decizia din 12 octombrie 2004, cererea nr. 56326/00 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Castells vs. Spania	Hotărârea din 23 aprilie 1992, cererea nr. 11798/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Ceylan vs. Turcia	Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23556/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Cumpănă și Mazăre vs. România	Hotărârea din 17 decembrie 2004, cererea nr. 33348/96 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
D.I. vs. Germania	Decizia din 26 iunie 1996, cererea nr. 26551/95 (Comisia Europeană a Drepturilor Omului)
Dalban vs. Romania	Hotărârea din 28 septembrie 1999, cererea nr. 28114/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
De Haes și Gijels vs. Belgia	Hotărârea din 24 februarie 1997, cererea nr. 19983/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Dichand și alții vs. Austria	Hotărârea din 26 februarie 2002, cererea nr. 29271/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Feldek vs. Slovacia	Hotărârea din 12 iulie 2001, cererea nr. 29032/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Fuentes Bobo vs. Spania	Hotărârea din 29 februarie 2000, cererea nr. 39293/98 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Goodwin vs. Regatul Unit al Marii Britanii	Hotărârea din 27 martie 1996, cererea nr. 17488/90 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)

Handyside vs. U.K.	Hotărârea din 7 decembrie 1976, cererea nr. 5493/72 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Honsik v. Austria	Decizia din 22 aprilie 1998, cererea nr. 25062/94 (Comisia Europeană a Drepturilor Omului)
Jerausalem vs. Austria	Hotărârea din 27 februarie 2001, cererea nr. 26958/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Jersild vs. Danemarca	Hotărârea din 23 septembrie 1994, cererea nr. 15890/89 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Karatas vs. Turcia	Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 23168/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Kuhnen vs. Germania	Decizia din 12 mai 1988, cererea nr. 12194/86 (Comisia Europeană a Drepturilor Omului)
Lingens vs. Austria	Hotărârea din 8 iulie 1986, cererea nr. 9815/82 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Lopes Gomes da Silva vs. Portugalia	Hotărârea din 28 septembrie 2000, cererea nr. 37698/97 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
New York Times vs. Sullivan	Hotărârea 376 US 254 (1964) (Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii)
Oberschlick vs. Austria (nr.1)	Hotărârea din 23 mai 1991, cererea nr. 11662/85 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Oberschlick vs. Austria (nr.2)	Hotărârea din 1 iulie 1997, cererea nr. 20834/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Observer și Guardian vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	Hotărârea din 26 noiembrie 1991, cererea nr. 13585/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Ochensberger vs. Austria	Decizia din 2 septembrie 1994, cererea nr. 21318/93 (Comisia Europeană a Drepturilor Omului)
Panev vs. Bulgaria	Hotărârea din 3 decembrie 1997, cererea nr. 35125/97 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Partidul Comunist și alții vs. Turcia	Hotărârea din 30 ianuarie 1998, cererea nr. 19392/92 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Partidul Comuniștilor Nepeceriști și Ungureanu v. România	Hotărârea din 3 februarie 2005, cererea nr. 46626/99 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Partidul Libertății și al Democrației (OZDEP) vs. Turcia	Hotărârea din 8 decembrie 1999, cererea nr. 23885/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)

TABELUL CAZURILOR

Partidul Socialist vs. Turcia	Hotărârea din 25 mai 1998, cererea nr. 21237/93 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Percy vs. Director of Public Prosecutions	Hotărârea din 21 decembrie 2001 (Înalta Curte a Angliei și Țării Galilor)
Perna vs. Italia	Hotărârea din 25 iulie 2001, cererea nr. 48898/99 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Roșca Stănescu și Ardeleanu vs. România	Decizia din 19 februarie 2002, cererea nr. 35441/97 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Rotaru vs. România	Hotărârea din 4 mai 2000, cererea nr. 28341/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Sabou și Pîrcălab vs. România	Hotărârea din 28 septembrie 2004, cererea nr. 46572/99 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Schwabe vs. Austria	Hotărârea din 28 august 1992, cererea nr. 13704/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Sdružení Jihočeské Matky vs. Cehia	Decizia din 10 iulie 2006, cererea nr. 19101/03 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Sunday Times vs. UK	Hotărârea din 26 aprilie 1979, cererea nr. 6538/74 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Surek și Ozdemir vs. Turcia	Hotărârea din 8 iulie 1999, cererile nr. 23927/94 și 24277/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Surek vs. Turcia (nr.1)	Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 26682/95 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Surek vs. Turcia (nr.2)	Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 24735/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Surek vs. Turcia (nr.3)	Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 24735/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Surek vs. Turcia (nr.4)	Hotărârea din 8 iulie 1999, cererea nr. 24762/94 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Texas vs. Johnson	Hotărârea 27 491 US 397 (1989) (Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii)
Thorgeirson vs. Islanda	Hotărârea din 25 iunie 1992 cererea nr. 13778/88 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Tolstoy Miloslavsky vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	Hotărârea din 13 iulie 1995, cererea nr. 18139/91 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)

Tudor vs. România (nr. 1)	Decizia din 15 iunie 2006, cererea nr. 6928/04 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Tudor vs. România (nr. 2)	Decizia din 15 iunie 2006, cererea nr. 6929/04 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Vereniging Weekblad Bluf! vs. Olanda	Hotărârea din 9 februarie 1995, cererea nr. 16616/90 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
West Virginia State Board of Education vs. Barnette	Hotărârea 319 US 624 (1943) (Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii)
Wingrove vs. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Surek vs. Turcia	Hotărârea din 25 noiembrie 1996, cererea nr. 17419/90 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)
Worm vs. Austria	Hotărârea din 29 august 1997, cererea nr. 22714/93 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului)

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Open Society Institute, Uniunii Europene sau a Edipresse AS România.

ISBN 978-973-0-06627-2

Agenția de Monitorizare a Presei

București
2009